

**T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SBE-YL-2013-0001**

**CUMHURİYETTEN GÜNÜMÜZE İLKÖĞRETİM
I. KADEME SOSYAL BİLGİLER PROGRAMLARININ
TÜRK DEVRİMİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ**

**HAZIRLAYAN
Volkan KAZ**

**TEZ DANIŞMANI
Yrd. Doç. Dr. A. Adnan ÖZTÜRK**

AYDIN-2013

**T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SBE-YL-2013-0001**

**CUMHURİYETTEN GÜNÜMÜZE İLKÖĞRETİM
I. KADEME SOSYAL BİLGİLER PROGRAMLARININ
TÜRK DEVRİMİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ**

**HAZIRLAYAN
Volkan KAZ**

**TEZ DANIŞMANI
Yrd. Doç. Dr. A. Adnan ÖZTÜRK**

AYDIN-2013

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

İlköğretim Ana Bilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Programı öğrencisi Volkan KAZ tarafından hazırlanan *Cumhuriyetten Günümüze İlköğretim 1. Kademe Sosyal Bilgiler Programlarının Türk Devrimine Göre Değerlendirilmesi* başlıklı tez, 19 Nisan 2013 tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

<u>Unvanı, Adı ve Soyadı</u> :	<u>Kurumu</u> :	<u>İmzası</u> :
Doç. Dr. Sultan BAYSAN	ADÜ	.....
Yrd. Doç. Dr. A. Adnan ÖZTÜRK	ADÜ	.....
Yrd. Doç. Dr. Hasan TÜRKER	DEÜ	.....

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu “*Cumhuriyetten Günümüze İlköğretim 1. Kademe Sosyal Bilgiler Programlarının Türk Devrimine Göre Değerlendirilmesi*” (Tezin Türü) tezi, Enstitü Yönetim Kurulunun ..... sayılı kararıyla ..... (Tarih) tarihinde onaylanmıştır.

Unvanı, Adı Soyadı
Enstitü Müdürü

BEYAN SAYFASI

Bu tezde görsel, işitsel ve yazılı biçimde sunulan tüm bilgi ve sonuçların akademik ve etik kurallara uyularak tarafımdan elde edildiğini, tez içinde yer alan ancak bu çalışmaya özgü olmayan tüm sonuç ve bilgileri tezde kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

Adı Soyadı : Volkan KAZ

İmza :

YAZARIN ADI-SOYADI: Volkan KAZ

BAŞLIK: Cumhuriyetten Günümüze İlköğretim 1. Kademe Sosyal Bilgiler Programlarının Türk Devrimine Göre Değerlendirilmesi.

ÖZET

Bu araştırmada, cumhuriyetten günümüze İlköğretim Birinci Kademe Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programları ve ders kitaplarının Türk Devrimi konularının içerik ve metotları yönünden karşılaştırılması yapılarak, benzerlikler ve farklılıkların ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. Çalışma ana hatlarıyla cumhuriyetten günümüze programları ele alırken, çalışmada ağırlıklı olarak 1998 ve 2004 programları üzerinde durulmuştur. Çalışma, öğretim programları ve ders kitapları üzerinde yoğunlaşmıştır. Çalışma giriş, Türk Devrimi, yöntem, bulgular ve yorumlar ile sonuç ve öneriler olmak üzere beş bölümden oluşmuştur.

Ülkemizde 18. yüzyıldan itibaren Osmanlı İmparatorluğu ile başlayan yenileşme hareketleri cumhuriyetle beraber hızlanmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünün arkasından Türkiye Cumhuriyeti kurulmuş, genç cumhuriyet zorlu bir varoluş mücadelesinin ardından kendi devrimini gerçekleştirmeye başlamıştır. Bu amaçla cumhuriyetle beraber kişi egemenliğinden ulus egemenliğine, çok başlı eğitim sisteminden eğitim birliğine geçiş gibi birçok konuda yenilikler ve atılımlar yapılmıştır. Genç cumhuriyetin temellerinin sağlam atılmasına inanan yenilikçiler her yenilikçi devrimde olduğu gibi Türk Devrimi'nde de önceliğini eğitime, kadın haklarına, bilimselliğe ve çağdaşlığa ayırmıştır. Bu alanlarda birçok düzenlemeler yapmışlardır.

Genç cumhuriyetçiler bu düzenlemeleri yaparken dünyadaki gelişmeler ve yeniliklerden yararlanmışlardır. Cumhuriyetin ilk yıllarında ülkemize başta Avrupa ülkelerinden olmak üzere Avrupa ve Amerika'dan uzmanlar davet edilmiştir. Yerli ve yabancı bilim adamlarının da katkılarıyla ilköğretimde 1924, 1926, 1930, 1936, 1948, 1962, 1968 programları oluşturulmuştur. Fakat en köklü değişiklik 1998 programında yapılmıştır. Bu köklü değişiklik kendini 2004 programında devamını göstermiştir. 2004 programı 2004-2005 eğitim ve öğretim yılında pilot bölgelerde taslak olarak uygulanmış, 2005-2006 eğitim ve öğretim yılından itibaren tüm okullarda uygulanmaya başlamıştır.

1931– 1998 yılları arasında uygulanan ilköğretim programlarının temel stratejisi başta Atatürk ilkeleri ve Cumhuriyetin temel nitelikleri oluşturmuştur. 1998 programın temeli eğitimin kalitesini yükseltmek, ezberci ve sorgulamayan bir eğitim yerine, günün ihtiyaçlarına cevap veren bir program olma amacını taşımaktadır. 2004 programın temeli ise bilimsel ve teknolojik gelişmelerin eğitim sistemine yansımaları, bireysel değerlerle küresel değerlerin bütünleşmesi ve programın Avrupa Birliği normlarına uygun hale getirilmesi amaçları ile geliştirilmiştir.

1998 Sosyal Bilgiler Programı'na göre hazırlanan 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders Kitabı'nda toplam doksan altı amaç ve Türk Devrimi amaçlı on sekiz amaç vardır. 2004 Sosyal Bilgiler Programı'na göre hazırlanan 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders Kitabı'nda ise kırk üç kazanım ve Türk Devrimi kazanımı ise üçtür.

1998 Sosyal Bilgiler Programı'na göre hazırlanan 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders Kitabı'nda toplam yüz altmış dört amaç ve Türk Devrimi amaçlı yüz on altı amaç vardır. 2004 Sosyal Bilgiler Programı'na göre hazırlanan 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders Kitabı'nda ise kırk dokuz kazanım ve Türk Devrimi kazanımı ise yedidir.

1998 Sosyal Bilgiler Programı'na göre hazırlanan 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders Kitabı'nda toplam yirmidört konu ve Türk Devrimi konulu yedi konu vardır. 2004 Sosyal Bilgiler Programı'na göre hazırlanan 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders Kitabı'nda ise toplam altmış bir konu ve Türk Devrimi konulu on bir konu vardır.

1998 Sosyal Bilgiler Programı'na göre hazırlanan 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders Kitabı'nda yirmi bir konu ve Türk Devrimi konulu on yedi konu vardır. 2004 Sosyal Bilgiler Programı'na göre hazırlanan 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders Kitabı'nda ise elli dört konu ve Türk Devrimi konulu on konu vardır.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Türk Devrimi, Milli Eğitim, Program, İlköğretim, Kazanım, Amaç, Sosyal Bilgiler.

NAME: VOLKAN KAZ

TITLE: The Evaluation Of First Echelon Social Studies Courses Teaching Programs In Primary Education Ever Since The Proclamation Of The Republic Until Today.

ABSTRACT

This survey is about the First Echelon Social Studies Courses Teaching Programs and the textbooks in Primary Education ever since the proclamation of the Republic until today. The goal of this survey is to bring forward the similarities and differences existing in terms of contents and methodology of the Turkish Revolution in the above mentioned First Echelon Social Studies Courses Teaching Programs and the textbooks in Primary Education. The guideline of this study includes the survey of the programs since the proclamation of the Republic until today; programs pertaining to the years 1998 and 2004 were the main focal point of this survey. The study concentrated on teaching programs and textbooks. The Study is made up of five sections: introduction, Turkish Revolution, method, findings and commentaries, conclusion and suggestions.

The innovation process in our country started during the reign of the Ottoman Empire in the 18th Century and has gained ground after the proclamation of the Republic. Turkish Republic was proclaimed following the decline of the Ottoman Empire, the newly formed young republic confronted with difficulties in its struggle to exist managed to develop its own reforms. To attain this, through the Republican regime it has developed innovations and breakthroughs in many areas such as transition from individual sovereignty to national sovereignty and transition from multi-headed educational system to a collective educational system. The innovative spirits of the young Republic who believed that the Republic should be founded on sound ground and just like as is true for other revolutions, they have given priority to education, women's rights, sciences and modernity during the Turkish Revolution. They made many reforms in these fields.

The developments and innovations in the world served as guidelines for the young Republicans during their implementation of the reforms. During the initial years of the Republic, specialists from America and fore mostly from the European countries were invited here. Thanks to the contributions provided by both local and foreign men of science the 1924, 1926, 1930, 1936, 1948, 1962, 1968 programs for primary education were established. However, the most deep rooted change developed was that of the 1998 program. This deep rooted change was evident in the 2004 program as well. During the 2004-2005 education and teaching years the 2004 program was implemented experimentally in pilot areas, and later as of 2005-2006 education and teaching years the said program began to be implemented in all schools.

The fundamental strategy behind the primary education programs implemented during 1924 - 1998 the years constituted of principles of Atatürk in particular and basic characteristics of the Republic. The goal of the 1998 program lay in the raising of standards of education, to develop a program that would meet the requirements of the modern day world instead of the existing system of rote-learning and non-querying students. The basis of the 2004 program was to reflect the scientific and technological developments to the education system, to integrate global values together with individual values and it was developed with the aim to develop the program in conformance with European Union directives.

In the 4th Grade Social Studies Textbooks prepared within the scope of 1998 Social Studies Program there are a total of ninety-six objectives and eighteen objectives in scope of Turkish Revolution. In the 4th Grade Social Studies Textbooks prepared within the scope of 2004 Social Studies Program there are a total of forty-three attainments and three attainments in scope of Turkish Revolution.

In the 5th Grade Social Studies Textbooks prepared within the scope of 1998 Social Studies Program there are a total of one hundred and sixty-four objectives and one hundred and sixteen objectives in scope of Turkish Revolution. In the 5th Grade Social Studies Textbooks prepared within the scope of 2004 Social Studies Program there are a total forty-nine attainments and seven attainments in scope of Turkish Revolution.

In the 4th Grade Social Studies Textbooks prepared within the scope of 1998 Social Studies Program there are a total of twenty four subjects and seven subjects on Turkish Revolution. In the 4th Grade Social Studies Textbooks prepared within the scope of 2004 Social Studies Program there are a total of sixty-one subjects and eleven subjects on Turkish Revolution.

In the 5th Grade Social Studies Textbooks prepared within the scope of 1998 Social Studies Program there are a total of seven subjects and twenty-one subjects and seventeen subjects of the Turkish Revolution. In the 4th Grade Social Studies Textbooks prepared within the scope of 2004 Social Studies Program there are a total of fifty-four subjects and ten subjects of the Turkish Revolution.

KEYH WORDS: Turkish Revolution, National Education, Program, Primary Education, Attainment, Objective, Social Studies.

ÖNSÖZ

Eğitim, bireylerin karşılaştıkları güçlükler karşısında problem çözebilme yeteneği kazandırma sürecidir. Diğer yandan eğitim, bir ülkenin bireyi geliştirirken toplumu geliştirmeyi hedeflediği sistemler bütünüdür. Bir ülkenin gelişmişliği bireylerine verdiği eğitimle doğru orantılıdır.

Türkiye Cumhuriyeti'nde eğitim kurumlarımızda öğrencileri 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanun'da da belirttiği gibi Atatürk ilke ve inkılaplarına, Anayasada ifadesi bulunan Atatürk milliyetçiliğine bağlı, düşünen, sorgulayan, bedenlen, zihnen, ahlaki ve ruhsal yönden dengeli ve sağlıklı, üretken, çağdaş ve sorumluluk sahibi bireyler yetiştirmektedir. Öğrencilere Milli Eğitim Bakanlığı bu bilgi ve becerileri ilköğretim 1. Kademe de Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler dersi yoluyla kazandırılmaya çalışılmaktadır.

Türkiye'de ilköğretim programları cumhuriyetin ilanından günümüze zaman içinde yenilenme ve gelişmelerle sürekli değişmiştir. Bunun en büyük sebebi her programın kendi içerisinde yenilenmeye ve gelişmeye ihtiyacının olmasıdır. Ülkemizde ve Dünya'da yaşanan değişimler ve gelişmeler ülkemizdeki eğitim programlarının oluşmasında kuşkusuz büyük bir etkiye sahiptir. Her ülke anayasasında belirlediği vatandaşlık çerçevesine uyan bireyleri yetiştirmek için programlarını sürekli geliştirmiştir. Ülkemizde bu anlayış en son hazırlanan 2004 İlköğretim Programı'ndan itibaren kademeli olarak tüm okullarda uygulanmıştır. 2004 yılından itibaren uygulamaya konulan program yapılandırmacı anlayışa göre hazırlanmıştır.

Değişen dünya koşulları, gelişen teknoloji ve bilim karşısında derslerin programları da gelişmiş ve değişmiştir. Bu gelişim ve değişimlerde Atatürk İlke ve İnkılapları ile Cumhuriyetin temel nitelikleri esas alınmıştır. 2004'den beri uygulanan 2004 İlköğretim Programı'nın temel felsefesi "*Cumhuriyetimizin, laik ve sosyal hukuk devletini, hür ve demokratik toplum düzenini, devletin ülke ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü, sağlıklı işleyen bir demokrasiyi, demokratik hakları ve fırsat eşitliğini ön planda tutmak, öğrencilere 'Atatürk İlke ve İnkılaplarının ve bu ilke ve inkılapların milli varlığımız ve toplumsal gelişmemiz için önemini kavratılması için düzenlemeler yapmaktır'*" olarak belirtilmektedir. Bu çalışmadaki amacımız, cumhuriyetin ilanından

günümüze ilköğretim 1. kademe sosyal bilgiler programlarının geçirdiği değişimi Türk Devrimi çerçevesinde değerlendirmektedir.

Eğitimin temel kademelerinden ilköğretimde Sosyal Bilgiler'e giriş olan 1. kademe bu konulara içerik yönünden ağırlıklı olarak 1998 İlkokul Programı ve 2004 İlköğretim Programı'na ne kadar yer verildiğini incelemeye çalışılmıştır. Programlar arasında bulunan farklılıkları Türk Devrimi'ne göre inceleyerek farklılıkları ortaya koymaya çalışılmıştır. Bu çalışmada Sosyal Bilgiler 1998 İlkokul Programı ve 2004 İlköğretim Programı ile ders kitaplarındaki (4. ve 5. sınıflar) ünite ve konuları karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Ülkemizde sosyal bilgiler 1998 İlkokul Programı bazı dönemlerde yapılan değişikliklerle 2004 yılına kadar devam etmiştir. 2004 programı, 1998 programının eksiklerinden ve günümüz şartlarına cevap vermemesi, öğretim programlarının Avrupa Birliği normlarına uyum sağlaması gibi nedenlerden dolayı hazırlanan Sosyal Bilgiler 2004 Programı 2005-2006 eğitim öğretim yılından itibaren kademeli olarak ülkemizdeki tüm ilköğretim okullarında uygulanmaya başlamıştır. 2004 İlköğretim Programı ve bu öğretim programı doğrultusunda hazırlanan Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki tarih konularının, bu konuların içeriği ve sunumundaki değişiklikler nedeniyle bu alanda araştırılma yapılması uygun görülmüştür.

Bu çalışmamızda bana her türlü yardımını esirgemeyen ve yardımlarını her zaman başvurabileceğimi düşündüğüm hocalarım Yrd. Doç. Dr. A. Adnan ÖZTÜRK, Doç. Dr. Sultan BAYSAN' ve Yrd. Doç. Dr. Hasan TÜRKER' e teşekkürü borç bilirim.

Volkan KAZ

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	viii
ÇİZELGELER LİSTESİ	x
RESİMLER LİSTESİ	xi
BİRİNCİ BÖLÜM	
GİRİŞ	
1.1. PROBLEM	1
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI	4
1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	4
1.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	5
1.5. TANIMLAR	5
1.6. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	6
İKİNCİ BÖLÜM	
TÜRK DEVRİMİ	
2.1. TÜRK DEVRİMİ'NİN TANIMI	9
2.2. TÜRK DEVRİMİ'NİN AŞAMALARI	15
2.3. TÜRK DEVRİMİ'NİN AMACI	25
2.4. TÜRK DEVRİMİ'NİN EVRENSELLİĞİ	25
2.5. TÜRK DEVRİMİ'NİN ÖZGÜLÜĞÜ	26
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
YÖNTEM	
3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ	28
3.2. VERİLERİN TOPLANMASI	28
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	29

BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. SOSYAL BİLGİLER 4. SINIF PROGRAMLARIMDA YER ALAN TÜRK DEVRİMİ'NE YÖNELİK BULGULAR VE YORUMLAR 32

4.2. SOSYAL BİLGİLER 5. SINIF PROGRAMLARIMDA YER ALAN TÜRK DEVRİMİ'NE YÖNELİK BULGULAR VE YORUMLAR 40

BEŞİNCİ BÖLÜM**SONUÇ ve ÖNERİLER**

5.1. SONUÇ 110

5.2. ÖNERİLER 114

KAYNAKÇA 116

ÖZGEÇMİŞ 120

ÇİZELGELER LİSTESİ

Çizelge No:	Sayfa
Çizelge 4.1: Cumhuriyetin İlanından Geçmişten Günümüze İlköğretim Programlarında 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler Dersleri	26
Çizelge 4.2: Dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler Ders Programları Amaç – Kazanım Sayıları Yönünden Karşılaştırma	31
Çizelge 4.3: Dördüncü Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Programları Ünitelerdeki Konu Sayıları Yönünden Karşılaştırma	32
Çizelge 4.4: Dördüncü sınıf 1998 İlkokul Programı Sosyal Bilgiler Dersi Ünitelerinin Dağılımı	33
Çizelge 4.5: Dördüncü sınıf 2004 İlköğretim Programı Sosyal Bilgiler Dersi Öğrenme Alanları, Üniteler ve Süreleri	34
Çizelge 4.6: Beşinci sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Amaç - Kazanım Sayıları Yönünden Karşılaştırma	44
Çizelge 4.7: Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Programları Ünitelerdeki Konu Sayıları Yönünden Karşılaştırma.....	46
Çizelge 4.8: Beşinci sınıf 1998 İlkokul Programı Sosyal Bilgiler Dersi Ünitelerinin Dağılımı	47
Çizelge. 4.9: Beşinci sınıf 2004 İlköğretim Programı Sosyal Bilgiler Dersi Öğrenme Alanları, Üniteler ve Süreler.....	48
Çizelge. 4.10: Dördüncü ve Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Programları Ünitelerdeki Amaç-Kazanım Sayıları Yönünden Karşılaştırma.....	49
Çizelge 4.11: Dördüncü ve Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Programları Ünitelerdeki Konu Sayıları Yönünden Karşılaştırma	49

RESİMLER LİSTESİ

Resim No	Sayfa
Resim 4.1. Mondros Ateşkes Anlaşması'ndan sonra işgal edilen yerleri gösteren harita.....	214
Resim 4.2. Şahin Bey ve Arkadaşları adlı anıtın resmi.....	215
Resim 4.3. Milli Mücadele.....	216
Resim 4.4. Atatürk'ün Samsun'a çıkışı.....	216
Resim 4.5. Mustafa Kemal ve arkadaşları Erzurum'da.....	217
Resim 4.6. Sivas Kongresi'nin toplandığı tarihi bina.....	218
Resim 4.7. Amasya Görüşmeleri'ni temsil eden bir resim.....	219
Resim 4.8. Sevr Antlaşması'na göre Osmanlı Devleti'nin haritası.....	220
Resim 4.9. Türk Askeri'nin İzmir'e girişi.....	222
Resim 4.10. Kurtuluş Savaşı sırasında cepheye mermi taşıyanları gösteren temsili resim.....	222
Resim 4.11. İşgalin ilk kurşunu ve ilk şehidimiz adlı gazete haberi.....	222
Resim 4.12. Kurtuluş Savaşı'mıza yön veren bazı komutanlarımız	223
Resim 4.13. Kurtuluş Savaşı'nda Türk kadını	224
Resim 4.14. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılış töreni	225
Resim 4.15. Atatürk ve arkadaşları TBMM'nin ilk binasında	226
Resim 4.16. Atatürk'ün halka seslenişi	229
Resim 4.17. Atatürk ile ilgili anı	229
Resim 4.18. 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nda öğrencilerin köşkü ziyareti ile ilgili haber.....	230
Resim 4.19. Atatürk, öğretmen ve öğrencilerle	232
Resim 4.20. Öğretim Birliği konulu resim.....	232
Resim 4.21. Anayasa metni.....	234
Resim 4.22. Kıyafet inkılabından sonra Türk milletinin yeni görünümü	235

Resim 4.23. Kıyafet Devrimi	235
Resim 4.24. Nikâh memuru, tanıklar huzurunda bir nikâh kıyarken	236
Resim 4.25 Atatürk ve modern Türk kadınları.	237
Resim 4.26. Çalışma hayatında Türk kadını.....	238
Resim 4.27. Atatürk ve Ana adlı anı.....	239
Resim 4.28. Atatürk ve Türk Kadını	239
Resim 4.29. Başöğretmen Atatürk	240
Resim 4.30. Halka yeni harflerle eğitim veren bir okul (İstanbul, 1929)	241
Resim 4.31. Başöğretmen Atatürk (Kayseri, 1928)	241
Resim 4.32. İnkılaplar öncesi ve inkılaplardan sonra eğitim	241
Resim 4.33. Atatürk, Türk Tarih Kurumu çalışmalarına katılırken	242
Resim 4.34. Atatürk, Türk Dil Kurumu toplantısında	243
Resim 4.35. Atatürk'ün nüfus cüzdanı	244
Resim 4.36. Atatürk'ün, Selanik'te doğduğu ev	245
Resim 4.37. Mustafa Kemal, kurmay yüzbaşı olarak orduya katıldığı günlerde	246
Resim 4.38. Atatürk'ün doğduğu ev	246
Resim 4.39. Atatürk'ün ailesi.....	246
Resim 4.40. Atatürk'ün öğrencilik yılları.....	247
Resim 4.41. Atatürk Trablusgarp'ta.....	248
Resim 4.42. Atatürk, tarihi büyük Nutkunu okurken.....	249
Resim 4.43. Anıtkabir.....	250
Resim 4.44. Anıtkabir ve Atatürk.....	250
Resim 4.45. Anıtkabir'i 24 Ülkenin Ağaçları Süslüyor Haberi.....	251
Resim 4.46. Anıtkabir'in Hikâyesi.....	251
Resim 4.47. Atatürk ve en büyük eseri ilk Türkiye Büyük Millet Meclisi.....	254
Resim 4.48. Cumhuriyetçilik ilkesini temsilen Atatürk ve arkadaşları.....	255

Resim 4.49. Cumhuriyet Bayramı kutlamalarından bir görünüm.....	258
Resim 4.50. Kurtuluş Savaşı ve halkın mücadelesini gösteren temsili bir resim.	258
Resim 4.51. Atatürk, tarıma önem verirdi.....	259
Resim 4.52. Atatürk'ün Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası'nı açması.....	259
Resim 4.53. Atatürk'ün ve tarıma verdiği önem.....	260
Resim 4.53. Cumhuriyet'in ilk yıllarında yapılan İstanbul Çimento Fabrikası	260
Resim 4.54. Cumhuriyetin ilk yıllarında demiryolu çalışması.....	260
Resim 4.56. Cumhuriyetin ilk yıllarında yol yapımı çalışması.....	260

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Bu bölümde, araştırmanın problemi, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi ve araştırmanın sınırlılıkları üzerinde durulmuştur.

1.1. PROBLEM

“Eğitim, önceden belirlenmiş amaçlara göre, insanların davranışlarında belli gelişmeler sağlamaya yarayan planlı faaliyettir. Eğitim her kuşağa, geçmişin bilgi ve deneyimlerini düzenli bir biçimde aktarma ya da kazandırma işidir” (Sezgen, Soysal, Özkaya, Özler, Güven, 1990: 4).

Eğitim konusunda birçok tanımlama vardır. Eğitimin birçok tanımının olmasının sebebi eğitim olgusunun çok boyutlu bir olgu olmasıdır. Bu boyutlar, politik, sosyal ve kültürel ve bireysel boyutlardır. Her boyut eğitimin tanımını, özelliklerini ve niteliğinin oluşmasında etkilidir.

Eğitim davranış oluşturma, kalıcı davranış değişikliği ve insan yetiştirme şeklinde tanımlanabilir. Diğer bir tanımı da şu şekildedir. Eğitim “insanları belirli amaçlara göre yetiştirme sürecidir” (Fidan, 1996: 4).

Ülkemizde cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar geçen sürede ülkenin en önemli, karmaşık ve sorunlu alanlarının başında eğitim gelmektedir. Günümüzde eğitimin hem örgün hem de yaygın kademelerinde sorunlar giderek artmaktadır. Bilişim çağı dediğimiz yirmi birinci yüzyılın son döneminde yer alan değişimler hem Türkiye’yi hem de dünyayı etkilemiştir ve halen etkisi devam etmektedir. Bu etkileşim sonucu ülkeler eğitim konusunda yeni çözümler getirme zorunluluğu ile karşı karşıya kalmıştır. Ülkemiz bu değişime ayak uydurma çabasındadır.

Nitekim toplumlar bu değişim ve gelişmelere ayak uydurabilmeleri için her alanda olduğu gibi eğitim alanında da kendilerine uygun programları seçerek diğer

toplumlardan geri kalmadan kendi sorunlarını çözümlerini kendi gelişimini sağlamaları gerekmektedir.

İlköğretim programlarında yer alan Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler dersi bireyin yaşamında karşısına çıkacak olan çeşitli sorunlara en uygun cevabı verebilmesi için bireyi hayata hazırlamayı, ona hayatın içinden olaylarla, bu olaylardan nasıl ders alması gerektiğini öğretir. Ayrıca sosyal insan ve vatandaş olarak görev ve sorumluluklarını hatırlatır ve öğretir (Savaş ve Ünüvar, 1991:1'den aktaran Akdağ, 2009: 6). Sosyal Bilgiler eğitimi ise bireyin günlük hayatta kullanacağı bilgileri edinirken sistemin gereksinimlerini karşılayacak bireyleri de yetiştirmektir. Bu yüzden Sosyal Bilgiler eğitimi ve dersi yıllar içerisinde değişimler göstermiştir.

Ülkemizde Sosyal Bilgiler dersi olarak ilk kez 1968'de karşımıza çıkmaktadır. Bu tarihten önce bu dersin içeriğini oluşturan dersler olarak tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi ilkokullarda ayrı dersler olarak okutulmaktaydı. 1968 programında ilkokulun 4. ve 5. sınıflarında tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi adı altında okutulan konular birbirleriyle yakın ilişkileri ve çocuğa uygunluğu bakımından birleştirilerek "Sosyal Bilgiler" adı altında bir bütün haline getirilmiştir. Ders ortaokulun 1. ve 2. sınıflarında haftada 5 saat, 3. sınıflarında ise dört saat olarak okutulmuştur. 1985'te ortaokullarda okutulan Sosyal Bilgiler dersi kaldırılarak yerine Milli Coğrafya ve Milli Tarih dersleri konulmuştur. 1992 yılında yeni bir vatandaşlık bilgileri programı uygulamaya konmuştur. 1997'de 8 yıllık zorunlu eğitim ile Milli Tarih ve Milli Coğrafya dersleri kaldırılmış 1998'de yerlerine tekrar 4. ve 7. sınıfları kapsayacak şekilde yeni bir Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı yürürlüğe konmuştur.

Bu araştırmamızın problemi olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan günümüze İlköğretim 1. Kademe Sosyal Bilgiler Programlarının ve bu programlara göre hazırlanan ders kitaplarının içerik ve yöntemlerinin Türk Devrimi'ne göre durumunun ne olduğunu belirlemeye çalıştık. Araştırma 1998 ve 2004 programları ders kitapları ile sınırlı tutulmuştur. Bu problemi aydınlatmak için aşağıdaki soruların cevapları aranacaktır.

- Cumhuriyetten günümüze Sosyal Bilgiler programlarının amaçları ile Türk Devrimi ilkelerinin amaçları arasında bir tutarlılık var mıdır?

- Cumhuriyetin ilanından günümüze İlköğretim 1. Kademe Sosyal Bilgiler programlarının içeriğinde ne gibi değişiklikler olmuştur?
- Cumhuriyetin ilanından günümüze İlköğretim 1. Kademe Sosyal Bilgiler programlarının yeniden düzenlenmesinde Türk Devrimi ilkeleri dikkate alınmış mıdır?
- Sosyal Bilgiler programlarının amaç, içerik, öğrenme-öğretme süreci aşamaları Türk Devrimi ilkelerine uygunluğu açısından nasıl bir gelişim izlemiştir?
- Sosyal Bilgiler programlarında Cumhuriyete, Türk Devrimine ve Atatürkçü düşünceye bağlılık duygusu pekiştirilmekte midir?
- Cumhuriyetin kuruluş felsefesi ve ilkeleri ders kitaplarında nasıl yer almıştır?
- Cumhuriyetin ilanından günümüze İlköğretim 1. Kademe Sosyal Bilgiler programları ve ders kitaplarının genel özellikleri nelerdir?
- Cumhuriyetin ilanından günümüze İlköğretim 1. Kademe Sosyal Bilgiler programları ve ders kitaplarının benzerlikleri ve farklılıkları nelerdir?
- Türk Devrimi konusu ders kitaplarında hangi aşamalar halinde anlatılmıştır?
- Konu açısından eklenen ve kaldırılan üniteler nelerdir?
- 1998 İlkokul Programı ve 2004 İlköğretim Programı Türk Devrimi'nin anlatılması açısından farklılıkları nelerdir?
- Her iki programda bir bütünlük arz etmekte midir?
- Türk Devriminin örgütlenme, kuruluş ve gelişme aşamaları ders kitaplarına nasıl yansımıştır?
- Kitaplarda kavramlar nasıl yerleştirilmiştir? (Demokrasi, vatan, millet, ulus, bağımsızlık, ulusal egemenlik, laiklik, Anayasa, sosyal alanda ve kültürel alandan yapılan yenilikler neler?)
- Ders programlarında Türk Dili açısından hedef, amaç, kazanımlar açısından ne gibi değişimler olmuştur?
- Cumhuriyet rejiminin laik çizgisi, Türk Devrimi ve Atatürkçü özünden uzaklaşıyor mu?

1.2 ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın temel amacı Cumhuriyetin ilanından günümüze İlköğretim 1. Kademe Sosyal Bilgiler programlarındaki değişimlerin Türk Devrimi doğrultusunda kronolojik olarak, tarih, ünite ve konularını karşılaştırarak benzerlik ve farklılıklarını ortaya çıkarmaktır. Bunun için bu çalışmada mevcut İlköğretim 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler programı ile daha önce uygulanan program ağırlıklı olmak üzere Türk Devrimi doğrultusunda incelenmeye çalışılmıştır.

1.3 ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Bu çalışma geçmişten günümüze ilköğretim programları ile 1998 İlkokul Programı ve 2004 İlköğretim Programı ders kitaplarında Türk Devrimi konularının karşılaştırılmasına, bu konuların sunuluş metot ve içerikleri bakımından farklılıkların görülmesi açısından Sosyal Bilgiler öğretmenlerine, ders kitabı yazarlarına ve bu konuda çalışma yapacak kişilere yardımcı olacağı düşünülmektedir. Ayrıca bu çalışma Türk Devrimi konularının ele alınışının incelenmesi, konuyla ilgili hedef, amaç ve kazanımların değerlendirilmesi, Cumhuriyetten günümüze Sosyal Bilgiler Programlarının Türk Devrimi açısından değerlendirilmesi açısından da önemlidir.¹

Ülkemizdeki yakın geçmişimiz olan Türk Devrimi anlayışında meydana gelen gelişmelerin anlaşılabilmesi için Sosyal Bilgiler öğretim programında ve ders kitaplarında Türk Devrimi konularındaki değişikliklerin ortaya çıkarılması önemlidir. Bununla birlikte ilköğretim programlarında yapılan köklü değişikliklerin, yetiştirilen öğrencilerin eğitim hayatlarını etkileyeceği bir gerçektir. Diğer yandan Sosyal Bilgilerin amaçlarından biri olan etkili bir vatandaş yetiştirmek olan Sosyal Bilgiler programında tarih konularının yeri önemlidir. Bu sebeple yeni uygulamaya konan 4 ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programındaki Türk Devrimi konularının karşılaştırılması, tarih konularının ayrıntılı ve bütünlük içerisinde incelenmesi bu çalışmanın önemli bir diğer özelliğidir.

---

¹ 1998 Sosyal Bilgiler Programı'nda yer alan amaç ve hedefler 2004 Sosyal Bilgiler Programı'nda kazanımlar olarak değiştirilmiştir.

1.4 ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

1. Araştırma ilköğretim 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler programlarının amaç, içerik, öğrenme-öğretme süreçleri boyutlarının Türk Devrimi olgusu doğrultusunda değerlendirilmesi ile sınırlıdır.²
2. Araştırma konu ile ilgili literatür taraması ile sınırlıdır.
3. İlköğretim II. Kademe araştırmanın dışında bırakılmıştır.
4. İlköğretim 1, 2, 3. Sınıf Hayat Bilgisi konuları araştırma konusu dışında bırakılmıştır.
5. 1926 – 1998 yılları arasındaki ilkokul programlarını ana noktalarıyla ele almaya çalıştık. Esas olarak 1998 ve 2004 programlarını incelemeye çalıştık.

1.5. TANIMLAR

Ders Kitabı: Belirli bir konu alanıyla ilgili dersin öğretimi için hazırlanmış kitaplardır.

Eğitim: “Önceden belirlenmiş amaçlara göre insanların davranışlarında belli gelişmeler sağlamaya yarayan plânlı faaliyettir” (Sezgen, 1990:1).

İlköğretim: “Kadın, erkek bütün Türk vatandaşlarının “millî gayelere uygun olarak bedenî, zihnî ve ahlâkî gelişmelerine ve yetişmelerine hizmet eden temel eğitim ve öğretimdir” (Oğuzkan, 1981: 24).

Program: “Bir okulda ya da okullarda ne üretilmesi gereğine ilişkin organize kararları içeren bir dokümandır” (Varış, 1996: 18).

Hedef Davranışlar: Öğrencinin öğrenme süreci sonunda kazanacağı davranış değişikliklerini gösteren, daha önceden belirlenmiş programda yer alan hedeflerdir.

Kazanım: Yetiştireceğimiz bireyde bulunması uygun görülen ve eğitim yoluyla kazandırılabilir niteliklerdir.

Eğitim Programı: “Belli bir öğrenim çağında ya da alanda yetiştirilecek öğrencilerin önceden belirlenmiş eğitim amaçlarına erişebilmeleri için planlı yapılan ve gerçekleştirilen eğitsel etkinliklerin tümüne denir” (Başaran, 2000: 142).

---

² Programların nasıl uygulandığını araştırabilmek için ders kitaplarına ihtiyaç olmuştur. 1998 öncesi programlara ait ders kitaplarından bir kaçına ulaşılabildiği için ağırlıklı olarak 1998 ve 2004 programı ders kitaplarının içerik analizleri yapılmıştır.

Öğretim: “Belli bir amaca göre gereken bilgileri verme işi, tedris, tedrisat, talim”(Tüysüz, 2010: 245).

Program Geliştirme: “Gerek okul içinde gerek okul dışında, milli eğitimi ve okulun amaçlarını etkinlikle gerçekleştirmek üzere düzenlenen içerik ve etkinliklerin uygun yöntem ve tekniklerle geliştirilmesine yönelik koordine çabaların tümüdür” (Varış, 1996: 17).

Sosyal Bilimler: “Günümüzde ve geçmişte toplumsal yaşam içinde, insanın insanla, çevresiyle ve kurumlarla ilişkilerini inceleyen disiplindir” (Erden, 1998: 213).

Sosyal Bilgiler: “Hemen her bakımdan değişen ülke ve dünya koşullarında bilgiye dayalı karar alıp problem çözebilen etkin vatandaşlar yetiştirmek amacıyla sosyal ve beşeri bilimlerden aldığı bilgi ve yöntemleri kaynaştırarak kullanan öğretim programıdır” (Öztürk, 2009: 4).

1.6. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Akalin (2007) tarafından hazırlanan “Cumhuriyetten Günümüze İlköğretim 1. Kademe Sosyal Bilgiler Programlarının Atatürk İlkelerine Göre Değerlendirmesi” adlı tezde konuyla ilgili olarak; 1998 İlkokul Programı program 2004 İlköğretim Programı arasındaki eğitim felsefeleri yönünden nasıl farklar olduğu ortaya konulmuştur. Türk Devrimi ile ilgili ünite sayıları, kazanım sayılarına yer verilmiştir.

Berk (2008) tarafından hazırlanan “Eski ve Yeni İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programları ve Ders Kitaplarında Tarih Konularının Karşılaştırılması” adlı tezde konuyla ilgili olarak; yeni programda tarih konularında askeri ve siyasi tarih konularının azaltılarak uygarlık ve kültür konularına ağırlık verildiği ortaya konulmuştur. Yeni programda yer alan kitapların görselliğine eskiye göre daha fazla özen gösterildiği belirtilmiştir.

Karadeniz (2008) tarafından hazırlanan “İlköğretim 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Atatürkçülük Konularındaki Kavramların Kazandırılma Düzeyi” adlı tezde konuyla ilgili olarak; ders kitapları karşılaştırılmasına, Atatürkçülük kavramlarının kazandırılma düzeyleri hakkında araştırma sonuçları verilmiştir.

Programda Atatürkçülük konularının yapılandırmacı yaklaşıma göre işlenmesi önerilmiştir.

Deniz (2001) tarafından hazırlanan “Milli Eğitim Şûralarının Tarihçesi ve Eğitim Politikalarına Etkileri” adlı tezde konuyla ilgili olarak; şûralarda alınan kararların Türk Eğitim Sistemi’ne yön verdiği, dönem hükümetlerinin toplumsal ve ekonomik gelişmeleri ve dış dünyanın etkilerini Türk Eğitim Sistemi’ne yansıttığı bilgisi verilmiştir.

Tarlan (2006) tarafından hazırlanan “Aydınlanma Hareketi Olarak Türk Devrimi” adlı tezde; Türk Devrimi’nin özellikleri, oluşum süreci, felsefesi üzerinde durulmuştur.

Karlıkl (1987) tarafından hazırlanan “Türk Devrimi’nin Yorumları” adlı tezde Türk Devrimi ile ilgili görüşler, Türk Devrimi’nin gelişim süreci, Türk Devrimi’nin özellikleri ve Türk Devrimi’nin yorumları araştırılmıştır.

Şirin (2007) tarafından hazırlanan “Falih Rıfkı Atay’ın Kaleminden Atatürk ve Türk Devrimi” adlı tezde Cumhuriyet’in ilk yıllarının önemli edebiyatçılarından Falih Rıfkı’nın Atatürk ile ilgili anıları Türk Devrimi ile ilgili bir şekilde ele alışı, süreci değerlendirişi yapılmıştır.

Aslan (2007) tarafından hazırlanan “Bursa Halkevi Uludağ Dergisi ve Türk Devrimi” adlı tezde Türk Devrimi’nin yayılması amacıyla kurulan Halkevleri, Bursa Halkevi’nin çalışmaları ve Bursa Halkevi’nin yayın organı olan Uludağ Dergisi üzerine bir inceleme yapılmıştır.

Önal ve Kaya (tarihsiz) tarafından hazırlanan “Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi” adlı makalede; 2004 Sosyal Bilgiler Programı’nda Sosyal Bilgilerin öğretimine yönelik yeni uygulamalara yer verildiğinden, yeni programda yeni değerlendirme şekillerinin getirildiği, ders materyali olarak çalışma kitaplarının getirildiği belirtilmiştir.

Semenderoğlu ve Gülersoy (2005) tarafından hazırlanan “Eski ve Yeni 4-5. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Değerlendirilmesi” adlı makalede; 1998 ve 2004 Sosyal Bilgiler Programlarının güçlü ve zayıf yönleri maddeler halinde değerlendirilmiş, yeni programla ilgili öneriler getirilmiştir.

Fer (2005) tarafından hazırlanan “1923 yılından Günümüze Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Programları Üzerine Bir İnceleme” adlı makalede; cumhuriyetin kuruluşundan günümüze geliştirilen programların genel stratejisinin Atatürk İlkeleri ve Cumhuriyetin temel nitelikleri olduğu, programlarda önemli değişikliklerin olduğu bilgileri verilmiştir.

Hürsen ve Hüseyin (tarihsiz) tarafından hazırlanan “İlköğretim 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi” adlı makalede; ilköğretim 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi yapılmıştır. Değerlendirme sonucunda öğretmenlerin cinsiyetine, mesleki kıdemlerine, hizmet içi eğitim kurslarına katılma durumlarına göre öğretmenlerin görüşlerinde anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Evin ve Kafadar (tarihsiz) tarafından hazırlanan “İlköğretim Sosyal Bilgiler Programı’nın ve Ders Kitaplarının Ulusal ve Evrensel Değerler Yönünden İçerik Çözümlemesi” adlı makalede; İlköğretim Sosyal Bilgiler Programı ile Sosyal Bilgiler ders kitaplarının uzmanlar desteğiyle belirlenen, ulusal ve evrensel değer kategorileri açısından nasıl bir görünüm sergilediğini ortaya koymak amaçlanmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK DEVRİMİ

Bu bölümde Türk Devrimi'nin amacı, tanım ve özellikleri üzerinde durulmuştur.

2.1. TÜRK DEVRİMİ'NİN TANIMI

“Toplumlar tarih boyunca değişikliklere uğrarlar. Eğer değişiklikler yavaş yavaş, toplumun bünyesini sarsmadan, uzun bir süreç içerisinde ve o toplumu hırpalamadan gerçekleşirse evrim; çok çabuk ve toplumu sarsıcı biçimde ortaya çıkarsa devrim adı verilir. Sosyal ve ekonomik kalkınmalarını belirli bir düzeyin üzerine çıkaran toplumlar genellikle böyle gelişirler. İkinci tip değişikliklere ise *devrim* denir” (Mumcu, 1989: 2).

Bu değişimler toplumlar açısından büyük önem taşır. Türk toplumu da böyle önemli bir kader çizici olayı yaşamıştır. Bu olayda bir devrimdir. Günümüzde biçimlenen Türk toplumunun yapısı Atatürk önderliğinde yürütülen Türk Devrimi'nin eseridir.

Türk Devrimi ile ilgili çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. Türk Devrimi'nin tanımlaması konusunda değişik görüşler vardır. Bunlardan bazıları Türk Devrimi'ni ihtilal olarak görmüştür. Bu düşünürler; Sabahattin Selek, Hasan İzzettin Dinamo gibi düşünürlerdir. Kimileri ise bu çağdaşlaşma sürecini bir inkılap, bir devrim olarak görmektedir. Bu değişimi devrim olarak gören düşünürler Toktamış Ateş, Ergun Aybars, Emre Kongar ve Kadrocular gibi düşünürlerdir. Bu tanımlamalar genellikle yazıldığı dönemin özellikleri ve yazarın sahip olduğu düşünce sistemine göre şekillenmiştir.

“Türk Devrimi nedir? Bu devrim, sözcüğün birdenbire akla getirdiği ihtilal anlamından ileride ve ondan daha geniş bir değişmeyi dile getirmektedir”³ Atatürk'ün devrimden anladığı ülke düzeyinde yüzeysel bir değişme, bir yönetim değişmesi değil, çağdaş uygarlığın gelişim çizgisi üzerinde toplumsal yenilenmedir. Devrim

---

³*Düşünceleriyle Yaşayan Atatürk* (Eyüpoğlu, 1998: 51).

sözcüğünden yönetime el koyma, ayaklanma sonucu yönetimi değiştirmek anlamı çıkmaz. Devrim, bütün toplumsal çağdaş bilimin ışığında yürüterek ilerlemeyi sağlayacak bir uygulamadır. Bu uygulamada us ilkelerine göre davranmak, deneysel bilimlerin buluşlarına göre başarı yolunu açmaktır.

Türk Devrimi'nin başındaki insan olarak Atatürk, inkılabı şöyle tanımlamıştır: *“İnkılap, mevcut müesseseleri zorla değiştirmek demektir. Türk milletini son asırlarda geri bırakmış olan müesseseleri yıkarak yerlerine, milletin en yüksek medeni icaplara göre ilerlemesini temin edecek yeni müesseseleri koymuş olacaktır”* Atatürk başka bir konuşmasında da Türk İnkılabını ayrıntılı olarak anlatmıştır: *“Türk İnkılabı Nedir? Bu inkılap, kelimenin ilk anda işaret ettiği ihtilal manasından başka, ondan daha geniş bir değişikliği ifade etmektedir. Bugünkü devletimizin şekli, asırlardan beri gelen eski şekilleri ortadan kaldıran en gelişmiş tarz olmuştur. Milletin varlığını devam ettirmesi için fertleri arasında düşündüğü müşterek bağ, asırlardan beri gelen şekil ve mahiyetini değiştirmiş, yani millet dini ve mezhebi bağlantı yerine Türk milliyeti bağıyla fertlerini toplamıştır. Netice olarak millet saydığım ve inkılapların tabii ve zaruri icabı olarak umumi idaresinin ve bütün kanunlarının ancak dünyevi ihtiyaçlardan mülhem ve ihtiyacın değişme ve gelişmesiyle mütemadiyen değişme ve gelişmesi esas olan dünyevi bir zihniyeti hayatı boyunca devam edecek bir idare saymıştır. Büyük milletimizin hayatının seyrinde vücuda getirdiği bu değişiklikler herhangi bir ihtilalden çok fazla, en çok yüksek olan en muazzam inkılaplardandı”*(Çelebi, 2012: 212).

Atatürk inkılabı Türk milletinin son asırlarda geride kalan kurumları yıkarak yerine ilerlemenin olabilmesi için gerekli kurumların getirilmesi olarak görmektedir. Türk İnkılabını ise ihtilalden ayrı tutmuş, bu inkılabın milletin arasında yer alan milli ve dini bağları değiştirmek yerine milleti Türk milleti bağıyla birbirine bağlamak olduğunu belirtmiştir.

Atatürk Nutuk'ta Türk Devrimi'nden şöyle bahsetmektedir: *“Uygarlık yolunda başarı yenileşmeye bağlıdır. Sosyal yaşamda, ilim ve fen alanında başarı için yegâne olgunlaşma ve ilerleme yolu budur. Hayat ve yaşayışa hâkim olan hükümlerin zaman ile değişme, gelişme ve yenileşmesi zorunludur. Efendiler, yaptığımız ve yapmakta olduğumuz devrimlerin amacı, Türkiye Cumhuriyeti halkını tamamen yeni, bütün anlam ve biçimleriyle bir sosyal toplum haline ulaştırmaktır. Devrimlerimizin asıl ilkesi budur.*

Bu gerçeği kabul etmeyen zihniyetleri darmadağın etmek zorunludur. Şimdiye kadar ulusun beynini paslandırarak uyuşturan, bu zihniyette bulunanlar olmuştur. Herhalde mevcut hurafeler tamamen kovulacaktır. Onlar çıkarılmadıkça, beyinlere gerçeğin ışıklarını sokmak olanaksızdır” (Atatürk, 1973: 214).

Bu konuşmasında Atatürk, gelişmenin yenileşmeye bağlı olduğuna vurgu yapmıştır. Ayrıca Türk Devrimi'nin bilim ve fende gelişmenin yenileşmeye bağlı olduğunu, yapılan devrimlerin de amacının yenileşme hareketi olduğunu belirtmiştir.

Devrimin önderi Mustafa Kemal 5 Kasım 1925'de Ankara Hukuk Fakültesi'nin açılışında yaptığı konuşmada Türk Devrimi'ni şu şekilde anlatıyordu. *“Bu devrim, kelimenin ilk anda akla getirdiği ihtilal anlamından başka, ondan daha geniş bir değişimi anlatmaktadır. Bugünkü devletimizin şekli yüzyıllardan beri gelen eski şekilleri ortadan kaldıran en gelişmiş şekil olmuştur” (Aybars'tan Aktaran Türker, 2000: 5).*

Yine bu konuşmasında Atatürk devrimi ihtilalden ayırmaktadır. Türk Devrimi'nin daha geniş bir anlamı taşıdığı, yeni kurulan cumhuriyetin geçmişten gelen eski kalıpları ortadan kaldıran yeni bir anlayış olduğuna vurgu yapmıştır.

“Türk Devrimi toplum ve devlet yönetiminde dinsel kuralları, bu kurallardan kaynaklanan yasaları, gelenekleri, düzenlemeleri, bunların oluşturduğu düzeni iten, ortadan kaldıran; onun yerine Batı'da gelişen pozitif düşünceyi, bilime, insan usuna dayalı yaşam biçimini, koymak; bunun gereği olan düzeni kurmak, devlet ve toplum yapısını gerçekleştirmek isteyen bir düşüngüdür”(Kili, 1982: 1).

Görüldüğü gibi Türk Devrimi ile ilgili birçok tanım vardır. Kili'nin tanımına göre Türk Devrimi toplum ve devlet yönetiminde dinsel kuralları kaldıran bir devrim olmuştur. Türk Devrimi çağdaşlaşmaya ve bilime dayanan bir devrim olmuştur.

Türk Devrimi, teokratik devletten, ulusal, laik devlete geçişe ümmetten ulus yaratan, Türk toplumunun politik, ekonomik, toplumsal yapısının ve bireylerin yaşam biçimini, dünya görüşünü, kökten ve ani değiştiren, Türkiye'yi çağdaşlaştıran bir olaydır. Türk Devrimi, *“Türk toplumunu kapalı, ortaçağ tipi zirai bir toplum olmaktan, demokratik, sivil, sını ve modern bir toplum olmaya, yani doğulu bir toplum olmaktan çıkararak, çağdaş, batılı bir toplum olmaya, sömürge ülkesinden ileri ve tam bağımsız bir ülke yapmaya yönelik kültür ve uygarlık değiştirme olayıdır” (Aybars, 1986: 4).*

Aybars; tanımında Türk Devrimi'nin kazanımlarından ulus olma ve çağdaştırmaya vurgu yapmıştır. Ülkenin bu devrimle ortaçağ tipi bir toplumdan modern çağa uygun bir toplum olma sürecine girdiğini, sömürge ülkesinden bağımsızlığına kavuştuğunu belirtmiştir.

“Nitekim bugünkü toplumumuzun yapısı, Atatürk'ün yürütüp başardığı devrimin sonucudur. Osmanlı Devleti'nin toplumsal yapısındaki bozukluklar ve dengesizlikler ile büyük devletlerin ülke üzerinde tam bir ekonomik egemenlik kurmaları, aydınların bu durumu düzeltmek için çeşitli fikir akımlarının içine girmeleri, Türk Devrimini hazırlayan önemli gelişmelerdir. Osmanlı Devleti'nin 1. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkması devletin siyasal egemenliğini de ortadan kaldırdı. Bu son etken, Atatürk'ün başında bulunduğu siyasal ve askeri kadroyu ilkönce bir bağımsızlık savaşı yapmaya yöneltmiştir” (Mumcu, 1989: 5).

Savaştan çıkan ulusu canlandırmanın tek yolu askeri ve siyasi kadroyu bir amaç etrafında toplamak ve ulusal bir savaşı başlatmakla mümkün olabilecekti. Bu canlanma bir devrim, ulusal bir harekettir.

“Türk Devrimi toplumsal bir devrime dönüşmüş ulusal bir harekettir. Onu kavramak için gerçekçi bir yaklaşımla bu ulusal hareketin nasıl doğduğunu, nasıl örgütlendiğini ve kademe kademe nasıl bir toplumsal devrime dönüştüğünü ortaya koymak gerekir” (Timur, 2001: 7).

Türk Devrimi sadece ulusal bir savaş olarak kalmamıştır. Bu devrim sadece savaş olarak değerlendirilmemelidir. Türk Devrimi savaş yönüyle beraber içerisinde toplumsal hayatı, siyasal hayatı düzenleyen bir dizi devrimler de içerir.

“Türk Devrimi özde bir bağımsızlık hareketi, kültür ve uygarlık atılımıdır. Türk Kurtuluş Hareketi olarak andığımız büyük olay, yüzyıla yayılan gelişmeleri de içerecek şekilde, bütünü ile evrensel söylemedeki ismi ile açıklamaya başlanmıştır” (İnan, 2001: 8).

Türk Devrimi işgalci güçlere karşı bir direnişten ötedir. Tüm ulus birlikte savaşmış güçlü ülkelere karşı gelmiştir. Bu yönüyle örnek bir devrimdir. Her aşamasının planlandığı, ülkedeki tüm insanların ulus bilinciyle katıldığı bir savaş olmuştur.

“Türk Devrimi, Batılı sömürgeci güçlere karşı verilmiş, planlı, tutarlı, akılcı ve bugüne kadar da eşi görülmemiş bir toplumsal harekettir. Türk Devrimi'nin özgün ve ulusal yapısı onu diğer devrimlerden ayıran en önemli özelliğidir. Bu yönüyle de Aydınlanma Hareketi'ni aşan bir uygarlık projesi niteliğindedir” (Tarlan, 2006:1).

Genel olarak Türk Devrimi'ni değerlendirirken devrimi Osmanlı Devleti döneminden günümüze doğru ele almak daha doğru olacaktır. Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılma döneminde ekonomik ve toplumsal yapısındaki bozukluklar iyice artmıştır. Yabancı ülkeler, ülke üzerinde ekonomik egemenlikler kurmaya başlamıştır. Bu durum aydınları, sorunu düzeltme fikrine itmiştir. 1. ve 2. Meşrutiyet Dönemi fikir akımları Türk Devrimi'nin zeminin oluşturmaya başlamıştır. İkinci meşrutiyet Tanzimat Fermanı'ndan sonra Türkiye'de değişim ve dönüşümün sonucu olarak ulusal bilincin gelişmesiyle beraber fikrî olarak ortaya çıkan ve eyleme dönüşen harekettir. 1. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan Osmanlı İmparatorluğu'nda siyasal egemenlik zayıfladı. İmparatorluk çökmeye ve dağılmaya başladı. Yaşanan bu durum Atatürk ve siyasi-askeri fikir arkadaşlarının Kurtuluş Savaşı adlı bağımsızlık savaşına girişmelerine neden oldu. Böylece Türk Devrimi başlamış oldu.

Türk Devrimi adı verilen büyük olay, iki döneme ayrılır: Birinci dönem, Tanzimat Fermanı'nın ilanı ile başlayan ve Mondros Ateşkes Antlaşmasından hemen sonra "ya bağımsızlık ya ölüm!" parolası ile Millî Mücadele'ye atılan Türk milletinin bağımsızlık savaşını ve bağımsızlığın kazanılmasını kapsar. Bu dönem sonunda, yeni Türk Devleti kurulmuştur.

Türk Devrimi adı verilen büyük olay, iki döneme ayrılır. Birinci dönem, 19. yüzyılda başlayan Osmanlı Devleti'nin modernleşme çabaları demokratikleşme ve laikleşme konusunda önemli bir temel oluşturur. Cumhuriyeti kuran kadrolar bu dönemde açılan okullarda yetişir. Tanzimat Fermanı'nın ilanı ile başlayan ve Mondros Ateşkes Antlaşmasından hemen sonra "ya bağımsızlık ya ölüm!" parolası ile Millî Mücadele'ye atılan Türk milletinin bağımsızlık savaşını ve bağımsızlığın kazanılmasını kapsar. Bu dönem sonunda, yeni Türk Devleti kurulmuştur.

1. Dünya Savaşı sonucu başta bulunan hükümet ve padişah tam bir teslimiyet içerisinde bulundular. Bunun sonucundan İtilaf Devletleri işgale başladılar. Bu işgale

bir tepki olarak Mustafa Kemal önderliğinde bir direniş ortaya çıktı. Bu yüzden Kurtuluş Savaşı Türk Devrimi içerisinde en önemli dönüm noktalarından birisidir.

Türkiye Cumhuriyeti yabancı istiladan kurtuluş mücadelesini milli ruh ve milli güç ile başardıktan sonra bağımsızlığını elde etti. Bağımsızlığını tüm dünyaya tanıttı ve buna dayanarak Cumhuriyet rejimini ilan etti. Halifelik ve padişahlık ile yönetilen ve ümmet olan bir ülke modern ve ulus bilincinde yeni bir ülke haline gelmiştir. Atatürk'ün önderliğinde başlayan bu değişim beraberinde siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel yönden büyük değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Bağımsızlık mücadelesi ile diğer tutsak ülkelere örnek olmuştur. Çünkü Osmanlı Devleti'nin yıkılmasında maddi yetersizliklerin yanında psikolojik etmenler de etkili olmuştur. Bu durumu düzeltmek isteyen Atatürk ve arkadaşları bir atılım yapmışlardır. Bu atılım ile yurttan yeni bir ortam oluşturmuştur. Bu yüzden Türk Devrim hareketini bütüncül olarak ele almak gerekir.

İkinci dönem ise yeni kurulan, millî egemenliğe dayalı bağımsız devlet yapısında ve Türk toplumunda büyük çağdaşlaşma atılımlarını içerir. Türk Devrimi'nin bu ikinci dönemi, Atatürk ilkelerinin ışığında siyasal, sosyal, hukuksal, kültürel ve ekonomik devrimlerin birbirini izlediği bir dönemdir. Atatürk de Türk Devrimi'ni bütünüyle bu çerçevede içinde yorumlamış, bu anlayış içinde tanımlamıştır: “Uçurum kenarında yıkık bir ülke... türlü düşmanlarla kanlı boğuşmalar... yıllarca süren savaş..., ondan sonra, içerde ve dışarda saygı ile tanılan yeni vatan, yeni sosyete, yeni devlet ve bunları başarmak için arsız, devrimler... işte, Türk genel devriminin bir kısa diyemi.. Yıllarca süren savaş ve savaştan sonra, içerde ve dışarıda saygı ile tanınan yeni vatan, yeni sosyete, yeni devlet ve bunları başarmak için arsız, devrimler... İşte Türk Genel Devrimi'nin bir kısa ifadesi” (Parlakıyıldız, 2003: 7).

Türk Devrimi'nin tarihsel seyri içinde, askerî zaferleri siyasal, sosyal, hukuksal, kültürel ve ekonomik zaferler izlemiştir. Millî Mücadele'nin askerî başarıları olmasaydı, diğer devrim hareketlerinin hiçbiri meydana gelemezdi. Bu bakımdan devrimlere yol aralayan, onlara temel oluşturan, şüphesiz ki bağımsızlığımızın kazanılmasını sağlayan askerî zaferler olmuştur. Bu nedenle Türk Devrimi'ni, birbirini tamamlayan iki dönemli bir bütün olarak yorumlamak gerekir.

Türk Devrimi, her yönüyle Türk milleti için bir yeniden doğuş, yeniden diriliş, yeniden canlanış hareketidir. Çünkü I. Dünya Savaşı sonunda yandaşları safında yenik

kabul edilen bir millet, her türlü tutsaklık zincirini kırarak yenen duruma gelmiş, bu büyük zaferden sonra da bağımsız bir devlet kurarak, başardığı devrimlerle Türk milletine uygar nitelik kazandırmıştır. Türk Devrimi'nin toplumumuza getirdiği yeni düşünüş biçimi, yeni yaşam, tümüyle çağdaş ve ileriye dönük bir nitelik gösterir. Bu bakımdan Türk Devrimi'ne Türk Rönesans'ı, Türk Hümanizmi, Türk Aydınlanması adını verenler haklı görünmektedir.

2.2. TÜRK DEVRİMİ'NİN AŞAMALARI

Türk Devrimi önce, milli hâkimiyet, sonra da onu gerçekleştiren yöntem – Millet'in kendi azmi ve kararıyla kurtulması - İstiklal Savaşı bu yönetimin yeni bir tarih yaratıcı uygulaması aşamaları ile gerçekleşmiştir. “Türk Devrimi Batı ile Doğu arasında, sıcak ve soğuk savaş saldırıları arasından geçilerek yeni ve özgür ufuklara doğru hızlı bir akıştır” (Tunaya, 1994: 164).

Türk Devrimi düşünsel aşaması Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde başlamıştır. Osmanlı Devleti'nin çöküşüyle gelişen, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla devam eden bir süreçtir. Türk Devrimi Osmanlı Devleti'nin çöküş döneminde aldığı askeri yenilgiler ile Avrupa'da yaşanan gelişme ve yenileşme hareketlerinden devletin geri kalması bu sürecin zeminini oluşturmuştur. Türk Devrimi Fransız Devrimi, Rus Devrimi ve diğer devrim uygulamalarından farklı bir yol izlemiştir.

Osmanlı Devleti'nin 19'uncu yüzyılı, yenileşme, gelişme, yeniden düzenleme arayışları içerisinde geçti. Bu yenileşme arayışlarının belli başlı aşamaları şunlardır: Nizamı Cedid (III. üncü Selim 1789-1808), II Mahmut (1808-1839) yenilikleri, Tanzimat (1839); 1856 Islahat Fermanı, 1. Meşrutiyet (1876) ve 2. Meşrutiyet (1908). Bu arayışlarda Nizamı Cedid Türk Devrimi'nin fikrîsel boyutunu oluşturmaktadır. Fikrîsel boyutun oluşması ve Türk Devrimi'nin düşünce aşamasının devamında Türk Devrimi aşamaları başlayacaktır. Tanzimat Fermanı'nın ilanı ile Türk Devrimi aşamaları başlamıştır. Tanzimat ile birlikte devrimin ihtilal ve devrim bölümü başlayacaktır.

Esemenli'ye göre (1986) bu gelişmelerin içerisinde II. Mahmut'un Yeniçeri Teşkilatı'nın Kaldırılması (1826) en önemlilerinden biridir. Yeniçeri Teşkilatı'nı

kaldırılmasaydı, Tanzimat gündeme getirilemez ve yenilik hareketlerinin hemen hiçbirisi yapılamazdı.

Tanzimat'ta Abdülmecit kendi iradesi ile yetkilerinin bazılarında vazgeçmiştir. Tanzimat 1839'da başlayıp aynı yıl sona eren bir hareket değildir. Kişi ve toplum haklarına dayanan bütün yenilenmelerde olduğu gibi büyük ölçüde 1876'ya kadar ulaşan, kendisinden sonraki hareketlere ortam hazırlayan bir sürecin başlangıcıdır. Tanzimat uzlaşmacı özelliği ile köklü yenilikler getirememiştir. Ancak Türk Devrimi'nin eşik niteliğindeki aşamalarından birisi olmuştur. Kişi dokunulmazlığı, mülk dokunulmazlığı, yasallık, kamulaştırma gibi görüş ve uygulamalar içermektedir. Tanzimat bir halk hareketi değildir. Hristiyanların korunmasını isteyen Batılı ülkelerin zorlamaları Tanzimat'ın sebeplerinden birisidir.

Diğer yandan 1856 Paris Konferansı'nda, gayrimüslimler için yeni haklar istenmesi üzerine Islahat Fermanı ilan edilmiştir. Bu fermanın amacı, bütün din toplumlarına eşit vatandaşlık hakları sağlamaktır. Bununla gayrimüslimlere eşitlik veriliyor, devlet kademelerinde memur olma, eyalet meclisine girme, askeri okullara girme ve adliyede temsil edilme gibi hakları tanınıyordu.

Ayrıca 1876 yılında ilan edilen 1. Meşrutiyet'le ilk anayasal düzen kurulmuş oldu. Bu düzende; İnsan hakları topluca ele alınıyor; parlamento sistemi başlamış oluyor, halkın yönetime katılma hakkı kısıtlı olarak da olsa gerçekleşiyor; yargı, yürütme ve yasama ayrılıyor; parlamentolu siyasi hayat başlıyordu. İlk seçimler 1908'de yapılıyordu.

İkinci Meşrutiyet (1908) ilk defa aşağıdan gelen ve özgürlüklerin genişletilmesini öngören bir harekettir. Monarşi egemenlik anlayışını büyük ölçüde zayıflatmıştır; egemenliğin meclis ile padişah arasında paylaşılmasını sağlayarak parlamentolu düzeni güçlendirmiştir. Padişahın başında bulunduğu bir yürütme organı ile halkın seçtiği parlamentonun yasama yetkisini kullandığı kuvvetler ayrılığı ilkesi benimsenmiş, bazı yetkiler padişahtan kurumlara geçmiştir; hükümet meclise karşı sorumludur; mahkemeler adalet bakanlığına bağlanmıştır; evlenme ve boşanmada kadına yeni haklar tanınmıştır. "Bütün bu gelişmeler Türk Devrimi için en azından uygun bir kültür ortamı hazırlanmasına katkıda bulunmuştur" (İlhan, 2001: 47-50).

Tarik Zafer Tunaya bu dönemi Türk Devrimi'nin laboratuvarı olarak görür. Çünkü ileride gerçekleşecek olan Türk Devrimi'nin fikir aşaması bu süreçte oluşmuştur. Ayrıca Tunaya devrimi haklı belli bir seviyeye çıkarma amacı taşıdığı ve bu amaca ulaşmaya kadar çalışmalarına devam ettiğini belirtmiştir.

Diğer yandan “Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasına ve yeni Türk Devleti'nin kurulmasına ortam hazırlayan I. Dünya Savaşı dünya tarihi açısından olduğu kadar, Türkiye tarihi açısından da büyük önem taşır. Bu savaşın çıkışı, olayların büyük bir savaşa doğru akışı, Osmanlı İmparatorluğu'nun bu savaşa sürüklenişi tarihsel bir gelişimin bir sonucudur. Bu savaş, Fransız Devrimi ve 25 yıla yakın süren devrim savaşlarının meydana getirdiği politik, sosyal ve ekonomik gelişmelerin devamlı ve doğal sonucu oldu. Ulusalçılık hareketlerinin liberalizmden daha büyük güç kazandığı, ulusal devletlerin hammadde kaynakları ve üretim mallarına pazar bulmak için yaptıkları mücadele, sömürgecilik ve emperyalizm adı altında 19. yy.ın 20. yy.a bıraktığı kötü bir mirastı. 19. yy.ın ikinci yarısında İtalya ve Almanya siyasal birliklerinin kuruluşu Avrupa dengesini bozmakla kalmadı, özellikle Balkan uluslarının ulusalçılık ve bağımsızlık hareketlerini kamçladı. Avrupa'daki ekonomik-politik-askeri gelişmeler Alman-Avusturya-İtalyan yakınlaşmasına, Üçlü İttifak'ın kurulmasına yol açtı. Buna karşılık İngiliz-Fransız-Rus yakınlaşması da Üçlü İtilafı oluşturdu” (Aybars, 1986: 44).

1. Dünya Savaşı sonrasında yenik sayılan Osmanlı Devleti, savaş sonrasında imzalan Mondros Ateşkes Anlaşması gereğince İtilaf Devletleri tarafından işgal edilmeye başlandı. Ülkede kurulan zararlı cemiyetlerin yardımı, devletin çaresiz durumu da söz konusu olunca işgalin başlaması kolay oldu. Diğer yandan ülkenin dört bir yanında kurulan vatansever cemiyetler gösteriler ve toplantılar yapıyor, memleketin geleceği için kurtuluş çareleri arıyordu. İngiliz donanma gemilerinden bazıları İstanbul Limanı'na gemilerini demirlemiş, gemilerin namlularını saraya çevirmişti. Mustafa Kemal savaş gemilerine bakarak “*geldikleri gibi giderler*” demişti. Mustafa Kemal ülkenin içinde bulunduğu duruma çok üzülüyor kurtuluş çareleri arıyordu. Tek çare egemenliğin padişah yerine milletin egemenliğine dayanan yeni bir devlet kurmaktı. Diğer yandan halkın bir kısmı İngiliz mandasını, bir kısmı Amerikan mandasını çare olarak görüyordu. Atatürk bu zor koşullarda düşüncelerini gerçekleştirmek için 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıktı ve Kurtuluş Savaşı'nı başlattı. Savaş; toplantılar,

anlaşmalar ve savaşların yer aldığı ve Yunanlıların 9 Eylül 1922 günü yurdu terk ederek sona erdiğini uzun bir dönemi kapsar. Kurtuluş Savaşı'nın en önemli kısmı Milli Mücadele'nin başlatılması, milli bilincin oluşturulmasıdır. Bu bilincin oluşturulması ve İtilaf Devletlerine karşı birleşmek için toplantılar yapılmıştır. Bu toplantılarda alınan kararlar Milli Mücadele'nin oluşması ve Kurtuluş Savaşı'nın başlamasında rolü büyüktür. Bu toplantılardan Erzurum ve Sivas'ta yapılan kongrelerde Kurtuluş Savaşı süreci için önemli kararlar alınmıştır.

“İstanbul'un müttefikler tarafından 16 Mart 1920'de işgali, Mustafa Kemal Paşa'nın, Meclisin burada güvenlik içerisinde çalışamayacağı düşüncesinde haklı olduğunu göstermiştir. Bir yandan bütün yurtda seçim işleri devam ederken, diğer taraftan da meclisin Ankara'da toplanacağı yer bulma çalışmaları başlamıştır. İttihat ve Terakki döneminden kalma tek katlı binanın inşaat işleri hızlandırılmış, milletvekillerinin kalacağı yerler hazırlanmıştır. Meclis, yurdun değişik yerlerinden ve İstanbul'daki meclisten kaçıp gelenlerin katılımıyla 23 Nisan 1920 Cuma günü Hacı Bayram Camii'nde kılınan Cuma namazından sonra dualarla ve şenliklerle açılmıştır. İlk toplantısını en yaşlı üyesi olan Sinop Milletvekili Şerif Beyin başkanlığında yapmıştır. Daha sonra Mustafa Kemal Paşa başkanlığa seçildi” (Çelebi, 2012: 99).

Türk Devrimi meclisin açılması ve alınan kararlarla devam eden bir süreç olmuştur. Her karar meclise ve dolayısıyla halka dayandırılmış her adım halkın desteğini alarak atılmıştır.

Diğer yandan meclisin önünde büyük bir engel vardır. Bu engel meclisin karar alma ve hareket kabiliyetini azaltmaktadır. Bu yüzden “1921 Anayasasının doğal sonucu saltanatın kaldırılmasıdır. Gerçekten de bu Anayasa'nın Meclisçe kabulünden yirmi bir ay on iki gün sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi 30 Ekim 1922'de saltanatın kaldırılmasını gündemine almıştır. Bununla ilgili önerge üzerinde uzun tartışmalar olmuş, Padişahlık yanlısı milletvekilleri önergeye karşı çıkmışlardır. Saltanatın kaldırılmasını isteyen önerge Mustafa Kemal ve sekseni aşkın milletvekilince imzalanmıştır” (Kili, 1982:149). Meclis 1 Kasım 1922 tarihli toplantısında aldığı kararın sonucunda Saltanat kaldırmıştır.

Sosyal alandaki yenilik ve değişmelerin beraberinde askeri alanda da değişmeler gerçekleşmeye devam etmiştir. Askeri alandaki devrimler ulusal Kurtuluş Savaşı'nın tamamlayıcı nitelikte olmuştur.

“11 Ekim 1922 Mudanya Mütarekesi ile savaşız olarak Trakya ve Boğazlar Bölgesi'nden de düşman atılarak, Misak-ı Milli sınırlarına ulaşıldı. Artık savaş hali son bulmuş, sıra askeri zaferimizi talandıracak siyasi girişime, yani barışa gelmişti. Nitekim İtilaf Devletleri Türk Barış Antlaşmasının Lozan'da toplanacak bir konferansta görüşülmesini kabul ettiler ve 28 Ekim 1922 günü TBMM Hükümetini konferansa çağırdılar. Konferans, 20 Kasım 1922 Salı günü saat 16.00'da Lozan şehrinin Mont Benon Gazinosu'nda toplandı ve Türkiye'den başka İngiltere, Fransa, İtalya, Yunanistan, Japonya, Romanya, Yugoslavya ve Boğazlar ile ilgili konular üzerine konuşulduğu zaman, Sovyet Rusya ve Bulgaristan da katıldılar. Toplantıda Türkiye'yi, askeri ve siyasi alanda yeteneğini kanıtlamış ve Hariciye Vekili İsmet Paşa ve 27 kişiden oluşan uzmanlar kurulu temsil etti” (Tarakçığlu, 1983: 105).

Barış koşullarının saptanması kolay olmamıştır. Sekiz aylık etin görüşmeler umulanı ancak sağlanmıştır. Osmanlı Devleti'nin borçlarına kadar, mali, hukuki, ekonomik, siyasi ve sosyal ilişkiler ele alınmış ve düzenlenmiştir. Lozan Anlaşması'na göre Türkiye'nin komşu devletlerle sınırı şu şekilde belirlenmiştir: Güney Sınırı; 1921'de Fransızlarla imza edilen Ankara Antlaşmasına göre saptanan Suriye sınırı, aynen kabul edildi. Irak Sınırı; Irak Sınırı Sorunu, Lozan Antlaşmasında özömlenemedi. Batı Sınırı: Batı Sınırı, Yunanlılar ile Misak-ı Milli açısından saptandı. Yunanlıların ödeyeceği savaş tazminatına karşılık, Karaağaç ve dolayları Türkiye'ye bırakıldı. Ege Denizinde Bozcaada ve İmroz da Türkiye'de kalmıştır. Yunanlılara bırakılan Sisam, Sakız ve Midilli adaları askerden arındırılmıştır.

Lozan Anlaşması'nda görüşölen ve alınan kararlardan diğerleri şu şekildedir: Türk uyruğu sayılan gayrimüslimler, kanun önünde eşit sayılıyordu. Türkiye'deki Rumlar ile Yunanistan'daki Türkler mübadele edilecek, Batı Trakya Türkleri ile İstanbul Rumları, bundan istisna edilecekti. Kapitöasyonlar bir başka deyişle adli, mali ve idari alanlarda tanılan imtiyazlar, tüm sonuçları ile kaldırıldı. 1. Dünya Savaşı ve işgal giderleri için, Almanya'dan istikraz edilen paranın rehin olan 5 milyon altın ile İngiltere'ye sipariş edilen donanma bedeli, savaş tamirati olarak İtilaf Devletlerine

bırakıldı. Bu suretle yeni bir ödeme yapılmadı. Osmanlı borçları 1854'den 1. Dünya Savaşı sonuna kadar, astronomik rakamlara ulaştı. İşte, bu borçlar da Osmanlı İmparatorluğunun borca batık mirası olarak, Konferansa getirildi. Borç, Osmanlı İmparatorluğundan ayrılan devletlere de gelirle orantılı olarak bölünmek suretiyle hafifletildi. Ödeme şekli, istemimize uygun olarak altın ve Fransız Frangı olarak kabul edildi.

Diğer yandan Tarakçıoğlu'na göre (1983: 106) boğazların askersiz duruma getirilmesi kararlaştırıldı. Fakat boğazlar herhangi bir savaş tehlikesi esnasından veya Türkiye'nin savaşa girmesi halinde silahlandırılabilinecekti. Yabancı savaş gemilerinin barış ve savaş halinde, boğazdan nasıl geçecekleri de saptanmıştı. Kurulacak Boğazlar Komisyonu, Boğazları geçecek savaş gemileriyle ilgilenecek, her yıl Milletler Cemiyetine rapor verecekti.

“Lozan Barış Antlaşması, Türkiye'nin tarihine armağan ettiği şerefli siyasal bir belge olarak düşünülmektedir. Yunanlılar Türk süngüsünü, insanlık da Türk'ün boyunduruk altında tutulamayacağını unutamayacaklardır. Lozan haklı olmanın gururudur. Ezilen toplumlar için ideal bir örnek, modern toplumlar için bir göstergedir” (Tarakçıoğlu, 1983: 108).

Lozan Barış Anlaşması'ndan sonra sırada bekleyen diğer devrimler vardı. Bu devrimlerin başında yönetim şeklinin belirlenmesiydi. Kurulan devletin rejimi belirlenecekti.

23 Nisan 1920'de kurulan BMM İdaresi, Misak-ı Millîyi sağlamış, 1 Kasım 1922'de aldığı bir kararla “Saltanat” a son vermişti. Kısaca, 1. BMM tarihi görevini ifa etmişti. Gerçekte, 20 Ocak 1921 Anayasası ile uygulanan siyasal rejim “Cumhuriyet” olmakla beraber, henüz adı konulmamıştı. Keza, yeni devletin kurulmuş, fakat anayasal düzen gereği bir devlet başkanlığı getirilmemişti. Bu görevi, TBMM Başkanı yaptığından, sistem kendine özgü idi. 28/29 Ekim gecesi, Çankaya'da yakın arkadaşlarına Gazi Mustafa Kemal “Yarın Cumhuriyeti ilan edeceğiz” dedi. Sonra Gazi Mustafa Kemal Paşa İsmet Paşa ile baş başa vererek düşünceyi kâğıt üzerine döktüler. Bu, 20 Ocak 1921 tarihli Anayasasının 1. Maddesinin sonuna, “Türkiye Devletinin şekli hükümeti Cumhuriyettir. “ cümlesinin eklenmesi ile oldu. Yapılacak diğer değişiklikler de ayrıca saptandı. 29 Ekim 1923 günü Halk Fıkrası Grubunda Hükümet bunalımı

nedeni ile konuşan Mustafa Kemal, Anayasa değişiklik tasarısını grubun bilgisine sundu. İsmet Paşa'da teklifi destekledi. Parti grubuna sunulan tasarımı enine boyuna tartıştı ve kabul etti. Aynı gün saat 18'de teklif TBMM Encümeni'ne geldi. Gerekli incelemelerden sonra Tasarı 20.30'da Meclis Umumi Heyeti'ne verildi. "Yaşasın Cumhuriyet" sesleri ile rejimin adı konuldu: "Türkiye Cumhuriyeti" (Tarakçıoğlu, 1983: 114).

Cumhuriyet ilan edilmişti. Fakat diğer büyük bir sorun halifelik makamının hala tehdit oluşturmasıydı. Bu sorunda kısa süre sonra çözülecekti.

"... Türkiye devletinin bağımsızlığını sona erdiren, Türkiye halkının yaşamasını, saygınlığını, yüceliğini yok eden, Türkiye'nin ölüm yargısını ayağa kalkarak ve bütün görünüşüyle onaylamak eğiliminde kim olabilir? Ne yazık ki bu ulusun hükümdar diye, sultan diye, padişah diye, halife diye başında bulunduğu Vahdettin" "Cumhuriyet yönetimi kurulduktan sonra, ülkede bütün toplumsal kurumların, yönetim kurumlarının yenilenmesi gerekiyordu. Bu arada saltanatın, inançlara dayalı bir kolu olan halifeliğin kaldırılması gündeme geldi. Atatürk, yeni bir devletin kurulması amacı güden tüm düşünceleri, önerileri, yasaları yürürlüğe koymakla hükümlü meclisin onayıyla halifeliğin kaldırılması önerisini getirdi. Bu sorunda böyle çözüldü" (Eyüpoğlu, 1998, 147).

Cumhuriyet ilan edilmiş ve halifelik kaldırılmıştı. Devrimler birer birer gerçekleşiyordu. Sırada Türk Devrimi'ni halka öğretecek bir eğitim sisteminin oluşturulması aşaması vardı. Nitekim ülkedeki eğitim sistemi karışık bir hal almıştı.

3 Mart 1924, Türk İnkılabının gelişmesinde özel yeri olan bir gündür. O gün, Hilafetle birlikte Şer'îye ve Evkaf Bakanlığı da kaldırılarak devlet yönetiminde ikiliğe son verildiği ve devlet laikleştirildiği gibi "Tevhit-i Tedrisat Kanunu" (Öğretim Birliği Kanunu)'nun kabulü ile de öğretimde ikiliğe son verilmiş, öğretim laikleştirilmiştir. Tevhit-i Tedrisat Kanunu ile medreseler Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanmış ve bir süre sonra kapatılmıştır. Tevhit-i Tedrisat Kanunu'nun gerekçesinde, Saruhan Milletvekili Vasıf (Çınar) ve arkadaşları özetle şöyle diyorlardı: "Bir milletin kültür ve milli eğitim siyasetinde, milletin fikir ve duygu bakımından birliğini sağlamak için, öğretim birliği en doğru, en bilimsel, en çağdaş ve her yerde yararları görülmüş bir

ilkedir. Bir millet fertleri ancak bir eğitim görebilir. İki türlü eğitim bir memlekette iki türlü insan yetiştirir” (Mumcu, 1997: 158).

Eğitim birliği ile çok başlı eğitim sistemi cumhuriyete uygun hale getirildi. Devrimler hızla devam ediyordu. Sırada kıyafette birlik için çalışmalar başladı.

Diğer yandan “Osmanlı İmparatorluğu’nda yaşayan türlü milletler⁴, yüzyıllar boyunca kendi özel giyimlerini sürdürmüşlerdi. Müslüman halkının da bölgelere göre çok değişik kıyafetleri vardır. Bundan başka din adamları ve tarikat mensupları da çok ayrı elbiseler giyiyor, işaretler taşıyorlardı. Devlet memurlarının kıyafetleri de tam bir düzende değildi. Üstelik okuma yazması olmayan insanlar bile başlarına sarık sararak, kendilerini hoca tanıtıyor; cahil halkı sömürüyorlardı. Bu karmakarışık kıyafetin kaldırılması ve Batı uluslarının ortak kıyafetlerine benzer bir kıyafetin kabulü, Türk toplumunun dış görünüşünde bir birliğin sağlanması zorunluymuştu. 25 Ekim 1925’de şapka kanunu çıkarıldı. Böylece şapka bütün milletçe giyildi” (Gülekli, 1997: 146).

Eğitim ve sosyal alandaki yenilikler devam ederken her alanda yeniliğe ihtiyaç olduğu görüldü. Örneğin tekke, zaviye ve türbeler birer istismar aracı olarak kullanılmaktaydı. Laik devlet anlayışında halk kimsenin müridi olmamalı, halkın dini inançlarını sömüren bir takım kurumlar ortadan kaldırılmalıydı.

30 Kasım 1925 tarih ve 677 Sayılı Kanunla da Tekke, Zaviye ve Türbelerin kapatılması ve bir takım unvanların kullanılması yasaklanmıştır. “30 Kasım 1925 tarihli kanun, bütün tarikatlarla birlikte, şeyhlik, dervişlik, müritlik, dedelik, seyitlik, çelebilik, babalık, emirlik, halifelik, falcılık, büyücülük, üfürükçülük ve gaipten haber vermek ve murada kavuşturmak maksadı ile muskacılık gibi unvan ve sıfatların kullanılması, bunlara ait hizmetlerin yapılması ve bu unvanlarla ilgili elbise giyilmesi de yasaklanmıştır” (Eroğlu, 1990: 283).

26 Aralık 1925 tarihinde kabul edilen kanunlarla Hicri ve Rumi takvim kaldırılarak yerine miladi takvim, alaturka saat yerine de milletlerarası saat usulü uygulandı. 20 Mayıs 1928’de de milletlerarası rakamlar kabul edildi. Hafta tatili

---

⁴ Osmanlı Devleti’nde dini eksenli millet anlayışı vardır. İslam milleti, Rum milleti, Ermeni milleti ve Yahudi milleti gibi.

olarak kabul edilen Cuma yerine Pazar gününün resmi hafta tatili olması ise, ancak 1935’de çıkarılan bir kanunla sağlandı.

“1931 yılında çıkarılan 1782 Sayılı Kanun’la eski ağırlık ve uzunluk ölçüleri değiştirilmiş, arşın, endaze, okka, çeki gibi hem belirli olmayan, hem de bölgelere göre değişen eski birimler kaldırılmıştır” (Eroğlu, 1990: 285).

Türk Devrimi’nin Kurtuluş Savaşı’nda büyük görevler üstlenen Türk kadınlara en güzel armağanı Medeni Kanun’dur. Medeni Kanun ile Türk kadını bir çok hakları batılı ülkelerin çoğundan önce elde etmiştir.

“Atatürk’ün bu ideali 1926’da Medeni Kanun’un hazırlanması ve Türk kadınının medeni haklarını kazanmasıyla gerçekleşti. Böylece, erkekten aşağı görülen, kafes arkalarında tutulan, çarşafarla örtülen kadın, toplumda layık olduğu yeri almış oluyordu. Bunun yanı sıra Türk kadınına 1930 yılında Belediye üyesi seçme ve seçilme hakkı da veriliyordu” (Yavuz, 1991: 89).

Medeni kanun ile Türk kadınına hakkettiği saygıyı kazandıran Atatürk, diğer bir kültür ögesi olan yazı ögesini değiştirmek için çalışmalara başladı. Bunun için Türk diline uygun Latin Alfabesi kabul edildi.

Atatürk’ün en büyük devrimlerinin başında yazı devrimi gelir. 3 Kasım 1928 tarihli 1353 Sayılı Kanun ile Yeni Türk Alfabesi kabul edildi. Atatürk yeni alfabenin gerekçesini 1 Kasım 1928’de TBMM’nin açılış konuşmalarında bu gerekçeyi şu cümlelerle özetler: “*Büyük Türk Milletine, onun bütün emeklerini kısır yapan çorak yol haricinde, kolay bir okuma-yazma anahtarı vermek lazımdır. Bu okuma-yazma anahtarı ancak, latin esasından alınan Türk Alfabesidir*” Yazı devrimini harf devrimi şeklinde yorumlamak olayı küçültmek olur. Çağdaş düşünceye Türk toplumunu götüren, yüzyılların karanlığını ışığa dönüştüren yazı devrimi olur” (Karaalioğlu, 1984: 261).

Türkiye’de 1 Kasım 1928’de yeni harflerin kabulünden sonra halkı okur-yazar kılmak amacıyla gerçekleşen eğitim seferberliği için Millet Mektepleri kurulmuş ve dört ay süreli eğitim vermesi amaçlanmıştır.

“Diğer yandan çağdaşlaşma tarih alanında yapılan devrimler ile devam etti. Osmanlı Döneminde tarih anlayışı bu günden farklı idi. Örneğin, Cumhuriyet Dönemi’ne kadar şöyle bir görüş hâkimdi:

1- Önce, Tanzimat'a kadar İslam Tarihi esas alındığından, Dünya Tarihi ve İslam'dan evvel Türk Tarihine yer verilmedi. İslam Tarihi'nin anlatımı da objektiflikten uzaktı.

2 – Tanzimat'tan 1. Meşrutiyete kadar, medreseler dışında kurulan okullarda, İslam Tarihi, yanında Osmanlı Tarihi'ne de yer verildi. Fakat Türk Tarihi'ne yine yer verilmemişti. Osmanlı Tarihi anlatım metodu ise, bilimsellikten uzaktı.

Atatürk milli kültüre önem veren bir liderdi. Hem dilin hem de tarihin korunması konusunda önemli adımlar attı. Bu adımlardan en önemlileri Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumu'nun kurulmasıdır.

Atatürk, önce zengin bir tarih kitaplığı kurulmasını sağladı. Bilimsel katkıda bulunabileceği düşünülen çok sayıda kişiye görevler verdi. 1930'da Türk Tarihinin Ana Hatları adlı bir eser yayınlandı. 1931'de Türk Tarih Tetkik Cemiyeti kuruldu. Bu kuruluş daha sonra Türk Tarih Kurumu adını aldı ve bilimsel çalışmaları, dünya kütüphanelerinde yer alan önemli yayınlarıyla Türk tarihçiliğine büyük hizmetler yaptı” (Mumcu, 1997: 178).

Atatürk bu kültür hareketini Türk Tarih Kurumu ile sınırlı tutmadı. Bir milletin en önemli kültürel öğelerinden birisi olan dil alanında da çalışmalar yaptı ve yaptırdı. Bu çalışmalardan en önemlisi Türk Dil Kurumu'nun kurulmasıdır.

“Mustafa Kemal 12 Temmuz 1932'de “Türk Dili Cemiyeti”ni kurdu. Türkçe, sözlük, terim, gramer, sentaks ve etimolojik bakımdan ele alındı. Dünya'daki yerinin saptamasına çalışıldı” (Tarakçıoğlu, 1983: 131).

1934 tarihli Soyadı Kanununun kabulü ile bizde kişi, asıl adı, küçük adı yanı sıra soyadı diye adlandırılan aile adı ile anılmaya başlanmıştır.

Kişinin soyadı bulunmaması toplum hayatından karışıklıklara neden oluyordu. Kişinin soyadı olmaması toplumsal ilişkiler bakımından bir eksiklikti. Soyadı yerine kullanılan baba adı, doğduğu memleketin adı veya kullanılan lakaplar, soyadının toplumsal ilişkilerde rolünü oynayamıyordu. Soyadı bir bakımdan ailenin toplum hayatındaki rolünü değerlendirmekte aileye güç ve kuvvet vermekte idi. Aile birliğini ve aile içinde de karşılıklı ilişkilere moral (manevi) bakımdan destek olmakta idi.

“21 Haziran 1934’de çıkarılan 2525 sayılı Soyadı Kanunu ile her Türk vatandaşının öz adından başka soyadı taşıması da zorunlu kılındı. Soyadları Türkçe olacak, rütbe, memurluk, yabancı ırk ve millet adları ile ahlaka aykırı ve gülünç kelimeler soyadı olarak kullanılmayacaktı. Soyadı Kanun’unun kabulünden sonra 1934 yılından 2258 Sayılı Kanun’la TBMM Türk milletinin bir şükran ifadesi olarak en büyük şefine, Gazi Mustafa Kemal Paşa’ya Atatürk soyadını vermiştir” (Eroğlu, 1990: 285).

2.3. TÜRK DEVRİMİ’NİN AMACI

“Türk Devrimi’nin amacı, çağdaş uygarlık düzeyinin yakalanması için, toplum şartlarının gerektirdiği ilkelerin belirlenerek uygulama alanına konması, her çağda çağdaş olabilmeyi, sağlayacak kurumların ve kültür ortamının yaratılması olarak düşünülebilir” (İlhan, 2001: 82).

Türk Devrimi millileşmeyi çağdaşlaşmayı esas alan bir yenileşme hareketidir. Eskiye değiştirip; yerine zamanın ve geleceğin ihtiyaçlarına uygun düzenlemeler getirilmiştir. Bu yönüyle Türk Devrimi’nin amacı millileşme ve çağdaşlaşmadır.

2.4. TÜRK DEVRİMİ’NİN EVRENSELLİĞİ

“Gerçekte II. Dünya Harbi’nden önce Türk devriminin bağımsızlığa yönelik aşaması etkili olmuş, bazı devletlerin bağımsızlık mücadelesini başlatmalarına, bazılarının da bağımsızlık yönünde düşünce tabanı oluşturmasına tam katkıda bulunmuştur. Komünizmin insan doğasına, insan onuruna ve insan hakları yönünde gelişen yükselen değere ters düşmesi, kişilerin ve toplumların kalkınmasına yetmemesinin anlaşılması, bu sistemi, bağımsızlıklarını yeni kazanan ülkeler için bir model olmaktan çıkarmıştır. Kalkınmakta olan ülkeler için hem bağımsızlıklarını sağlama hem de çağdaşlaşma yolunda en iyi örnek seçenek Türk Devrimi’dir” (İlhan, 2001: 107).

Türk Devrimi, dünyanın emperyalist devletler tarafından paylaşıldığı ve aralarındaki pazar çatışmalarının aralıksız sürdüğü bir dünyada, ulusal bağımsızlığını korunarak kalkınılacağını gösteren, ilk uygulama oldu. Türk Devrimi’nden sonra

bağımsızlığa kavuşan birçok az gelişmiş ülke, dünya halkları üzerinde son derece yüksek bir prestije sahip olan Sovyetler Birliği'nin etkisinden uzun süre kurtulamadılar. Büyük çoğunluğu bağımsızlık mücadelesi süresince bu ülkeden yardım almış bir anlamda O'na bağımlı hale gelmişlerdi. Savaş sürecindeki ideolojik bağımlılıklar, savaştan sonra da sürmüş ve ortaya, feodal toplumsal ilişkilerine karşın sosyalist uygulamalara girişen birçok az gelişmiş ülke çıkmıştı. Kemalist kalkınma modeli bu nedenle, gerçekleştirdiği başarıların somutluğuna karşın, bu tür ülkeler tarafından yeterince incelenemedi ve sonuçlarından dersler çıkarılmadı. Az gelişmiş ülkelerin bir bölümü, Sovyetlerden etkilenip, gerçekleşmesi mümkün olmayan öznel siyasi hedefler peşine düşerken, diğer bir bölümü ise emperyalizmin etki alanında kalarak yarı sömürge haline geldiler. Dünyanın çoğunluğunu oluşturan bu ülkeler gerçek kurtuluşlarını gerçekleştirip, dünya siyasetine ağırlıklarını koyamadılar. Ancak Doğu bloğu ve Sovyetler Birliği'nin çöküşü, Vietnam ve Küba'daki gelişmeler ile küreselleşme politikalarının tüm az gelişmiş ülkeler üzerindeki yıkıcı etkileri, Kemalist politikanın yetmiş beş yıl aradan sonra yeniden bu ülkelerin siyasi gündemine, onların kurtuluş yolu olarak girmesine yol açtı (Aydoğan, 1999: 349). Bu yüzden Türk Devrimi geri kalmış bir çok ülkeye örnek olmuştur. Türk Devrimi'nden sonra pek çok ülkede yenileşme hareketleri başlamıştır. Türk Devrimi birçok ülkeye örnek teşkil etmiş evrensel bir devrimdir.

2.5. TÜRK DEVRİMİ'NİN ÖZGÜLÜĞÜ

“Türk devriminin önemli bir diğer özelliği özgün olması yani kendine has özellikler taşımasıdır. Elbette ki daha önce gerçekleştirilmiş diğer evrensel devrimlerin sonuçlarına, çağdaş değerlere uygun ve uyumlu amaçları vardır. Fakat Türk devrimi bu amaçların belirlenmesinde Türk ulusunun artı ve eksileri dikkate alan, kendi koşullarını değerlendirerek özgün ilkeleri içeren, özgün bir sistem oluşturan; özgün uygulama yöntemleri bulunan bir bütündür. Türk devriminin şekillenmesinde; Türk toplum ve yetkilerinin dışında hiçbir yabancı zorlaması, etkisi, katkısı olmamıştır” (İlhan, 2001: 108).

Türk Devrimi herhangi bir devrimi örnek alıp gerçekleşen bir devrim olmamıştır. Devrim ülkenin işgal karşısında kendi kaynakları ile kendi savaşını veren bir milletin yenileşme hareketi olarak kendine has bir şekilde doğmuştur. Elbette ki

Fransız İhtilali ve Rus Devrimi ile beraberindeki yenilikçi hareketlerden etkilenmiştir. Fakat aşamaları ve içeri bakımından özgün bir devrimdir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Cumhuriyetten günümüze ilköğretim 1. Kademe Sosyal Bilgiler Programlarının Türk Devrimi'ne göre değerlendirmesini amaçlayan bu araştırmada, tarama tekniği uygulanmıştır. Yine çalışmada, Cumhuriyetten günümüze ilköğretim programları, eğitimde program geliştirme ile ilgili kitaplar, Türk eğitim tarihini konu edinen kitaplar, dergiler, Ragıp Tuncor Arşivi, İlköğretim ders kitapları ve Ankara ile İzmir Milli Kütüphanede bulunan belge, doküman ve kaynaklar taranmıştır.⁵

Bu çalışmada ağırlıklı olarak 1998 – 2004 programlarının içerik analizleri yapılmıştır.⁶

3.2. VERİLERİN TOPLANMASI

Cumhuriyetten günümüze ilköğretim 1. Kademe Sosyal Bilgiler Programlarının Türk Devrimi'ne göre değerlendirmesini amaçlayan bu araştırmada, verilerin toplanabilmesi için 2010 ile 2013 yılları arasında Adnan Menderes Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Dokuz Eylül Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Ege Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Ragıp Tuncor Arşivi, İzmir ve Salihli Halk Kütüphaneleri ve Ankara ile İzmir Milli Kütüphanesi'nden yararlanılmıştır.

Tez ile ilgili olarak programlarda egemenlik, milli egemenlik, bağımsızlık, dayanışma, millet, çağdaşlaşma kavramları araştırılmıştır.

---

⁵ Araştırmanın başlandığı tarihlerde ilköğretim birinci kademe olarak adlandırılan sınıflar 1, 2, 3, 4. ve 5. sınıflardır. 28261 Sayılı Resmi Gazete 'de yayınlanan 6287 numaralı “İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile ilköğretim birinci kademe 1, 2, 3. ve 4. sınıfları kapsayacak şekilde değiştirilmiştir. Bu değişiklik çalışmanın dışındadır.

⁶ 1998 öncesi programlara ait ders kitaplarından bir kaçına ulaşılabildiği için ağırlıklı olarak 1998 ve 2004 programı ders kitaplarının içerik analizleri yapılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR ve YORUMLAR

Bu bölümde programları hedeflerine, amaçlarına, kavramlarına, görsellerine, üniteler ve ünite sürelerine, konular ve konu sayılarına yönünden incelenmiş ve birbiriyle karşılaştırılmıştır.

1920'li yılları arasında hazırlanan programlar genellikle günlük ihtiyaçları karşılayabilecek nitelikte, okur-yazar oranını artırabilecek, kişilerin vatandaş olabilmeye becerilerini kazanmalarında yardımcı olabilecek şekilde düzenlenmiştir. Çünkü ülke yakın zamanda büyük bir kurtuluş mücadelesi vermiştir. Mücadele sonucunda yeni bir yönetim şekli doğmuş, ülke bu yönetim şekli ve beraberinde getirdiği devrimlere alışma sürecine girmiştir. Programlarda insanlara bu devrimleri ulaştırmayı kul olan bireyin yeni yönetim şekliyle birey olabilmeye sağlamayı amaçlamıştır.

1930'lu yıllarda faşizmin dünyaya etkisinden farklı olarak milli devlet anlayışına vurgu yapılıyor. 1936 İlkokul Programı içerik olarak milli birlik ve beraberliği, ulusçuluğu, devrimciliği, çağdaşlığı esas almıştır. Bunun sebebi Cumhuriyet'in ilanı ve devamında gerçekleşen devrimlerin etkilerinin bu programda yer almasıdır.

1948 İlkokul programında ulusallığa vurgu yapılmıştır. 2. Dünya Savaşı'nın bitimiyle tüm Dünya'ya yayılan milliyetçilik akımları bu programı da etkilemiştir. Örneğin savaşın getirdiği milliyetçilik, fedakarlık, bağımsızlık gibi kavramlar programda yer almıştır. İlk kez İsmet İnönü ders kitaplarında yer almıştır.

1962 İlkokul Programı kendisinden önceki programlar gibi benzer özelliklere sahiptir. 1962 programın 1960 yılında yapılan askeri darbeden etkilenmiş önceki programlara göre cumhuriyete daha fazla vurgu yapılmış, hazırlanan programlarda milli birlik ve beraberliğe değinilmiştir, millilik bilincine vurgu yapılmıştır.

1980'li yıllarda program geliştirme çalışmalarında yeni bir arayış başlamıştır. Bu anlayış öncelikle program geliştirmede model oluşturmaya yöneliktir. Millî Eğitim Bakanlığı 1982 yılında program geliştirme konusunda bir model oluşturmak ve bundan sonra hazırlanacak programların buna göre hazırlanmasını sağlamak üzere

üniversitelerle ortak çalışma yapmış ve amaç-davranış-işleyiş-değerlendirme boyutlarını içeren bir model kabul etmiştir. Bu modelden sonra hazırlanan ilköğretim matematik programı çağdaş program anlayışına göre ve sekiz yıllık ilköğretim bütünlüğü düşünülerek hazırlanmış ilk programdır.

1990'lı yıllarda hazırlanan Fen Bilgisi, Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve Yabancı Dil programları hep sekiz yıllık ilköğretim bütünlüğüne yönelik hazırlanmış programlardır. Bu programlarda da hedefler hiyerarşisine ve hedeflerin davranışsal ifadelerine yer verilmiş olmasının çağdaş program geliştirme anlayışına uygun olduğu düşünülmektedir.

“Millî Eğitim Bakanlığında, 1997 yılından itibaren ilköğretimin zorunlu ve kesintisiz sekiz yıl olarak kabulü ile birlikte, program geliştirme yanında ders kitabı ve rehber kitap hazırlama çalışmalarına yoğun biçimde devam edilmektedir” (Arslan, 2012).

Çizelge 4.1: Cumhuriyetin İlanından Geçmişten Günümüze İlköğretim Programlarında 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler Dersleri

Yıl	Dersler	Sınıflar ve Ders Saati	
		4. sınıf	5. sınıf
1924 Erkek İlk Mektepleri Programı	Tabiat Tetkiki, Ziraat, Hıfzıssıhha	2 Saat	2 Saat
1926 İlkokul Programı	Tabiat Dersleri	2 Saat	2 Saat
1936 İlkokul Programı	Tabiat Bilgisi	3 Saat	3 Saat
1939 Köy İlkokulları Programı	Yurt Bilgisi	1 Saat	1 Saat
	Tabiat Bilgisi	2 Saat	2 Saat
1948 İlkokul Programı	Yurtaşlık Bilgisi	2 Saat	1 Saat
	Tabiat Bilgisi	3 Saat	3 Saat
1948 Köy İlkokulları Programı	Yurtaşlık Bilgisi	1 Saat	1 Saat
	Tabiat Bilgisi	2 Saat	2 Saat
1962 İlkokul Programı	Toplum ve Ülke İncelemeleri	5 Saat	5 Saat
	Fen ve Tabiat Bilgileri	1 Saat	1 Saat
1968 İlkokul Programı	Sosyal Bilgiler	3 Saat	3 Saat
1997 İlköğretim Programı	Sosyal Bilgiler	3 Saat	3 Saat
2005 İlköğretim Programı	Sosyal Bilgiler	3 Saat	3 Saat

Kaynak: (Fer, S. 2005)

Çizelge 4.1’de görüldüğü gibi Sosyal Bilgiler dersleri zaman içerisinde farklı adları almış ve ders saatleri değişmiştir. 1924 Programında Tabiat Tetkiki içerisinde değerlendirilen Sosyal Bilgiler dersi 1926 İlkokul Programı’nda Tabiat dersleri, 1936 İlkokul Programı’nda Tabiat Bilgisi olarak belirlenmiştir. 1939 Köy İlkokulları Programı’nda Yurt Bilgisi, 1948 İlkokul Programı’nda Yurtaşlık Bilgisi, 1962 İlkokul Programı’nda Toplum ve Ülke İncelemeleri ve 1968 İlkokul Programı ile Sosyal Bilgiler adını almıştır.

Çizelge 4.1’de görüldüğü gibi Sosyal Bilgiler dersleri haftalık ders saatleri zaman içerisinde farklılıklar göstermiştir. 1924 Programında Tabiat Tetkiki dersi haftada 2 saat olarak değerlendirilen Sosyal Bilgiler dersi 1926 İlkokul Programı’nda

Tabiat dersleri olarak haftada 2 saat, 1936 İlkokul Programı'nda Tabiat Bilgisi dersi olarak haftada 3 saat olarak belirlenmiştir. 1939 Köy İlkokulları Programı'nda Yurt Bilgisi dersinde haftada 1 saat, 1948 İlkokul Programı'nda Yurttaşlık Bilgisi dersinde haftada 2 saat, 1962 İlkokul Programı'nda Toplum ve Ülke İncelemeleri dersinde haftada 5 saat ve 1968 İlkokul Programı ile Sosyal Bilgiler dersin haftada 3 saat olarak belirlenmiştir.

Görüldüğü gibi Sosyal Bilgiler dersi zaman içerisinde gerek isim olarak gerekse haftalık ders yükü olarak sürekli değişmiştir. Örneğin Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarında kalkınmayı amaçlayan devlet programında Tabiat derslerine ağırlık vermiştir. Daha sonra Atatürk İlke ve Devrimlerini vatandaşlara öğretmek amacıyla Yurt Bilgisi ve Yurttaşlık Bilgisi dersleri okutulmuştur.

1998 İlkokul Programı ve 2004 İlkokul Programı üniteler, öğrenme alanları, amaç ve kazanımlar olarak karşılaştırıldığında aşağıda çizelgedeki sonuçlara ulaşılmıştır:

4.1. SOSYAL BİLGİLER 4. SINIF PROGRAMLARIMDA YER ALAN TÜRK DEVRİMİ'NE YÖNELİK BULGULAR VE YORUMLAR

1948 İlkokul Programı Yurttaşlık Bilgisi 4. sınıf konuları arasında “*Türkiye Devleti ve Türk ulusu, Türkiye Devletinin idare şekli Cumhuriyettir, Türkiye Cumhuriyeti'nin Anayasası ve bunun özellikler, Türkiye'de egemenlik ulusundur. Milletvekili seçimleri nasıl yapılır? Cumhurbaşkanı'nın seçilmesi, görev ve yetkileri*” bulunmaktadır. Yurttaşlık Bilgisi 5. sınıf konuları arasında “*19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramının manası ve önemi*” konusuna yer verilmiştir (MEB, 1948: 155).

1962 İlkokul Programı'nda bulunan 4. sınıf Toplum ve Ülke İncelemeleri dersinde “*Yurdumuzun İdaresi ve Türkiye Devleti (Cumhuriyetimiz nasıl kuruldu?)*” konusuna yer verilmiştir (MEB, 1962: 43).

1968 İlkokul Programı 4. sınıf Tarih dersinde “*Yurdumuzda yönetim: Cumhuriyet idaresinin anlam ve önemi, Cumhuriyete nasıl kavuştuk?*” konularına yer verilmiştir. 5. sınıf Tarih dersinde yer alan “*Osmanlı İmparatorluğunun yıkılması ve*

Kurtuluş Savaşı” adlı konuda şu alt konular verilmiştir: *“Birinci Dünya Savaşından sonra Osmanlı İmparatorluğunun durumuna genel bakış, Atatürk ve Anadolu’ya geçişi, Kurtuluş Savaşı hazırlıkları, Yurdun düşmanlardan temizlenmesi, Mudanya Mütarekesi ve Lozan Barışı”* (MEB, 1968: 79).

1998 Programına göre hazırlanan 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde 1.Ünite olan *“Aile, Okul ve Toplum Hayatı”* ünitesinde *“Toplumun temel unsuru aile”* konusunda hedef olarak *“Türk toplumunda ailenin önemini kavrayabilme”* ve amaç olarak *“Atatürk’ün Türk toplumunda aileye neden önem verdiğini söyleme”* belirlenmiştir (MEB, 2000a: 176).

1998 Programına göre hazırlanan 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde 1.Ünite olan *“Aile, Okul ve Toplum Hayatı”* ünitesinde *“Aile bireyleri arasında da dayanışmanın önemi”* konusunda hedef olarak *“Aile bireyleri arasında dayanışmanın önemini kavrayabilme”* ve amaç olarak *“Atatürk’ün aile bireyleri arasındaki dayanışmaya neden önem verdiğini açıklama”* belirlenmiştir” (MEB, 2000a: 176).

1998 Programına göre hazırlanan 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde 1.Ünite olan *“Aile, Okul ve Toplum Hayatı”* ünitesinde *“Eğitimde öğretmenin önemi ve rolü”* konusunda hedef olarak *“Atatürk’ün öğretmenlere önem verdiğini fark edebilme”* ve amaç olarak *“Atatürk’ün öğretmenlere verdiği önemi belirten sözlerinden örnekler verme, Atatürk’ün yeni Türk harflerinin öğretilmesinde öğretmenlik görevini üstlendiğini söyleme, Atatürk’e, eğitim ve öğretim alanındaki çalışmalarından dolayı Başöğretmen unvanının verildiğini söyleme, yazma”* belirlenmiştir (MEB, 2000a: 176).

1998 Programına göre hazırlanan 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde 1.Ünite olan *“Aile, Okul ve Toplum Hayatı”* ünitesinde *“Dayanışma, Dayanışmanın toplum hayatındaki önemi, Milli birlik ve beraberlik yönünden dayanışmanın önemi ”* konusunda hedef olarak *“Dayanışmanın toplum hayatındaki önemini kavrayabilme”* ve amaç olarak *“Kurtuluş Savaşının kazanılmasında milli birlik ve beraberliğin önemini açıklama, Atatürk’ün milli birlik ve beraberliğe verdiği önemi örneklendirme”* belirlenmiştir (MEB, 2000a: 176).

1998 Programına göre hazırlanan 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde 1.Ünite olan *“Aile, Okul ve Toplum Hayatı”* ünitesinde *“Türk kadınının toplumdaki yeri, Türk kadınının çalışma hayatındaki yeri”* konusunda hedef olarak *“Türk kadınının*

toplumdaki yerini fark edebilme” ve amaç olarak *“Atatürk’ün kadın haklarına verdiği önemi açıklama, Kadınların, Cumhuriyet yönetimi ile elde ettikleri hakları açıklama Türk kadınının günümüz toplumundaki yerini ve önemini açıklama,* ” belirlenmiştir (MEB, 2000a: 176).

1998 Programına göre hazırlanan 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde 4.Ünite olan *“Tarih, İlk Yurdumuz ve Tarihte Anadolu”* ünitesinde *“Milli kültür, Atatürk’ün milli kültür konusundaki direktifleri”* konusunda hedef olarak *“Atatürk’ün milli kültüre önem verdiğini kavrayabilme”* ve amaç olarak *“Atatürk’ün milli kültürün korunması ve geliştirilmesine önem verdiğini söyleme, Atatürk’ün milli kültürün korunması ve geliştirilmesi için hangi çalışmalarını yaptığını açıklama, Atatürk’ün milli kültürümüzü geliştirmeye yönelik direktiflerinden örnekler verme, Atatürk’ün bu direktiflerinde milli kültürümüzü çağdaş uygarlık düzeyinin üzerine çıkarmayı hedef gösterdiğini söyleme”* belirlenmiştir (MEB, 2000a: 176).

1998 Programına göre hazırlanan 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde 4.Ünite olan *“Tarih, İlk Yurdumuz ve Tarihte Anadolu”* ünitesinde *“Türk tarihinin köklü ve zengin oluşu, Türk milletinin tarihteki yeri ”* konusunda hedef olarak *“Atatürk’ün milli tarihimize önem verdiğini fark edebilme ”* ve amaç olarak *“Atatürk’ün Türk Tarih Kurumunun kurulmasını sağladığını söyleme Türk Tarih Kurumunun milli tarihimizle ilgili bilimsel araştırmalar yaptığını söyleme”* belirlenmiştir (MEB, 2000a: 177).

2004 Programına göre hazırlanan 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde 2.Ünite olan *“Geçmişimi Öğreniyorum”* ünitesinde *“Atatürk ve Milli Kültür, Atatürk Okulda, Trablusgarp’tan Çanakkale’ye, Mustafa Kemal Samsun’a Çıkıyor, Sevr’e Doğru, Cepheler, Kahramanlarımız, Kurtuluş Savaşı’nda Türk Kadını, Cumhuriyet Kuruluyor”* konularında kazanım olarak *“Yaşanmış olaylardan ve görsel materyallerden yola çıkarak Milli Mücadele sürecinde yakın çevresini ve Türkiye’yi betimler. Milli Mücadele’nin kazanılmasında ve Cumhuriyetin ilanında Atatürk’ün rolünü farkedir”* belirlenmiştir.

2004 Programına göre hazırlanan 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde 7.Ünite olan *“İnsanlar ve Yönetim”* ünitesinde *“Meclisimiz, Bizim Bayramımız”* konularında kazanım olarak *“Büyük Millet Meclisi’nin açılışı ile ulusal egemenliği ilişkilendirir.*

Açıklama: Bu ünite de Atatürk'ün ulusal egemenlik hakkında söylediği sözlere ve Büyük Millet Meclisi'nin açılışına yer verilir” belirlenmiştir (MEB, 2005: 20).

Çizelge 4.2: Dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler Ders Programları Amaç – Kazanım Sayıları Yönünden Karşılaştırma

Ünite Nu.	1998	Amaç Sayısı	Türk Devrimi İçerikli Amaç Sayısı	2004	Kazanım Sayısı	Türk Devrimi İçerikli Kazanım Sayısı
1.Ünite	Aile, Okul ve Toplum Hayatı	32	12	Kendimi Tanıyorum	6	
2.Ünite	Yakın Çevremiz	16		Geçmişimi Öğreniyorum	6	2
3.Ünite	İlimiz ve Bölgemizi Tanıyalım	32		Yaşadığımız Yer	8	
4.Ünite	Tarih, İlk Yurdumuz ve Tarihte Anadolu	16	6	Üretimden Tüketime	7	
5.Ünite				İyi ki Var	6	
6.Ünite				Hep Birlikte	5	
7.Ünite				İnsanlar ve Yönetim	1	1
8.Ünite				Uzaydaki Arkadaşlarım	4	
Toplam		96	18		43	3
Yüzde			% 18,75			% 6,9

Çizelge 4. 2’de görüldüğü gibi 1998 Sosyal Bilgiler Programı’na göre hazırlanan 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders Kitabı’nda 96 amaç vardır. 2004 Sosyal Bilgiler Programı’na göre hazırlanan 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders Kitabı’nda ise 43 kazanım vardır.

Çizelge 4.2'de de görüldüğü gibi 1998 Sosyal Bilgiler Programı'na göre hazırlanan 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında Türk Devrimi amaçlı 18 amaç vardır. 2004 Sosyal Bilgiler Programı'na göre hazırlanan 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders Kitabı'nda Türk Devrimi kazanımı ise 3'dür.

Çizelge 4.2'de görüldüğü gibi 1998 Sosyal Bilgiler Programı'na göre hazırlanan 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında amaçların % 18.75'i Türk Devrimi içeriklidir. 2004 Sosyal Bilgiler Programı'na göre hazırlanan 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında ise kazanımların % 6,9'u Türk Devrimi kazanımıdır.

Çizelge 4.3: Dördüncü Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Programları Ünitelerdeki Konu Sayıları Yönünden Karşılaştırma

Ünite Nu.	1998	Konu Sayısı	Türk Devrimi İçerikli Konu Sayısı	2004	Konu Sayısı	Türk Devrimi İçerikli Konu Sayısı
1.Ünite	Aile, Okul ve Toplum Hayatı	3	5	Kendimi Tanıyorum	7	
2.Ünite	Yakın Çevremiz	4		Geçmişimi Öğreniyorum	11	9
3.Ünite	İlimiz ve Bölgemizi Tanıyalım	6		Yaşadığımız Yer	8	
4.Ünite	Tarih, İlk Yurdumuz ve Tarihte Anadolu	11	2	Üretimden Tüketime	9	
5.Ünite				İyi ki Var	5	
6.Ünite				Hep Birlikte	7	
7.Ünite				İnsanlar ve Yönetim	3	2
8.Ünite				Uzaydaki Arkadaşlarım	6	
Toplam		24	7		61	11
Yüzde			% 29,1			% 18

Çizelge 4.3' de görüldüğü gibi 1998 Sosyal Bilgiler Programı'na göre hazırlanan 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 24 konu vardır. 2004 Sosyal Bilgiler Programı'na göre hazırlanan 4. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı'nda ise 61 konu vardır.

Çizelge 4.3'de görüldüğü gibi 1998 Sosyal Bilgiler Programı'na göre hazırlanan 4. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı'nda Türk Devrimi konulu 7 konu vardır. 2004

Sosyal Bilgiler Programı'na göre hazırlanan 4. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı'nda ise Türk Devrimi konulu 11 konu vardır.

Çizelge 4.3'de görüldüğü gibi 1998 Sosyal Bilgiler Programı'na göre hazırlanan 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında konuların % 29,1'i Türk Devrimi içeriklidir. 2004 Sosyal Bilgiler Programı'na göre hazırlanan 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında ise konuların % 18'i Türk Devrimi konularıdır. Burada Türk Devrimi ile ilgili konu sayısının azalmasından ziyade genel olarak konulardaki sayının artışına göre Türk Devrimi konuları 7'den 11'e çıkmasına rağmen amaç olarak azalmış gibi görülmektedir.

Çizelge 4.4: Dördüncü sınıf 1998 İlkokul Programı Sosyal Bilgiler Dersi Ünitelerinin Dağılımı

Üniteler	Amaç Sayısı	Oran %	Öngörülen Ders Saati Sayısı
Aile, Okul ve Toplum Hayatı	32	25	27
Yakın Çevremiz	16	14	15
İlimizi ve Bölgemizi Tanıyalım	32	36	39
Tarih, İlk Yurdumuz ve Tarihte Anadolu	16	25	27
Toplam	96	100	108

Kaynak: (MEB, 2000a: 168)

Çizelge 4.4' de görüldüğü gibi 1998 İlkokul Programı Sosyal Bilgiler dersi 4 ünite toplam 96 amaç ve 108 saat ders saati belirlenmiştir.

**Çizelge 4.5: Dördüncü sınıf 2004 İlköğretim Programı Sosyal Bilgiler Dersi
Öğrenme Alanları, Üniteler ve Süreleri**

Öğrenme Alanı	Üniteler	Kazanım Sayıları	Oran %	Ders Saati
Birey ve Kimlik	Kendimi Tanıyorum	6	11	12
Kültür ve Miras	Geçmişimi Öğreniyorum	6	14	15
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Yaşadığımız Yer	8	14	15
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Üretimden Tüketime	7	14	15
Bilim, Teknoloji ve Toplum	İyi ki Var	6	11	12
Gruplar, Kurum ve Sos. Örg.	Hep Birlikte	5	11	12
Güç, Yönetim ve Toplum	İnsanlar ve Yönetim	4	14	15
Küresel Bağlantılar	Uzaktaki Arkadaşlarım	4	11	12
Toplam	8	46	100	108

Kaynak: (MEB, 2005: 10)

Çizelge 4.5.'de görüldüğü gibi 2004 İlköğretim Programı'nda 8 öğrenme alanında 8 ünite, toplam 46 kazanım ve 108 saat ders saati belirlenmiştir.

Çizelge 4.4. ile 4.5.'i karşılaştırdığımızda 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersindeki 108 olan ders saatleri ve ağırlığı değişmemiştir. Fakat 1998 İlkokul Programı'nda 96 amaç varken 2004 İlköğretim Programı'nda 46 kazanım vardır. 2004 İlköğretim Programıyla öğrenme alanları kavramı gelmiş ünite sayıları 4'den 8'e çıkmıştır. Kazanımlar azalırken ünite sayılarının artması ders yükünü azaltmıştır. Ünite isimlerinden

anlaşılacağı gibi 2004 İlköğretim Programı AB normları çerçevesinde yakından uzağa, özelden genele olacak şekilde düzenlenmiştir.

4.2. SOSYAL BİLGİLER 5. SINIF PROGRAMLARIMDA YER ALAN TÜRK DEVRİMİ'NE YÖNELİK BULGULAR VE YORUMLAR

1930 İlkokul Programı'nda 5. sınıf Tarih dersinde “*İstiklal Mücadelesi. Milli Türk Devleti, Laik Cumhuriyet*” konusuna yer verilmiştir. 5. sınıf Yurt Bilgisi dersinde “*Bugünkü milli ve cumhuri devlet pek çetin cidallerin mahsulüdür. Büyük harbin neticesi işgal ve istilalar. Milli Kurtuluş ve İnkılâp. Cumhuriyet*” konusuna yer verilmiştir (İlk mektepler Müfredat Programı, 1930: 69).

1936 İlkokul Programı'nın ilk bölümünde bulunan “İlkokulun Hedefleri” bölümünde “*Kuvvetli Cumhuriyetçi, ulusçu, halkçı, devletçi, laik ve inkılapçı yurttaş yetiştirmek, Milli, vatansever ve bilimsel zihniyetli yurttaş yetiştirmek*” ifadelerine yer verilmiştir. Yine programın amaçlar kısmında tarih dersinin hedefleri olarak “*Türk çocuklarına Türk inkılâbının manasını, şümulünü ve tarihi önemini kavratmak*” ifadesine yer verilmiştir. Yine aynı programın Yurt Bilgisi derslerinin Hedefleri bölümünde “*Atatürk'ün kurduğu Cumhuriyet rejiminin mahiyetini, Türkiye'de nasıl kurulduğunu, bu rejimin başka rejimlere üstünlüğünü, Türkiye'nin hayatı ve istikbali için ne kadar önemli ve zaruri bulunduğunu talebeye kavratmak ve onları Cumhuriyet rejimi için sadık ve fedakâr birer yurttaş olarak yetiştirmek. Türk İnkılâbının manasını, muhtelif cephelerin önemini, Türkiye'nin saadet ve refahına yaptığı ve memleketin istikbaline yapacağı tesiri talebeye kavratmak, onları Atatürk inkılâbının fedakâr birer unsuru olarak yetiştirmek*” Şeklinde yer verilmiştir (İlk Mektepler Müfredat Programı, 1936: 103).

1948 İlkokul Programı'nda bulunan Tarih dersinin Amaçları” bölümünde “*Türk çocuklarını, Türk Devriminin manası ve tarihi önemi üzerinde düşündürmek ve onların devrim değerlerine bağlanmalarını sağlamak*” şeklinde verilmiştir. (MEB, 1948: 124).

Aynı programın Yurttaşlık Bilgisi dersinin amaçlarında ise “*Türk Devriminin manasını, ayrı ayrı yönlerden önemini, Türkiye'nin saadet ve refahına yaptığı ve yurdun*

geleceğine yapacağı etkiyi öğrencilere kavratmak ve onları Türk Devriminin değerlerine bağlı ve bunları her zaman korumaya hazır fedakâr birer Türk evladı olarak yetiştirmek, Öğrencileri Cumhuriyetçi, Ulusçu, Halkçı, Devletçi, Laik ve Devrimci birer yurttaş olarak yetiştirmek için ilk adımı atmak. Programın 5. sınıf Tarih dersinde; “Kurtuluş Savaşı (Cihan Savaşından sonra Osmanlı Devletinin durumu, Atatürk ve Anadolu’ya Geçişi, Türkiye Büyük Millet Meclisinin kuruluşu, Yurdun düşmanlardan temizlenmesi, Lozan Barışı ve İsmet İnönü, Osmanlı saltanatının kaldırılması, Cumhuriyetin Kurulması), Türk Devrimi (Din ve devlet işlerinin ayrılması, Hukukta Devrim, Kılıkta Devrim, Takvim, saat ve ölçülerin değiştirilmesi, Harf Devrim, Toplumsal yaşayışta devrim, Ekonomi hayatında devrim) şeklinde verilmiştir (MEB, 1948: 138).

1962 İlkokul Programında 5. sınıf Toplum ve Ülke İncelemeleri dersinde “Kurtuluş Savaşı (Atatürk’ün Hayatı ve Saltanatın Kaldırılması, Cumhuriyetin İlanı, Halifeliğin Kaldırılması ve Evrimleri)” konularına yer verilmiştir (MEB, 1962: 44).

1968 İlkokul Programı “Amaçlar” kısmında, “Yurttaşlık görev ve sorumlulukları yönünden; Ailelerine, ulusa yurda, Türk devrimlerine ve ülkelerine bağlanır; çalışkan, araştırmacı, inceleyici, fedakâr ve fazilet sahibi iyi bir yurttaş, mükemmel bir insan olarak yetişirler, Türk devrimlerinin anlamlarını ayrı ayrı yönlerden önemini, Türkiye’nin saadet ve refahına yaptığı ve yurdun geleceğine yapacağı etkiyi kavrar, Türk devriminin değerlerine bağlı ve bunları her zaman korumaya hazır, fedakâr birer Türk evladı olarak yetişirler” şeklinde anlatılmaktadır. (MEB, 1968: 63).

Yine 1968 Programının 5. sınıf Tarih dersinde “Cumhuriyetin İlanı” konu başlığından şu alt konular verilmiştir. “Devrimlerimiz, İkinci Dünya Savaşı ve Birleşmiş Milletler, İkinci Dünya Savaşından günümüze belli başlı dünya olaylarına toplu bir bakış, Türkiye’de çok partili hayata geçiş ve demokrasi, 27 Mayıs ve yeni Anayasamız. Yeni Anayasamızın rejime getirdiği yeni kuruluşla, Seçim ve Büyük Millet Meclisinin kuruluşu, Cumhurbaşkanı’nın seçimi ve görevleri. Hükümetin kuruluşu. J. Hükümetin görevleri ve Bakanlıklar arasındaki işbölümü” (MEB, 1968: 79).

1977 İlkokul Programı “Amaçlar” kısmında, “Yurttaşlık görev ve sorumlulukları yönünden”; “Türk inkılâbının anlamını, değerini, ayrı ayrı yönlerden önemini, ne gibi büyük güçlükler ve engeller yenilerek gerçekleştirildiğini,

Türkiye'nin refah ve mutluluğuna yaptığı ve yurdun geleceği için yapacağı etkiyi anlar, korunması gerekliliğini ve Atatürk'ün gençliğe yaptığı hitabı derinliğine ve genişliğine kavrarlar” şeklinde verilmiştir. Programın 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde “Cumhuriyetimizi Nasıl Kurduk?” ünitesi verilmiştir. Ünite; “Kurtuluş Savaşı, Türk Milletinin Gelişmesini Sağlayan İnkılâplar, II. Dünya Savaşından Önce Türkiye, II. Dünya Savaşı, Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçiş, 27 Mayıs ve Yeni Anayasamız, Yeni Anayasamızın Demokrasimize Getirdiği Yeni Kuruluşlar, Seçimler ve T.B.M.M. Kuruluşu, Cumhurbaşkanın Seçimi ve Görevleri, Hükümetin Kuruluşu ve Görevleri, Yurttaşların Devlete, Devletin Yurttaşlara Karşı Görevleri” konularına yer verilmiştir (MEB, Tebliğler Dergisi, Nisan 1977: 13).

1990 İlkokul Programı “Amaçlar” kısmında, “*Vatandaşlık görev ve sorumlulukları yönünden; Ailesine, milletine, vatanına, Atatürk inkılâp ve ilkelerine bağlı, çalışkan, araştırmacı, inceleyici, fedakâr ve fazilet sahibi iyi bir vatandaş, mükemmel bir insan olarak yetişirler*” denilmektedir. (MEB, Tebliğler Dergisi, Haziran 1990: 457). Ayrıca programın 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde 4. Ünite olan “*Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk?*” ünitesinde; “*Birinci Dünya Savaşı Sonunda Osmanlı İmparatorluğunun Durumu, (Mondros Ateşkes Anlaşmasının uygulanışı ve ilk işgaller, İşgaller karşısında Mustafa Kemal'in duruma bakışı), Kurtuluş Savaşı (Hazırlık Dönemi, Büyük Millet Meclisinin Açılışı ve Çalışmaları, Savaş Dönemi, Barış Dönemi), Türk İnkılâbı ve Önemi, Cumhuriyetimizin Kurucusu: Atatürk,*” konularına yer verilmiştir.

1998 Programına göre hazırlanan 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde 1. Ünite olan “*Vatan ve Millet*” ünitesinde “*Dil Birliği*” konusunda hedef olarak “*Atatürk’ün Türk dili ve edebiyatına önem verdiğini fark edebilme*” ve amaç olarak “*Atatürk’ün Türk dili ile yaptığı çalışmaları açıklama, Atatürk’ün Türk dili ve edebiyatı ile ilgili olarak söylediği sözlere örnekler verme*” belirlenmiştir (MEB, 2000b: 178).

1998 Programına göre hazırlanan 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde 2. Ünite olan “*Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk?*” ünitesinde “*Mondros Ateşkes Antlaşması, Kurtuluş Savaşı, Savaş Dönemi, Barış Dönemi, Türk İnkılabı ve Önemi*” konusunda hedef olarak “*Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuğumuz Anlayabilm*” ve amaç olarak “*Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk?*” ünitesinde geçen kavramların anlam bilgisi, Mondros Ateşkes Anlaşması ile ilgili temel olgular bilgisi, Mondros Ateşkes Anlaşması ile ilgili temel olguları

açıklayabilme, Kurtuluş Savaşı döneminde geçen temel olgular bilgisi, Kurtuluş Savaşı döneminde geçen temel olguları açıklayabilme, Barış döneminde geçen temel olgular bilgisi, Barış döneminde geçen temel olguları açıklayabilme, "Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk?" ünitesiyle ilgili haritaları okuyabilme, Türk İnkılâbı ile ilgili sınıflamalar bilgisi, Türk İnkılâbı ile ilgili olgular bilgisi, Türk İnkılâbının önemini kavrayabilme, Türk İnkılâplarının korunmasındaki sorumluluğumuzun farkında oluş, Atatürk'ün eğitimin milli ve çağdaş olmasına önem verdiğini söyleme, Atatürk'ün öğretim birliğine önem verdiğini söyleme, Atatürk'ün karma eğitime neden önem verdiğini açıklama, Atatürk'ün eğitim ve öğretimde laiklik ilkesine önem verdiğini söyleme, Eğitim ve öğretimde laiklik ilkesine niçin bağlı kalmak gerektiğini açıklama, Atatürk'ün eğitimin yaygınlaştırılmasını amaçladığını söyleme, Atatürk'ün milli kültürümüzün yaygınlaştırılmasına önem verdiğini söyleme" belirlenmiştir (MEB, 2000b: 179).

1998 Programına göre hazırlanan 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde 2. Ünite olan *"Cumhuriyet'e Nasıl Kavuştuk?" ünitesinde "Türk kadınının toplumdaki yeri, Türk kadınının tarihteki yeri, sosyal hakları, siyasal hakları, "* konusunda hedef olarak *"Türk kadınının toplumdaki yerini kavrayabilme"* ve amaç olarak *"Kadının toplum hayatında sahip olduğu haklara Türk tarihinden örnekler verme, Türk kadınının Kurtuluş Savaşındaki yerini örnekler vererek açıklama"* belirlenmiştir. Diğer bir hedef olan *"Atatürk'ün kadın haklarına önem verdiğini kavrayabilme"* ve amaç olarak *(Kadınların Cumhuriyet yönetimi sayesinde elde ettikleri sosyal ve siyasal hakları açıklama, Türk kadınlarının Atatürk'ün sayesinde bir çok Avrupa ülkesindeki kadınlardan daha önce siyasal haklara kavuştuğunu söyleme, Atatürk'ün kadın hakları konusundaki görüşlerinden örnekler verme"* belirlenmiştir (MEB, 2000b: 179).

1998 Programına göre hazırlanan 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde 2. Ünite olan *"Cumhuriyet'e Nasıl Kavuştuk?" ünitesinde "Atatürk'ün düşünce sistemini oluşturmasına neden olan etkenler"* konusunda hedef olarak *"Atatürk'ü düşünce sistemini oluştururken dünyadaki ve ülkedeki olaylardan etkilendiğini açıklayabilme"* ve amaç olarak *"Atatürk'ün hürriyet ve bağımsızlığa verdiği önemi açıklama, Atatürk'ün milli egemenliği esas alan yeni bir devlet kurmanın gerekli olduğuna inandığını söyleme, Atatürk'ün yıkılmış olan Osmanlı Devleti'nin yerine yeni bir Türk Devletini kurmak için çalıştığını söyleme"* belirlenmiştir (MEB, 2000b: 179).

1998 Programına göre hazırlanan 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde 2.Ünite olan “Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk?” ünitesinde “Atatürkçü Düşünce Sistemi” konusunda hedef olarak “Atatürkçülüğü tanıyabilme” ve amaç olarak “Atatürkçülüğün, Türk milletinin bugün ve gelecekte tam bağımsız olmasını amaçladığını söyleme, Atatürkçülüğün, Türk milletinin bugün ve gelecekte huzur ve refah içinde yaşamasını amaçladığını söyleme, Atatürkçülüğün, devlet yönetiminde millet egemenliğini esas aldığını söyleme” belirlenmiştir (MEB, 2000b: 179).

1998 Programına göre hazırlanan 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde 2.Ünite olan “Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk?” ünitesinde “Atatürk ilkeleri, Atatürk ilke ve inkılâplarının dayandığı esaslar” konusunda hedef olarak “Atatürk ilke ve inkılâplarının dayandığı esasları kavrayabilme” ve amaç olarak “Atatürk ilke ve inkılâplarının milli tarih bilincine dayandığını söyleme, Atatürk ilke ve inkılâplarının vatan ve millet sevgisine dayandığını söyleme, Atatürk ilke ve inkılâplarının milli dili esas aldığını söyleme, Atatürk ilke ve inkılâplarının bağımsızlığı esas aldığını söyleme, Atatürk ilke ve inkılâplarının özgürlüğü esas aldığını söyleme, Atatürk ilke ve inkılâplarının egemenliğin millete ait olduğu anlayışını esas aldığı söyleme, Atatürk ilke ve inkılâplarının milli kültürün geliştirilmesini esas aldığını söyleme, Atatürk ilke ve inkılâplarının Türk milletini çağdaş uygarlık düzeyi üzerine çıkarmayı, hedef aldığını söyleme, Atatürk ilke ve inkılâplarının milli birlik ve beraberliği esas aldığını söyleme, Atatürk ilke ve inkılâplarının ülke bütünlüğünü esas aldığını söyleme” belirlenmiştir (MEB, 2000b: 179).

1998 Programına göre hazırlanan 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde 2. Ünite olan “Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk?” ünitesinde “Cumhuriyetçilik ilkesi, Cumhuriyetçiliğin Türk toplumuna sağladığı faydalar” konusunda hedef olarak “Cumhuriyetçilik ilkesini kavrayabilme” ve amaç olarak “Cumhuriyetin bir yönetim şekli olduğunu söyleme, Cumhuriyetin millet egemenliğine dayandığını söyleme, Millet egemenliğinin milletin devlet yönetiminde söz sahibi olmasını sağladığını söyleme, Cumhuriyetçilik ilkesiyle vatandaşların hak ve hürriyetlerinin güvenceye alındığını söyleme, Cumhuriyet yönetiminde yöneticilerin halkın oyu ile seçildiğini söyleme, Cumhuriyet yönetiminde seçimle iş başına gelen yöneticilerin belli bir süre için seçildiklerini söyleme, Cumhuriyet yönetiminin Türk milleti için en uygun yönetim şekli olduğunu söyleme , Cumhuriyetçilik ilkesinde yönetim şekli olarak cumhuriyetin kabul edildiğini söyleme,

Cumhuriyetin bir devlet şekli olarak anayasamızda yer aldığını söyleme, Türkiye Devletinin yönetim şeklinin cumhuriyet olduğunu belirten anayasa maddesinin değiştirilemeyeceğini söyleme, Anayasamızda Türkiye Cumhuriyeti'nin demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olduğu hükmünün yer aldığını söyleme, Cumhuriyetçilik ilkesinin demokrasiyi esas aldığını söyleme, Cumhuriyetçilik ilkesinde demokrasinin esas alındığını Atatürk'ün sözleriyle açıklama, Cumhuriyetçilik ilkesini benimsemenin cumhuriyet yönetimine bağlılığı sağladığını söyleme, Cumhuriyetçilik ilkesinin, cumhuriyet yönetimini korumayı ve yüceltmeyi amaçladığını söyleme, Atatürk'ün Türkiye Cumhuriyeti'nin sonsuza kadar yaşatılmasını istediğini söyleme, Atatürk'ün Türkiye Cumhuriyetini Türk gençliğine emanet ettiğini söyleme, Türk gençliğinin görevlerinin Atatürk'ün Gençliğe Hitabesinde yer aldığını söyleme, Cumhuriyet yönetiminin Türk milletine sağladığı yararları örneklerle açıklama” belirlenmiştir (MEB, 2000b: 181).

1998 Programına göre hazırlanan 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde 2. Ünite olan “Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk?” ünitesinde “Milliyetçilik ilkesi” konusunda hedef olarak “Milliyetçilik ilkesini kavrayabilme” ve amaç olarak “Atatürk milliyetçiliğinin Türk milletini sevmeye ve yüceltmeye dayandığını söyleme, Atatürk’e göre, “ Ben Türküm” diyen herkesin Türk olduğunu söyleme, Milliyetçilik ilkesinin milli birlik ve beraberliğimizin temel taşı olduğunu söyleme, Milliyetçilik ilkesinin milletin bağımsızlığını amaçladığını söyleme, Milliyetçilik ilkesiyle insanlara ve insanlığa değer verildiğini söyleme, Milliyetçilik ilkesine göre Türk vatandaşları arasında hiçbir ayırım yapılamayacağını söyleme, Milliyetçilik duygusunun Kurtuluş Savaşının kazanılmasında önemli bir rol oynadığını söyleme, Atatürk'ün Türk milletine güvendiğini ve inandığını söyleme, Atatürk'ün milliyetçilik konusu ile ilgili sözlerden örnekler verme, Atatürk milliyetçiliğinin yurtta ve dünyada barışa önem verdiğini söyleme, Atatürk milliyetçiliğinin Türk toplumuna sağladığı yararları örneklerle açıklama” belirlenmiştir (MEB, 2000b: 181).

1998 Programına göre hazırlanan 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde 2. Ünite olan “Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk?” ünitesinde “Halkçılık İlkesi” konusunda hedef olarak “Halkçılık ilkesini kavrayabilme” ve amaç olarak “Bir ülkede oturan ve o ülkeyi vatan bilen insanlara halk denildiğini söyleme, Halkçılık ilkesinin milli egemenliğin dayanağı olduğunu söyleme, Halkçılık ilkesine göre herkesin kanun önünde eşit olduğunu

söyleme, Halkçılık ilkesine göre herkesin devlet hizmetlerinden yararlanma hakkına sahip olduğunu söyleme, Halkçılık ilkesiyle, devlet ve vatandaş arasındaki ilişkilerin çağdaş bir anlayışla düzenlendiğini söyleme, Halkçılık ilkesine göre bütün vatandaşların kanunların öngördüğü şekilde haklarını arayabileceğini söyleme, Halkçılık ilkesinin, halkın refah ve mutluluğunu sağlamayı amaçladığını söyleme, Halkçılık ilkesinin Türk toplumuna sağladığı yararları örneklerle açıklama, Atatürk'ün halkçılık konusuyla ilgili sözlerinden örnekler verme” belirlenmiştir (MEB, 2000b: 182).

1998 Programına göre hazırlanan 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde 2. Ünite olan “Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk?” ünitesinde “Devletçilik ilkesi” konusunda hedef olarak “Devletçilik ilkesini kavrayabilme” ve amaç olarak “Devletçilik ilkesinin, Atatürk'ün ekonomi alanındaki görüşlerini ifade ettiğini söyleme, Devletçilik ilkesinin Türk ekonomisini geliştirmek amacıyla ortaya atıldığını söyleme, Devletçilik ilkesinin sosyal ve kültürel kalkınmayı da amaçladığını söyleme, Devletçilik ilkesiyle devletin, ekonominin her alanındaki faaliyetleri başlattığını ve geliştirdiğini söyleme, Devletçilik ilkesinde özel teşebbüse de yer verildiğini söyleme, Devletçilik ilkesinde, devletin kişileri üretim ve ticaret gibi işlere özendirdiğini söyleme, Devletin çıkardığı kanunlarla özel teşebbüsü koruduğunu söyleme, Devletçilik ilkesinin Türk toplumuna sağladığı yararları örneklerle açıklama, Atatürk'ün devletçilik konusuyla ilgili sözlerinden örnekler verme” belirlenmiştir (MEB, 2000b: 182).

1998 Programına göre hazırlanan 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde 2. Ünite olan “Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk?” ünitesinde “Laiklik ilkesi” konusunda hedef olarak “Laiklik ilkesini kavrayabilme” ve amaç olarak “Laikliğin, din ve devlet işlerinin birbirinden ayrı olarak yürütülmesi olarak söyleme, Laiklik ilkesiyle devlet yönetiminde din kuralları yerine millet egemenliğinin alındığını söyleme, Cumhuriyetten önceki dönemde padişahların din ve devlet işlerini yürüttüğünü söyleme, Laiklik ilkesinin, akla ve bilime önem verdiğini söyleme, Laiklik ilkesi gereğince Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının din ve hürriyetinin anayasa ile güvenceye alındığını söyleme, Laiklik ilkesiyle dini inanç ve duyguların istismar edilmesine izin verilme söyleme, Atatürk'ün dini istismar ve taassup konularındaki sözlerinden örnekler verme, Laiklik ilkesiyle, Türk milletine çağdaşlaşma yolunun açıldığını örneklerle açıklama, Laiklik ilkesinin, Cumhuriyet yönetiminin güçlenmesi için gerekli olduğunu söyleme, Laiklik ilkesinin,

ülkemizde demokrasinin yerleşmesine yardımcı olduğunu söyleme, Atatürk'ün İslam dini hakkındaki görüşlerini örneklerle açıklama, Atatürk'ün din ve vicdan hürriyeti ile ilgili sözlerinden örnekler verme, Laiklik ilkesinin, Türk toplumuna sağladığı yararları örneklerle açıklama, Laiklik ilkesinin milli birlik ve beraberliğimizin sağlanmasında çok önemli bir rol oynadığını açıklama” belirlenmiştir (MEB, 2000b: 183).

1998 Programına göre hazırlanan 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde 2. Ünite olan “Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk?” ünitesinde “İnkılâpçılık ilkesi” konusunda hedef olarak “İnkılâpçılık ilkesini kavrayabilme” ve amaç olarak “İnkılâpçılık ilkesinin, yeniyi, iyiyi ve güzeli esas aldığı söyleme, İnkılâpçılık ilkesinin, Türk toplumunu bütün yönleriyle ve sürekli olarak çağdaştırmayı hedef aldığı söyleme, Çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmanın yenilikleri kabul etmeye açık olma sağlanabileceğini söyleme, Atatürk'ün inkılâpçılık konusu ile ilgili görüşlerinden örnekler verme, İnkılâpçılık ilkesinin Türk toplumuna sağladığı faydaları örneklerle açıklama” belirlenmiştir (MEB, 2000b: 183).

1998 Programına göre hazırlanan 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde 2. Ünite olan “Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk?” ünitesinde “Atatürk ilkelerine sahip çıkmak ve devamlılığını sağlamak” konusunda hedef olarak “Atatürk ilkelerine sahip çıkmanın ve devamlılığını sağlamanın önemini kavrayabilme” ve amaç olarak “Türkiye Cumhuriyetinin temelini Atatürk ilkelerine dayandığını söyleme, Atatürk ilkelerine bağlı kalmakla Türkiye Cumhuriyetinin varlığının devam edeceğini söyleme, Türkiye’ye demokratik yönetimin Atatürk ilkelerinin uygulanmasıyla sürdürüleceğini söyleme, Atatürk ilkelerine niçin sahip çıkılması gerektiğini açıklama, Atatürk ilkelerinin devamlılığını sağlamak için neler yapılması gerektiğini açıklama” belirlenmiştir (MEB, 2000b: 184).

1998 Programına göre hazırlanan 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde 2. Ünite olan “Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk?” ünitesinde “Atatürk'ün hayatı” konusunda hedef olarak “Atatürk'ün hayatıyla ilgili olayları ve olguları kavrayabilme” ve amaç olarak “Akılcılığın ve bilimselliğin neden Atatürk'ün fikir hayatını oluşturan temel ilkeler arasında yer aldığını açıklama, Dayanışma ve barışçılığın neden Atatürk'ün fikir hayatını oluşturan temel ilkeler arasında yer aldığını açıklama, İnsan sevgisi ve evrenselliğin neden Atatürk'ün fikir hayatını oluşturan temel ilkeler arasında yer

aldığını açıklama, Atatürk'ün Trablusgarp savaşında kazandığı başarıyı açıklama, Atatürk'ün Çanakkale Zaferinin kazanılmasındaki rolünü açıklama, Atatürk'ün Kurtuluş Savaşında kazandığı başarıları örnekler verme, TBMM'nin kimin önderliğinde açıldığını söyleme, Cumhuriyetin kimin önderliğinde ilan edildiğini söyleme, İlk Cumhurbaşkanımızın Atatürk olduğunu söyleme, Atatürk'ün cumhurbaşkanı olarak devleti en iyi şekilde yönettiğini söyleme, Atatürk'ün en büyük eserinin neden Türkiye Cumhuriyeti olduğunu açıklama, Atatürk'ün önderliğinde çeşitli alanlardaki inkılâpları” belirlenmiştir (MEB, 2000b: 175).

1998 Programına göre hazırlanan 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde 2. Ünite olan *“Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk?”* ünitesinde *“Atatürk'ün kişiliği ve özellikleri”* konusunda hedef olarak *“Atatürk'ün kişiliğini ve özelliklerini tanımaya ilgi duyuş”* ve amaç olarak *“Atatürk'ün Kurtuluş Savaşında Türk milletini nasıl aynı amaç etrafında birleştirdiğini açıklama”* belirlenmiştir (MEB, 2000b: 176).

1998 Programına göre hazırlanan 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde 2. Ünite olan *“Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk?”* ünitesinde *“Atatürk'ün son günleri”* konusunda hedef olarak *“Atatürk'ün son günleri ile ilgili olaylar ve olgular bilgisi”* ve amaç olarak *“Atatürk'ün, Hatay'ın Türkiye'ye katılması için çok çalıştığını söyleme”* belirlenmiştir (MEB, 2000b: 176).

2004 Programına göre hazırlanan 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde 2. Ünite olan *“Adım Adım Türkiye”* ünitesinde *“Atatürkçü Düşünce Sistemi, Yaşasın Cumhuriyet, Atatürk ve Eğitim, Toplumsal Yaşam Değişiyor, Atatürk İlkeleri, Atatürk ve Kadın Hakları, Son Günler”* konularında kazanım olarak *“Kanıt kullanarak Atatürk inkılaplarının öncesi ile sonrasındaki günlük yaşamı karşılaştırır. Atatürk inkılaplarıyla ilkelerini ilişkilendirir”* belirlenmiştir (MEB, 2005: 30).

2004 Programına göre hazırlanan 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde 7. Ünite olan *“Bir Ülke, Bir Bayrak”* ünitesinde *“Yasalar Bizim İçin Var, Bizim İçin Cumhuriyet ve Demokrasi, Ulusal Egemenlik ve Bağımsızlık Sembollerimiz, Milli Marşımız, Ulu Önder Atatürk ve Anıtkabir, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı”* konularında kazanım olarak *“Toplumsal yaşamı düzenleyen yasaların varlığını ve önemini fark eder. Yaşadığı yerdeki merkeze bağlı yönetim birimleri ile bu birimlerin temel görevlerini ilişkilendirir. Merkezi yönetim birimlerini tanıyarak bu birimleri temel görevleriyle*

ilişkilendirir. Demokratik yönetim birimlerindeki yetki ile ulusal egemenlik arasındaki ilişkiyi açıklar. Ulusal egemenlik ve bağımsızlık sembollerine değer verir belirlenmiştir (MEB, 2005: 35).

Çizelge 4.6: Beşinci sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Amaç - Kazanım Sayıları Yönünden Karşılaştırma

Ünite Nu.	1998	Amaç Sayısı	Türk Devrimi İçerikli Amaç Sayısı	2004	Kazanım Sayısı	Türk Devrimi İçerikli Kazanım Sayısı
1.Ünite	Vatan ve Millet	7	2	Haklarımı Öğreniyorum	4	
2.Ünite	Cumhuriyet'e Nasıl Kavuştuk?	114	114	Adım Adım Türkiye	6	2
3.Ünite	Güzel Yurdumuz Türkiye	31		Bölgemizi Tanıyalım	7	
4.Ünite	İslamiyet'in Doğuşu Yayılışı ve Türkler	12		Ürettiklerimiz	7	
5.Ünite				Gerçekleşen Düşler	6	
6.Ünite				Toplum İçin Çalışanlar	5	
7.Ünite				Bir Ülke Bir Bayrak	5	5
8.Ünite				Hepimizin Dünyası	6	
Toplam		164	116		49	7
Yüzde			% 70,7			% 14,2

Çizelge 4.6' da görüldüğü gibi 1998 Sosyal Bilgiler Programı'na göre hazırlanan 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders Kitabı'nda 164 amaç vardır. 2004 Sosyal Bilgiler

Programı'na göre hazırlanan 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders Kitabı'nda ise 49 kazanım vardır.

Çizelge 4.6'da görüldüğü gibi 1998 Sosyal Bilgiler Programı'na göre hazırlanan 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında Türk Devrimi amaçlı 116 amaç vardır. 2004 Sosyal Bilgiler Programı'na göre hazırlanan 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında Türk Devrimi kazanımı ise 7'dir.

Çizelge 4.6' da görüldüğü gibi 1998 Sosyal Bilgiler Programı'na göre hazırlanan 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında amaçların % 70,7'i Türk Devrimi içeriklidir. 2004 Sosyal Bilgiler Programı'na göre hazırlanan 5 Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında ise kazanımların % 14'2'si Türk Devrimi kazanımıdır.

Çizelge 4.7: Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Programları Ünitelerdeki Konu Sayıları Yönünden Karşılaştırma

Ünite Nu.	1998	Konu Sayısı	Türk Devrimi İçerikli Konu Sayısı	2004	Konu Sayısı	Türk Devrimi İçerikli Konu Sayısı
1.Ünite	Vatan ve Millet	2	1	Haklarımı Öğreniyorum	6	
2.Ünite	Cumhuriyet'e Nasıl Kavuştuk?	7	16	Adım Adım Türkiye	11	6
3.Ünite	Güzel Yurdumuz Türkiye	5		Bölgemizi Tanıyalım	8	
4.Ünite	İslamiyet'in Doğuşu Yayılışı ve Türkler	7		Ürettiklerimiz	8	
5.Ünite				Gerçekleşen Düşler	4	
6.Ünite				Toplum İçin Çalışanlar	7	
7.Ünite				Bir Ülke Bir Bayrak	4	4
8.Ünite				Hepimizin Dünyası	6	
Toplam		21	17		54	10
Yüzde			% 80,9			% 18,5

Çizelge 4.7' de görüldüğü gibi 1998 Sosyal Bilgiler Programı'na göre hazırlanan 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 21 konu vardır. 2004 Sosyal Bilgiler Programı'na göre hazırlanan 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında ise 54 konu vardır.

Çizelge 4.7' de görüldüğü gibi 1998 Sosyal Bilgiler Programı'na göre hazırlanan 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında Türk Devrimi konulu 17 konu vardır. 2004 Sosyal Bilgiler Programı'na göre hazırlanan 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında ise Türk Devrimi konulu 10 konu vardır.

Çizelge 4.7' de görüldüğü gibi 1998 Sosyal Bilgiler Programı'na göre hazırlanan 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında konuların % 80,9'u Türk Devrimi içeriklidir. 2004 Sosyal Bilgiler Programı'na göre hazırlanan 5 Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında ise konuların % 18,5'i Türk Devrimi konularıdır.

Çizelge 4.8: Beşinci sınıf 1998 İlkokul Programı Sosyal Bilgiler Dersi Ünitelerinin Dağılımı

Üniteler	Amaç Sayısı	Oran %	Öngörülen Ders Saati Sayısı
Vatan ve Millet	7	11	12
Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk	12	36	39
Güzel Yurdumuz Türkiye	31	33	36
Tarih, İlk Yurdumuz ve Tarihte Anadolu	12	20	21
Toplam	62	100	108

Kaynak: (MEB, 2000a: 168)

Çizelge 4.8'de görüldüğü gibi 1998 İlkokul Programı Sosyal Bilgiler dersi 4 ünite toplam 62 amaç ve 108 saat ders saati belirlenmiştir.

Çizelge 4.9: Beşinci sınıf 2004 İlköğretim Programı Sosyal Bilgiler Dersi Öğrenme Alanları, Üniteler ve Süreleri

Öğrenme Alanı	Üniteler	Kazanım Sayıları	Oran %	Ders Saati
Birey ve Kimlik	Haklarımı Öğreniyorum	4	11	12
Kültür ve Miras	Adım Adım Türkiye	6	14	15
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Bölgemizi Tanıyalım	8	14	15
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Ürettiklerimiz	7	14	15
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Gerçekleşen Düşler	6	11	12
Gruplar, Kurum ve Sos. Örg.	Toplum İçin Çalışanlar	5	11	12
Güç, Yönetim ve Toplum	Bir Ülke Bir Bayrak	5	14	15
Küresel Bağlantılar	Hepimizin Dünyası	6	11	12
Toplam	8	47	100	108

Kaynak: (MEB, 2005: 12)

Çizelge 4.9'da görüldüğü gibi 2004 İlköğretim Programı'nda 8 öğrenme alanında 8 ünite, toplam 47 kazanım ve 108 saat ders saati belirlenmiştir.

Çizelge 4.8 ile 4.9'u karşılaştırdığımızda 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersindeki 108 olan ders saatleri ve ağırlığı değişmemiştir. Fakat 1998 İlkokul Programı'nda 62 amaç varken 2004 İlköğretim Programı'nda 47 kazanım vardır. 2004 İlköğretim Programıyla öğrenme alanları kavramı gelmiş ünite sayıları 4'den 8'e çıkmıştır. Kazanımlar azalırken ünite sayılarının artması ders yükünü azaltmıştır. Ünite isimlerinden

anlaşılacağı gibi 2004 İlköğretim Programı AB normları çerçevesinde yakından uzağa, özelden genele olacak şekilde düzenlenmiştir.

Çizelge 4.10: Dördüncü ve Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Programları Ünitelerdeki Amaç-Kazanım Sayıları Yönünden Karşılaştırma

	1998 Programında Türk Devrimi İçerikli Amaç Sayısı	2004 Programında Türk Devrimi İçerikli Kazanım Sayısı
4. Sınıf	18	3
5. Sınıf	116	7
Toplam	134	10

Çizelge 4.10'da görüldüğü gibi 1998 programı Türk Devrimi'ne 134 kazanım ayırırken 2004 programı 10 kazanım ayırmıştır.

Çizelge 4.11: Dördüncü ve Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Programları Ünitelerdeki Konu Sayıları Yönünden Karşılaştırma

	1998 Programında Türk Devrimi İçerikli Konu Sayısı	2004 Programında Türk Devrimi İçerikli Konu Sayısı
4. Sınıf	7	11
5. Sınıf	17	10
Toplam	24	21

Çizelge 4.11'de görüldüğü gibi 1998 programı Türk Devrimi'ne 24 konu ayırırken 2004 programı 21 kazanım ayırmıştır.

1998 İlkokul Programı'nda amaç – hedef kavramları yerine öğrencilerin günlük yaşamıyla doğrudan bağlantı kurabileceği kazanımlar getirilmiştir. 1998 İlkokul

Programı müfredat ile 2004 İlköğretim Programı'ndaki konular ve içeriklerini karşılaştırırken konu başlıkları halinde karşılaştırmanın daha anlamlı olacağını düşünülmüştür.

1. Dünya Savaşı ve Mondros

1998 İlkokul Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “*Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk*” ünitesinde giriş kısmında yaralan “Hazırlık Çalışmaları” bölümünde öğrencilere;

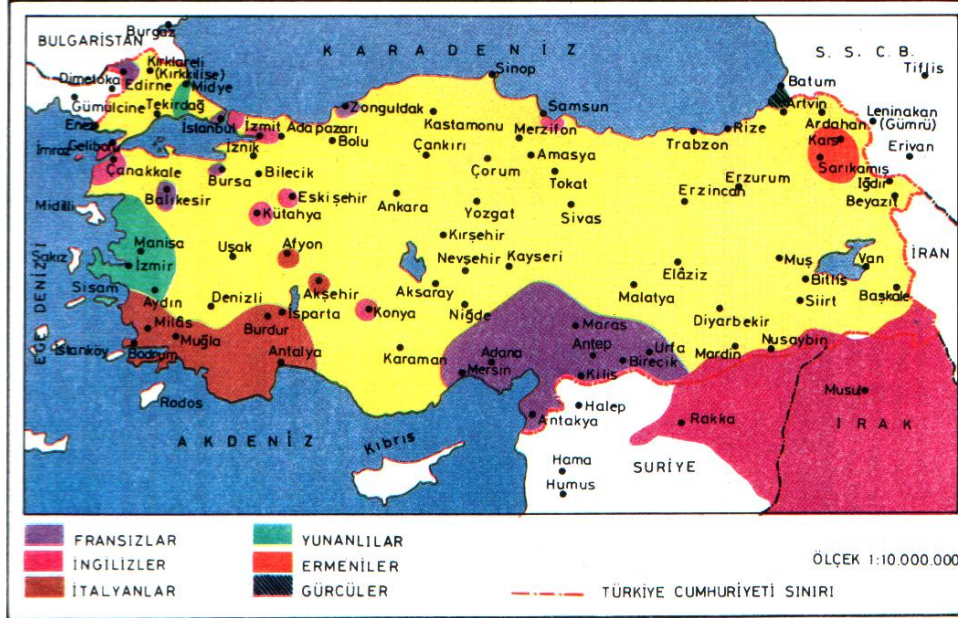
1. Kurtuluş Savaşı sırasında Türk milletini, içinde bulunduğu kötü durumdan kurtarmak için, Mustafa Kemal’in neler düşündüğünü araştırınız?
2. Kurtuluş Savaşı’nın hazırlık döneminde, Mustafa Kemal, hangi çalışmaları yapmıştır? Araştırınız.
3. Amasya Genelgesi’nin yayınlanma amacı nedir? Araştırınız.
4. Cumhuriyet yönetiminin özelliklerini araştırınız.
5. Eğitimin, ülkenin kalkınmasındaki rolü nedir? Araştırınız.
6. Yeni Türk harflerinin, Türk milletine sağladığı yararlar nedir? Araştırınız.
7. Cumhuriyet Dönemi’nde; tarım, ticaret ve sanayimizi geliştirmek için neler yapılmıştır? Araştırınız.
8. “*Beni görmek demek, mutlaka yüzümü görmek demek değildir. Benim fikirlerimi, benim duygularımı anlıyorsanız ve hissediyorsanız bu kâfidir. Atatürk’ün bu sözünü açıklayan bir kompozisyon hazırlayınız*”.

sorularına yer verilmiştir. Bu sorularla öğrencinin derse gelmeden konuyu araştırması, araştırarak öğrenmesi ve derse hazır gelmesi sağlanmak istenmiştir.

1998 İlkokul Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “*Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk*” ünitesinde “*Mondros Ateşkes Anlaşması*” başlığında Osmanlı Devleti’nin kuruluşundan yıkılışına kadar geçen sürede yaşanan askeri ve siyasi olayları kısaca ele alıp, Mondros Ateşkes Anlaşmasını anlatarak giriş yapmıştır. Mondros Ateşkes Anlaşması’nın koşullarının ne kadar tehlikeli olduğu, anlaşmanın ülkenin işgal edilebilmesine elverişli ortam hazırladığı vurgusu yapılmıştır. Mondros’tan sonra Osmanlı Devleti ve yurdumuzun durumu anlatılmış, hangi ülkelerin nereleri işgal ettiği, ülke içerisinde dış güçlere destek vererek

parçalanmaya yardımcı olmaya çalışan dernekler ve bunların çıkardıkları ayaklanmalar ayrıntılı şekilde verilmiştir. Resim 4.1'deki harita ile Mondros Ateşkes Anlaşması'ndan sonra işgal edilen yerler gösterilmiştir.

Resim 4.1. Mondros Ateşkes Anlaşması'ndan sonra işgal edilen yerleri gösteren harita.

Kaynak: Şenünver 2004: 30.

2004 İlköğretim Programı 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “Geçmişimi Öğreniyorum” ünitesinde “Mustafa Kemal Samsun’a Çıkıyor” başlığında “1. Dünya Savaşı'nın sonunda Osmanlı Devleti yenik devletler arasındaydı. İmzalanan Mondros Ateşkes Anlaşması hükümlerine göre yurdumuz işgal edildi” ve “Mondros Ateşkes Anlaşması'nın imzalanmasıyla ordumuzun bir bölümü dağılmıştı” şeklinde kısa ve yetersiz bir bilgi olarak yer almıştır.

1. Dünya Savaşı ve Mondros Ateşkes Anlaşması konularında 1998 İlkokul Programı konuyu devletin durumu, milletin durumu, koşullar, diğer devletlerin planları şeklinde harita vererek işlemiştir. Diğer devletlerin planları ile öğrencinin dünya konjonktüründe Türkiye'nin yerini kavraması amaçlanmıştır. Ayrıca savaş yıllarında milletin durumunu ifade ederek geçmişte ne gibi sıkıntılar çekildiğini öğrenmesi, milletin geçmiş tarihinde yaşadığı olayları öğrenerek ders çıkarması ve böylece gelecekte olabilecekleri tahmin edebilmesini sağlanabilecektir. Ayrıca konuda İtilaf Devletleri'nin ülkenin değişik yerlerini işgalini özetlemiştir. Böylece ülkemize karşı

diğer devletlerin bakış açılarını öğrenci öğrenebilecek ilerde ülkesine içerde ve dışarda zarar verebilecek güçleri belirleyebilecektir. 2004 İlköğretim Programı'nda ise bu önemli konu kısa geçilmiş, herhangi bir harita ile konu somutlaştırılmamış, anlaşmanın önemine değinilmemiştir. Oysa anlaşma bir ülkenin yıkılması, bir milletin başka milletlerin boyunduruğu altına girmesi demektir. Fakat 2004 İlköğretim Programı ise böyle önemli bir anlaşmayı sadece yabancı güçlerin ülkemizi işgal ettiği belirtilmiştir. Anlaşmanın içeriğinden ziyade Antep'te direniş gerçekleştiren Şahin Bey parçası ile Şahin Bey'in kahramanlıklarına vurgu yapılmıştır. 1998 İlkokul Programı bu yönüyle daha milli bir programdır.

Kurtuluş Savaşı

1998 İlkokul Programı Sosyal Bilgiler 4. sınıf programı 1. Ünite “*Aile, Okul ve Toplum hayatı*” ünitesinde “*Toplum Hayatından İşbirliği ve Dayanışmanın Önemi*” başlığında “*Milli Birlik denilen bağlılık işte budur. Milletleri yaşatan en kuvvetli bağ, milli birlik ve beraberliktir. Kurtuluş Savaşı, milli birlik ve beraberlikte kazanılmıştır. Atatürk milli birlik ve beraberliğe çok önem vermiştir. Kurtuluş Savaşı'nda öncelikle milli birlik ve beraberliğin sağlanmaya çalışılmıştır. O, Türk milletini ortak amaçlar etrafında birleşmeden savaşı başlatmamıştır. İşte bu yüzden Türk milleti, Kurtuluş Savaşı'nda tek vücut olarak hareket etmiştir. Canını dişine takarak düşmanları yurdundan kovmuştur. Bu birlik sayesinde bütün engellere karşı bağımsızlığını, vatanını korumasını bilmiştir*” (Şenünver, 2003: 34) ifadesinde milli birlik ve beraberliğin önemi ile Atatürk'ün milli birlik ve beraberliğe verdiği önemi örneklendirme yapılmıştır.

2004 İlköğretim Programı 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “*Geçmişimi Öğreniyorum*” ünitesinde “*Mustafa Kemal Samsun'a Çıkıyor*” başlığında Mondros Ateşkes Anlaşması ile yabancı devletlerin ülkemizi işgali, mahalli ve milli direniş hareketleri anlatılmıştır. Antep'te köy köy dolaşarak halkı işgale karşı mücadeleye çağırdığı belirtmiş ve Resim 4.2.'deki Şahin Bey ve arkadaşlarının olduğu anıtın resmiyle konuyu görselleştirmiştir.

Resim 4.2. Şahin Bey ve Arkadaşları adlı anıtın resmi.

Kaynak: Tekerek, 2009: 50.

2004 İlköğretim Programı 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “Geçmişimi Öğreniyorum” ünitesinde “Mustafa Kemal Samsun’a Çıkıyor” başlığında “Şahin Bey ve arkadaşlarına ait olan anıta bakarak millî mücadele dönemi ile ilgili neler söyleyebilirsiniz?” şeklinde soru sorulmuştur. Konunun devamında Yunanlıların İzmir’i işgali, Atatürk’ün Samsun’a çıkışı anlatılmaktadır. Atatürk’ün halkı ortak amaç etrafında birleştirmeden savaşa başlamadığı, önce milli birlik ve beraberliği sağladığı, bağımsızlığın kazanılmasında Atatürk’ün kişisel özellikleri ve Türk milletinin güçlülere karşı birlik olma duygusunun etkisi olduğu anlatılmıştır. Yine Atatürk’ün Samsun’a çıkışı Resim 4.3. ile yerel örgütlenmelerde kadınların önemi ise Resim 4.4. ile görselleştirilmiştir. (Tekerek, 2009: 50).

Resim 4.3. Atatürk’ün Samsun’a çıkışı.

Kaynak: Tekerek, 2009: 50.

Resim 4.4. Milli Mücadele.

Kaynak: Tekerek, 2009: 51.

1998 İlkokul Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk” ünitesinde “Kurtuluş Savaşı” Milli birliğin güçlendirilmesi için genelgeler yayınlanmıştı ve kongreler yapılmıştır. Konuda Amasya Genelgesi’nin herkesin ortak amaçta güç birliği yapmasının önemini belirtmek için 22 Haziran 1919’da yayınlandığı, Türk milletini işgal devletlerine karşı mücadeleye davet ettiği şeklinde bilgiler verilmiştir. Bu genelgede alınan kararlardan bazıları olarak;

- *Vatanın bütünlüğü, milletin bağımsızlığı tehlikedir.*
- *İstanbul’daki hükümet, üzerinde aldığı sorumluluğun gereklerini yerine getirememektedir.*
- *Milletin bağımsızlığının yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır.*
- *Milletin haklarının savunmak için milli bir kurulun varlığı çok gereklidir.*
- *Sivas’ta milli bir kongre toplanacaktır.*
- *Bu kongreye halkın güveninin kazanmış kişilerin seçilip temsilci olarak gönderilmesi gerekmektedir (Şenünver, 2004: 34). kararlarına yer verilmiştir.*

1998 İlkokul Programı Sosyal Bilgiler 5. sınıf dersi 2. Ünite “Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk” ünitesinde “Kurtuluş Savaşı” Erzurum Kongresinin amaçları, içeriği ve alınan kararlar verilmiştir. Alınan kararlardan;

- *Milli sınırlar içinde vatan bir bütündür, bölünemez.*
- *Her türlü yabancı işgale, millet birlikte karşı koyacaktır.*
- *Vatanın ve bağımsızlığın korunmasına Osmanlı Hükümeti’nin gücü yetmezse, geçici bir hükümet kurulacaktır.*
- *Milli meclis, hemen toplanmalı ve hükümet işlerini denetlemelidir (Şenünver, 2004: 35). Kararlarına yer verilmiştir.*

Konuyla ilgili olarak Resim 4.5. Mustafa Kemal ve arkadaşlarının Erzurum’da çekildiği bir fotoğraf verilmiştir.

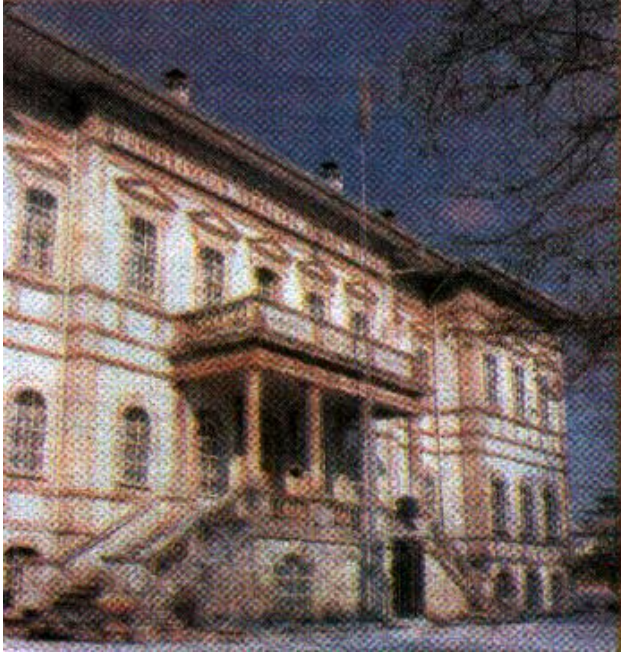
Resim 4.5. Mustafa Kemal ve arkadaşları Erzurum’da.

Kaynak: Şenünver, 2004: 35.

1998 İlkokul Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “*Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk*” ünitesinde “*Kurtuluş Savaşı*” başlığında 1. Dünya Savaşı sonrası Atatürk’ün İstanbul’a döndüğü fakat yurdun durumu için üzüldüğü belirtilmektedir. Kurtuluşu Türk Milletinin azminde bularak Atatürk’ün Samsun’a çıkmasıyla milli birlik ve beraberliği sağlamak için ilk adımları attığı ve Kurtuluş Savaşı resmen başlattığı anlatılmıştır (Şenünver, 2004: 33).

1998 İlkokul Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “*Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk*” ünitesinde “*Kurtuluş Savaşı*” başlığında Sivas Kongresi alınan kararlar, niteliği, özellikleri anlatılmıştır. Sivas Kongresi’nin yapıldığı bina konuda verilmiştir. Misak-ı Milli bildirisi yayınlanması, milli sınırlar konusuna yer verildi. Meclis’in açılması, Atatürk’ün yaptığı konuşma, açılış gününün çocuklara bayram olarak hediye edilmesi, meclise karşı ayaklanmalar, yeni ordunun kurulması, yerel kuvvetlerin oluşturulması konularına yer verilmiştir. Alınan kararlardan kitapta yer verilenler aşağıdadır.

- *Erzurum Kongresi’nde alınan kararlar aynen kabul edildi.*
- *Bütün milli cemiyetler birleştirildi. Böylece Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti (Anadolu ve Rumeli’nin Haklarını Koruma Cemiyeti) kuruldu* kararları alınmıştır (Şenünver, 2004: 36).

Resim 4. 6. Sivas Kongresi'nin toplandığı tarihi bina.

Kaynak: Şenünver, 2004: 36.

Konuyla ilgili olarak Resim 4.6. Sivas Kongresi'nin toplandığı binanın fotoğrafı verilmiştir.

2004 İlköğretim Programı 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “*Geçmişimi Öğreniyorum*” ünitesinde “*Sevr’e Doğru*” konu başlığında Amasya Görüşmeli adlı bir görsel vardır. 19 Mayıs 1919 Atatürk’ün Samsun’a çıkışı – 22 Haziran 1929 Amasya Genelgesi – 23 Temmuz 1919 Erzurum Kongresi – 4 Eylül 1919 Sivas Kongresi – 23 Nisan 1920 BMM’nin Açılması – 6-10 Ocak 1921 1. İnönü Savaşı – 9 Şubat 1921 Antep İşgal Altında – 27 Mart – 1 Nisan 1921 2. İnönü Savaşı – 23 Ağustos – 13 Eylül 1921 Sakarya Savaşı – 25 Aralık 1921 Antep’in Kurtuluşu – 26 Ağustos 1922 Büyük Taarruz – 30 Ağustos 1922 Meydan Muharebesinin Kazanılması şeklinde kronoloji verilmiştir. Konuda Atatürk’ün Samsun’a çıkmasıyla Kurtuluş Savaşı’nın başladığı, Amasya’da genelge yayınladığı, Erzurum ve Sivas Kongrelerini yaptığı ve Misakı Millînin kabul edildiğine değinilmiştir. Atatürk’ün Erzurum Kongresi’ne giderken yoldaki bir anısı da verilmiştir. Osmanlı heyetinin Sevr Antlaşmasını imzaladığı, TBMM’nin bunu kabul etmediği ve düzenli ordu kurulması çalışmalarına hız verildiği anlatılmıştır. Resim 4.7.’de Amasya Görüşmeleri temsili resim ile görselleştirilmiştir.

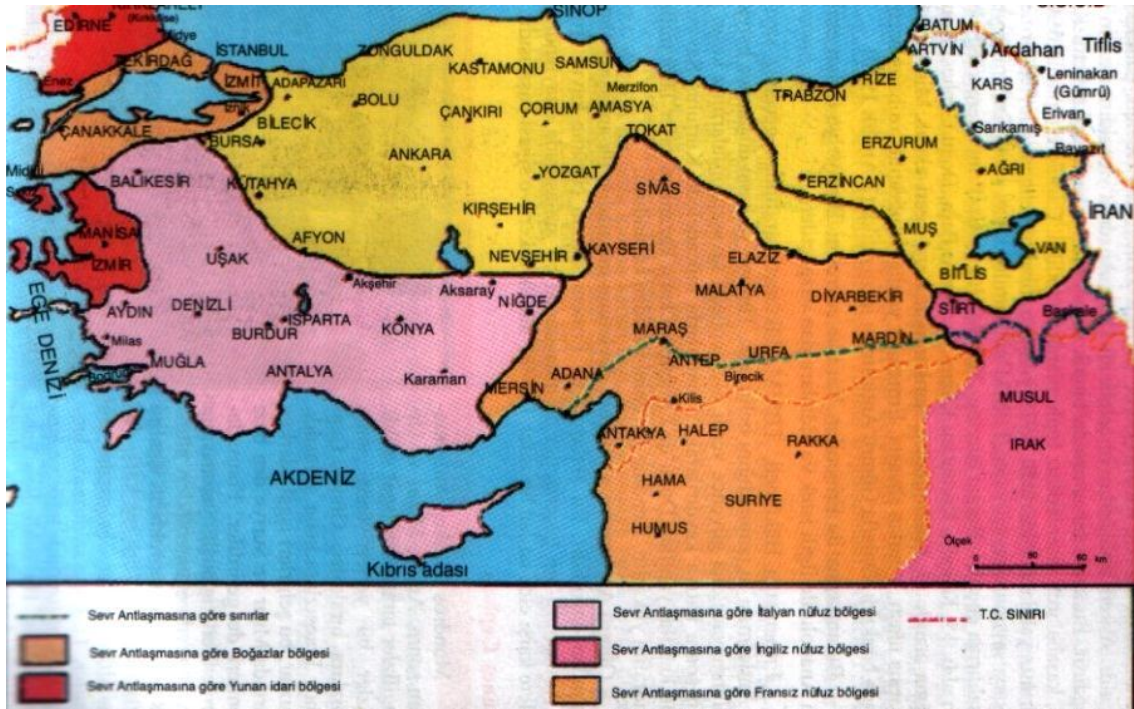

Resim 4.7. Amasya Görüşmeleri’ni temsil eden bir resim.

Kaynak: Tekerek, 2009:52.

1998 İlkokul Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “*Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk*” ünitesinde “*Savaş Dönemi*” başlığında Kurtuluş Savaşı’nın Türk milletinin özgürlük ve bağımsızlık mücadelesinin adı olduğu, Atatürk’ün Samsun’a çıkışıyla başladığı, doğu, güney ve batı cephelerinde savaşlar yapıldığı fakat Mustafa Kemal’in önderliğinde ve Türk milletinin gücüyle bunların aşıldığı bilgisi verilmiştir. Doğu Cephesi’nde Ermenilerle, Güney Cephesi’nde, Fransızlarla, Batı Cephesi’nde Yunanlılarla savaşıldığı savaşlar sonunda Gümrü, Ankara anlaşmalarının yapıldığı, anlaşmaların nitelikleri hakkında bilgiler verildi. Sevr Anlaşması’na göre Osmanlı Devleti haritası işgalin boyutlarını daha kolay kavramak amacıyla verilmiştir.

Konu resim 4.8.’de verilen Sevr Anlaşması’na göre Osmanlı Devleti konulu harita ile görselleştirilmiştir.

Resim 4.8. Sevr Antlaşması'na göre Osmanlı Devleti'nin haritası.

Kaynak: Şenünver, 2004: 42.

1998 İlkokul Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk” ünitesinde “Savaş Dönemi” Batı Cephesi’nde Yunanlıların işgali, 1. ve 2. İnönü Muhabereleri ve Sonuçları, Londra Konferansı, Moskova Antlaşması, Sakarya Meydan Muharebesi ve Sonuçları, Büyük Taarruz ve Başkumandan Meydan Muharebesi konuları ayrıntılarıyla verilmiştir. Atatürk’ün Mareşal rütbesi ve Gazi unvanını almasına vurgu yapılmıştır.

1. İnönü Savaşı’nın sonucu olarak aşağıdaki maddelere yer verilmiştir.

- *Yeni kurulan düzenli Türk ordusu Batı Cephesi’ndeki ilk askeri zaferini kazandı.*
- *Bu zaferle TBMM Hükümetinin gücü arttı.*
- *Türk halkının morali yükseldi.*
- *Kurtuluş azmi ve umudu güçlendi. (Şenünver, 2004: 44).*
- Moskova Anlaşması’nın önemi olarak şu maddelere yer verilmiştir.
- *Ermeniler Sevr Antlaşmasına dayalı olan her türkü isteklerinden vazgeçtiler.*

- *Türk Devleti için siyasi bir başarıdır. Doğu cephesi tam anlamıyla güvenlik altına alınmıştı (Şenünver, 2004: 44).*

2. İnönü Savaşı'nın sonucu olarak aşağıdaki maddelere yer verilmiştir:

- *Bu zafer TBMM'nin moralini ve gücünü daha da artırdı.*
- *Mustafa Kemal Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa'ya bir kutlama telgrafı çekti. O, telgrafında; Siz orada yalnız düşmanı değil, milletin ters giden talihini de yendiniz diyerek zaferin önemini belirtti (Şenünver, 2004: 45).*

Sakarya Meydan Muharebesi sonuçları olarak şu maddelere yer verilmiştir:

- *TBMM, Başkomutan Kemal Paşa'ya Mareşal rütbesi ile Gazi unvanı verdi.*
- *TBMM'nin içte ve dışta saygınlığı arttı.*
- *Ermenistan, Gürcistan, Azerbaycan Cumhuriyetleri arasında Kars Anlaşması imzalandı. Doğu sınırımız çizildi.*
- *Fransızlarla Ankara anlaşması yapıldı. Fransa ile savaş durumu sona erdi.*
- *Hatay dışındaki Suriye sınırı çizildi. Fransa yeni Türk devletini resmen tanıdı. (Şenünver, 2004: 46).*

Büyük Taarruz ve Başkumandan Muharebesi sonuçları olarak şu maddelere yer verilmiştir:

- *Bu savaşın kazanılmasında Türk milleti, hep ordusunun yanında olmuştur. Yediden yetmişe, herkes elinden gelen yardımı yaptı. Analar kucaklarından bebekleriyle cepheye mermi taşıdı. Bin bir güçlkle kazanılan bu büyük ve kutsal zafer Anadolu'nun sonsuza kadar Türk vatanı olarak kalacağını gösterdi (Şenünver, 2004: 48).*

1998 İlkokul Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk” ünitesinde “Savaş Dönemi” Başkumandan Meydan Muharebesi'nin kazanılmasından sonra Atatürk'ün söylediği “Ordular ilk hedefiniz Akdeniz’dir, ileri!” sözleri ve Atatürk'ün Kocatepe’de bir fotoğrafı konuyla beraber verilmiştir. Resim 4.9.

ile Türk askerinin İzmir'e girişi, Resim 4.10'da Kurtuluş Savaşı sırasında cepheye mermi taşıyanları gösteren temsili resim ile konu bitirilmiştir.

Resim 4.9. Türk Askeri'nin İzmir'e girişi.

Kaynak: Şenünver, 2004: 48.

Resim 4.10. Kurtuluş Savaşı sırasında cepheye mermi taşıyanları gösteren temsili resim.

Kaynak: Şenünver, 2004: 48.

2004 İlköğretim Programı 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite "*Geçmişimi Öğreniyorum*" ünitesinde "*Cepheler*" konu başlığında Batı Cephesi, Sakarya Meydan Muharebesi, Büyük Taarruz ve Başkumandan Meydan Muharebesi ile Güney ve Doğu Cepheleri anlatılmaktadır. Savaşlar hakkında kısa bilgiler verilmiş, "*İşgalin İlk Kurşunu ve İlk Şehidimiz*" konulu gazete haberine yer verilmiştir. Resmin altında "*Siz orada olsaydınız işgal karşısında duygularınız ne olurdu?*" şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Atatürk'ün Sakarya Savaşı esnasında söylediği "*Hattı müdafaa yoktur, sathı müdafaa vardır, o sath, bütün vatanıdır. Vatanın her karış toprağı vatandaşın kanıyla sulanmadıkça terk edilemez*" sözüne yer verilmiştir. Atatürk'ün bu sözüyle Sakarya Meydan Muharebesi sırasında ülkenin savunulmasının sadece bir savunma hattından değil bütün vatani içine alan bir savunma ile gerçekleşebileceğine vurgu yapmıştır. Ayrıca birlikte mücadelenin önemine değinmiş, savunmanın tüm ülkeye yayıldığına savaşın kazanılabileceğini, bu yüzden savunmayı tüm ülkeye yaymayı hedeflediğini belirtmiştir. Bu bakımdan bu konuşma savaşın kazanılmasındaki amacı açıklayan anlamlı bir konuşmadır. Ayrıca konuyu desteklemek amacıyla Resim 4.11.'de *İşgalin İlk Kurşunu ve İlk Şehidimiz* konulu gazete kupürü verilmiştir.

Resim 4. 11. İşgalin ilk kurşunu ve ilk şehidimiz adlı gazete haberi.

Kaynak: Tekerek, 2009: 54.

2004 İlköğretim Programı 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “Geçmişimi Öğreniyorum” ünitesinde “Kahramanlarımız” konu başlığında Resim 4.12.’de “Kurtuluş Savaşı’mıza Yön Veren Bazı Komutanlarımız” başlığıyla rütbe sırasına göre 13 komutan ve ortada Atatürk’ün olduğu bir şemaya yer verilmiştir.

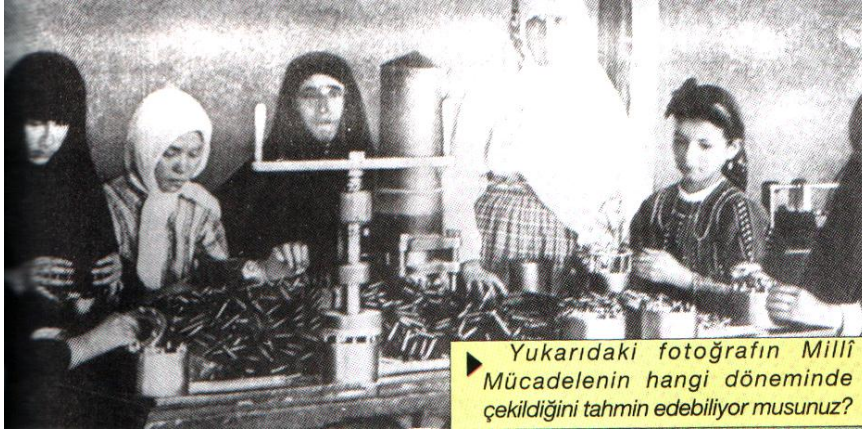
Resim 4.12. Kurtuluş Savaşı'mıza yön veren bazı komutanlarımız.

Kaynak: Tekerek, 2009: 55.

1998 İlkokul Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk” ünitesinde “Barış Dönemi” başlığında Mudanya Ateşkes Anlaşması içeriği ve önemi İsmet Paşa ve İtilaf Devletleri temsilcilerinin fotoğrafı ile belirtilmiştir. Lozan Barış Antlaşması ve Önemi, anlaşma maddelerinden önemli kısımları, konferansın yapıldığı bina ve Lozan Konferansında İsmet Paşa ve diğer devlet delegeleri adlı fotoğrafla belirtilmiştir. Antlaşmanın maddeleri üzerinde durulmuştur.

2004 İlköğretim Programı 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “Geçmişimi Öğreniyorum” ünitesinde “Kurtuluş Savaşı’nda Türk Kadını” başlığında konusundan Kurtuluş Savaşı’nda Türk kadını başlıklı bölümde Kurtuluş Savaşı’nda savaş için mermi hazırlayan kadınların resmine yer verilmiştir. Resmin altında “Yukarıdaki fotoğrafın Milli Mücadelenin hangi döneminde çekildiğini tahmin edebiliyor musunuz?” şeklinde bir soru verilmiştir.

Resim 4.13.’de Kadınların milli mücadele önemli işler başardığı söylenerek; Asker Saime, Kara Fatma ve Nene Hatun adlı kadınlarımız fotoğrafları ve başarıları ile mermi hazırlayan kadınlar örnek olarak verilmiştir. Resmin altında “Yukarıdaki fotoğrafın Milli Mücadelenin hangi döneminde çekildiğini tahmin ediyorsunuz?” sorusuna yer verilmiştir. Diğer yandan Türk kadınının elde ettiği kazanımlardan, toplumdaki yeri ve öneminden söz edilmemiştir (Tekerek, 2009: 57).

Resim 4.13. Kurtuluş Savaşı'nda Türk kadını

Kaynak: Tekerek, 2009: 57.

2004 İlköğretim Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “*Adım Adım Türkiye*” ünitesinde “*Yaşasın Cumhuriyet*” başlığında “*Kurtuluş Savaşı sırasında Mustafa Kemal ve arkadaşları Türk halkının da desteğini alarak zaferler kazanıyordu*” Cümlesine yer verilmiştir (Tekerek, 2009: 55).

Kurtuluş Savaşı başlığıyla ilgili olarak; 1998 İlkokul Programı'nda milli birlik ve beraberlik vurgusu yapılmıştır. Milli birlik ve beraberliğe örnek olarak Kurtuluş Savaşı'nı vermiştir. Bu savaşta milletin birlik ve beraberlik içinde, yokluklar içinde yeni bir ülke inşa ettiği anlatılmıştır. 2004 İlköğretim Programı'nda milli birlik ve beraberlik konusu ayrı bir konu olarak ele alınmamıştır. 1998 İlkokul Programı'nın milli birlik ve beraberlik konusuna daha fazla yer ayırdığını göstermektedir.

1998 İlkokul Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında I. İnönü Savaşı, II. İnönü Savaşı, Sakarya Meydan Savaşı ve Büyük Taarruz ve Başkumandan Meydan Muharebesi içeriği, nedenleri ve sonuçları ve sonucunda yapılan anlaşmalar ayrıntılı olarak anlatılmıştır. 2004 İlköğretim Programı'nda ise savaşların içeriği kısaca anlatılmıştır. 1998 İlkokul Programı' nın Kurtuluş Savaşı sürecinin anlatımına daha fazla ağırlık verdiği anlaşılmaktadır.

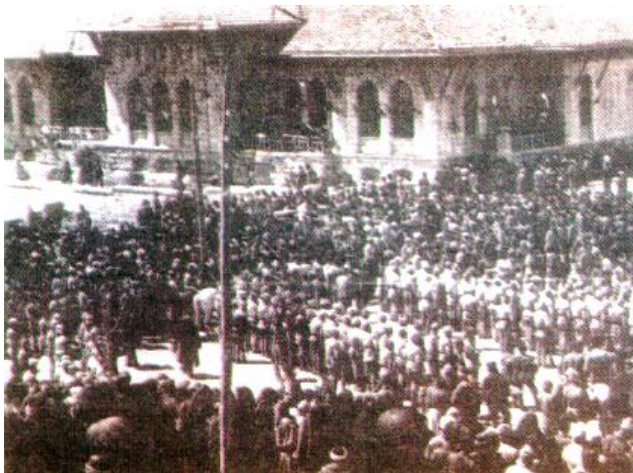
1998 İlkokul Programı'nda Kurtuluş Savaşı'nın zeminin oluşturan genelge ve kongrelere sonuçları ve alınan kararlarıyla beraber ayrıntılı yer verilmiştir. 2004 İlköğretim Programı'nda genelge ve kongreler sadece başlıkları verilmiş, alınan kararlar, içeriği ve önemine yer verilmemiştir. 1998 İlkokul Progamı'nın Kurtuluş

Savaşı öncesi oluşturulan bu milli birlik ve beraberlik neticesinde oluşan genelgeler ve kongrelere daha fazla yer verdiği, milli bilince daha fazla vurgu yaptığı anlaşılmaktadır.

1998 İlkokul Programı'nda Mudanya Ateşkes Anlaşması içeriği ve önemi, Lozan Barış Anlaşması ve önemine yer verilirken 2004 İlköğretim Programı'ndaki Kurtuluş Savaşı'nda Türk Kadını konusu üzerinde hikaye anlatımları ile durulmuş Mudanya ve Lozan Anlaşmaları üzerinde fazla durulmamıştır. 1998 İlkokul Programı'nın genel olarak Kurtuluş Savaşı hazırlık dönemi, Kurtuluş Savaşı ve Kurtuluş Savaşı sonrasında yaşananları daha fazla ayrıntıyla incelediği belirlenmiştir. 1998 İlkokul Programı'nın genel amaçlarınının 1. maddesi "Ailesine, milletine, vatanına, Atatürk inkılâp ve ilkelerine bağlı, çalışkan, araştırmacı, özverili, erdemli, girişimci iyi insan, iyi vatandaş olarak yetişirler" amacına uyulduğu görülmektedir.

TBMM'nin Açılması

1998 İlkokul Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite "*Cumhuriyet'e Nasıl Kavuştuk*" ünitesinde "*Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Açılışı*" başlığında İstanbul'un işgali ile Mebuslar Meclisi'nin kapatıldığı, bunun üzerinde Atatürk'ün Ankara'da yeni bir meclis açılmasına karar verdiği, verdiği emirler seçimlerin yenilenerek İstanbul'da seçilenlerle beraber meclise katılmalarını istediği bilgilerine yer verilmiştir. Atatürk'ün meclis başkanı seçildiği ve meclisin Türk tarihi açısından dönüm noktası olduğuna vurgu yapılmıştır. Ayrıca meclisin açılmasından sonra yaşanan olaylar da ayrıntılarıyla verilmiştir. Meclisin 23 Nisan 1920'de açıldığı bilgisi verilmiş, Resim 4. 14. ile açılış töreni başlıklı bir resimle konu desteklenmiştir.

Resim 4.14. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılış töreni.

Kaynak: Şenünver, 2004: 34.

1998 İlkokul Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk” ünitesinde “Cumhuriyetin İlanı” başlığında; “Mustafa Kemal, en iyi yönetim biçiminin cumhuriyet olduğuna inanıyordu. Bu yüzden Kurtuluş Savaşı'nın hazırlık döneminden itibaren bu konuda çalışmalar yaptı. Amasya Genelgesi'nde, Erzurum ve Sivas kongrelerinde, millet egemenliği fikrini benimsetmeye çalıştı. 23 Nisan 192'de TBMM'nin açılmasıyla bu amacına büyük ölçüde ulaştı” (Şenünver, 2004: 53). Atatürk'ün çağdaşlığı ve ileri görüşlülüğü üzerinde durulmuştur.

2004 İlköğretim Programı 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 7. Ünite “İnsanlar ve Yönetim” ünitesinde “Bizim Meclisimiz” konu başlığında Atatürk ve arkadaşlarının yurdu düşmanlardan kurtarabileceklerine olan inançlarından bahsetmektedir. Ankara'nın düşmana uzak oluşundan dolayı burayı başkent olarak seçtiklerinden, yurdun dört bir yanında seçimler yapılmasından, seçilen milletvekillerinin Ankara'ya gelişinden, 23 Nisan 1920'de meclisin açılmasından bahsetmektedir. Atatürk'ün “Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir” sözü konuda verilmiştir. Türkiye haritası üzerinde meclis resmi verilerek altına “Karanlıklar içindeki yurdumuza tıpkı bir güneş gibi doğarak onu aydınlığa çıkaran güç nedir?” sorusu yazılmıştır. Bugün meclis binasının müze olarak kullanıldığı, o yıllarda mecliste sıraların bile okullardan getirildiği, mecliste gaz lambası ile aydınlatılıp soba ile ısındığı anlatmış Atatürk ve arkadaşların meclis önünde fotoğrafı verilmiştir. Fotoğraf altında “Kurtuluş Savaşı döneminde Atatürk ve arkadaşları TBMM'nin ilk binasında neler yaptılar?” sorusu verilmiştir. Ayrıca Mehmet Akif Ersoy'un resmi verilerek altına ilk meclisin üyelerinden olduğu ve İstiklal Marşı'mızın şairi olduğu bilgisi verilmiştir. Meclisin en yaşlı üyesi olan Sinop Milletvekili Şerif Bey'in açılış konuşması verilmiştir. Konuşmanın altına “Konuşmada bahsedilen TBMM'nin açılış sebepleri neleridir?” sorusu yazılmıştır. Meclisin açılmasıyla milletin seçmiş olduğu milletvekillerinin söz sahibi olduğu, böylece ulusal egemenliğin temsil edildiği bilgisi verilmiştir. Meclis binasının bir fotoğrafı verilerek “TBMM'de neler yapılıyor?” ve “TBMM sizin için neyi ifade ediyor?” soruları verilmiştir.

Konuyla ilgili olarak Resim 4.15. Atatürk ve arkadaşlarının TBMM'nin ilk binasında çekildikleri bir resime yer verilmiştir.

Resim 4.15. Atatürk ve arkadaşları TBMM'nin ilk binasında.

Kaynak: Tekerek, 2009: 161.

2004 İlköğretim Programı 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 7. Ünite “*İnsanlar ve Yönetim*” ünitesinde “*Bizim Bayramımız*” konu başlığında 23 Nisan 1920 Büyük Millet Meclisi'nin açılış günü olması dolayısıyla bu günün her 23 Nisan gününde Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı olarak kutlandığı bayramda çekilmiş fotoğraflar altında verilmiştir. Egemenliğin ne olduğu, ulusal egemenliğin ne anlama geldiği anlatılmıştır. Bayramda çekilmiş bir fotoğrafın altında “*Siz de böyle bir etkinliğe katılmak ister miydiniz?*” sorusu verilmiştir. Bayramın dünyadan ilk kutlanan çocuk bayramı olduğu, 1979 yılından itibaren yabancı ulusların çocuklarının da bayrama katıldığı, yönetim birimleri ve bazı kurumların çocuklara bırakıldığı, çocukların konuşma ve şiirlerle bayramı kutladığı anlatılmaktadır. Meclis binası resmi verilmiş ve resmin altında meclisin yapılma tarihi, mimarı ve milletvekilleri sayısı, mecliste demokratik havada tartışmaların yapıldığı, görüş ve önerilerin dile getirildiği belirtilmiştir. Resmin altında yine “*Sizce ulusal egemenlik TBMM'de nasıl temsil edilmektedir?*” sorusu verilmiştir. Atatürk'ün mecliste yaptığı konuşmalardan bölümler, 23 Nisan şiiri, 10. Cumhurbaşkanımızın bayram mesajı ve değişik ülkelerden çocuk resimlerinin konuşturulduğu karikatürlerle konu çeşitlendirilmiştir.

2004 İlköğretim Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “*Adım Adım Türkiye*” ünitesinde “*Yaşasın Cumhuriyet*” başlığında “*Türk milletinin hak ettiği devlet biçimi cumhuriyetti. Böylece bu millet yönetimde söz sahibi olacaktı. Hâlbuki Osmanlı Devleti'nde halkın hiçbir söz sahibi yoktu. Ama önce saltanatı ortadan kaldırmak*

gerekiyordu. Bunu için 23 Nisan 1920’de TBMM açılarak yeni Türk devleti kuruldu. Meclis Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir ilkesi benimsendi. Böylece egemenlik padişahıtan alınıp halka verildi” şeklinde meclisin açılışı anlatılmıştır.

2004 İlköğretim Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 7. Ünite “*Bir Ülke Bir Bayrak*” ünitesinde “*Ulusal Egemenlik ve Bağımsızlık Sembollerimiz*” başlığında 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı’nın Atatürk’ün çocuklara hediye ettiği, sembolümüz bayrağın ise 29 Mayıs 1936 yılında Türk Bayrağı Yasası ile kabul edildiği anlatılmıştır.

TBMM’nin açılışı konusunda 1998 İlkokul Programı meclisin açılmasının bir dönüm noktası olduğunu, yeni meclisin eski meclisten gelen ve yeni seçilen milletvekilleri ile beraber açıldığı üzerinde durmuştur. 2004 İlköğretim Programı’nda meclisin zor şartlarda açıldığı, meclisin açılıncaya kadar olan yakın süreci, Atatürk’ün mecliste yaptığı konuşmalardan bölümler, sorularla konunun tekrar edilmesi ve 23 Nisan gününün çocuklara bayram olarak hediye edilmesi üzerinde durulmuştur. 2004 İlköğretim Programı meclisin açılması konusunda daha ayrıntılı bilgiler vermiştir.

Saltanatın Kaldırılması

1998 İlkokul Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “*Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk*” ünitesinde “*Saltanatın Kaldırılması*” başlığında saltanatın hükümdarlık (padişahlık, sultanlık) olduğu, yönetimin bir kişinin elinde toplandığı, devlet yönetiminde halkın söz sahibi olmadığı belirtilmiştir. Yeni Türk Devletini kurulması ile Atatürk’ün bu yönetim biçimini uygun görmediği ve yönetimde halkın söz sahibi olmasını istemesi belirtilmiş, bu görüş doğrultusunda mecliste *egemenlik milletindir* ilkesinin kabul edildiği ve böylece padişahın hiçbir yetkisinin kalmadığı belirtilmiştir. 1 Kasım 1922’de saltanatın kaldırılması ile Vahdettin’in İngilizlere sığınmasına vurgu yapılmıştır (Tekerek, 2009: 55).

2004 İlköğretim Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “*Adım Adım Türkiye*” ünitesinde “*Yaşasın Cumhuriyet*” başlığında “*Egemenlik halka verilince artık saltanatın ortadan kalkması gerekiyordu. 1 Kasım 1922’de TBMM’de alınan bir kararla saltanat kaldırıldı*” Cümlesine yer verilmiştir (Tekerek, 2009: 55).

1998 İlkokul Programı'nda saltanatın kaldırılması konusunu ayrı bir başlık olarak ele alınmıştır. Saltanatın tanımı ve kaldırılmasının gereklilikleri üzerinde durulmuştur. Padişahın ülkeyi terk ettiği ve İngilizlere sığındığı vurgusu yapılmıştır. 2004 İlköğretim Programı'nda ise saltanatın kalkmasının gerekliliği üzerinde kısaca durulmuştur. 1998 İlkokul Programı saltanatın tanımını yapılarak, saltanatın özelliklerini açıkça anlatması ve son padişahın ülkeyi terk ettiği vurgusu yapması açısından önemlidir.

Cumhuriyet'in İlanı

1998 İlkokul Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite "*Cumhuriyet'e Nasıl Kavuştuk*" ünitesinde "*Cumhuriyet'in İlanı*" başlığında cumhuriyet yönetim şeklinin özellikleri, Atatürk'ün cumhuriyet için çalışmalar yaptığı belirtilmiştir. Ayrıca Erzurum ve Sivas Kongrelerinde millet egemenliği fikrinden bahsettiğini, meclisin açılması ile bu fikre büyük ölçüde ulaştığı, Kurtuluş Savaşı bitimiyle devletin güçlenmesinin de yardımıyla 29 Ekim 1923'de cumhuriyet ilan edildiği bilgisi verilmiştir. Cumhuriyetin Atatürk'ün en büyük eseri olduğu, cumhuriyetin millete en üstün değeri verdiği, milletin mutluluğunu amaçladığı, onu korumanın, sahip çıkmanın ve yaşatmanın herkesin birinci görevi olduğu anlatılmıştır.

2004 İlköğretim Programı 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite "*Geçmişimi Öğreniyorum*" ünitesinde "*Cumhuriyet Kuruluyor*" başlığında İstanbul'un işgali, TBMM'ye karşı çıkan ayaklanmaların Ankara'da meclisin açılmasının mecbur olduğu konusunda bilgiler verilmiştir. Meclisin açılması, Atatürk'ün başkanlığa seçilmesi, cumhuriyetin ilanı, önemli inkılaplar gerçekleştirdiği, Atatürk'ün en büyük eserinin Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin olduğu anlatılmış Atatürk'ün halka konuşma yaparken, Meclisin açılışında yaptığı konuşmaları temsil eden 3 fotoğraf ve Atatürk'ün gazete okuduğu bir fotoğrafla konu görselleştirilmiştir.

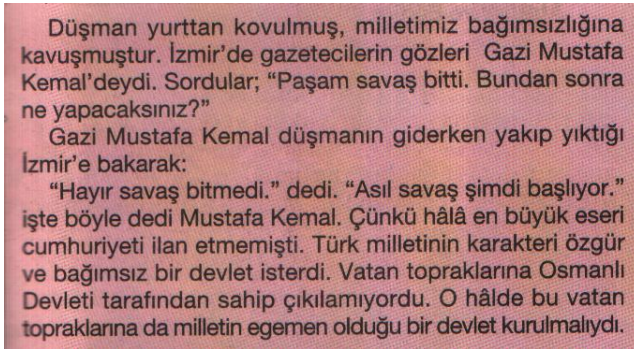
Konuyla ilgili olarak Resim 4.16.'da Atatürk'ün halka seslendiği bir fotoğrafın altında "*Atatürk'ün en büyük eseri olan Türk Cumhuriyeti'nin korunması için neler yapılmalıdır? Atatürk başka hangi eserler bırakmıştır?*" sorusu yer almaktadır.

Resim 4.16. Atatürk'ün halka seslenişi.

Kaynak: Tekerek, 2009: 59.

2004 İlköğretim Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “*Adım Adım Türkiye*” ünitesinde “*Yaşasın Cumhuriyet*” konu başlığında 29 Ekim 1923 Pazar günü mecliste Bakanlar Kurulunun seçim görüşmeleri yapılacağı, Mustafa Kemal'in başkan seçildiği ve cumhuriyet önerisi yaptığı, milletvekillerinin bu öneriyi “*Yaşasın Cumhuriyet*” nidalarıyla karşıladığı belirtilmiştir. Atatürk'ün oylama sonucu cumhurbaşkanı seçildiği, İsmet Paşa'nın başbakan seçildiği bilgisi verilmiştir. Resim 4.17. 'de Atatürk'ün cumhuriyetin kuruluşu ile ilgili küçük bir ansına yer verilmiştir.

Resim 4.17. Atatürk ile ilgili anı.

Kaynak: Tekerek, 2009: 54.

2004 İlköğretim Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 7. Ünite “*Bir Ülke Bir Bayrak*” ünitesinde “*Bizim İçin Cumhuriyet ve Demokrasi*” başlığında Atatürk'ün Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu, ilk meclis başkanı ve ilk cumhurbaşkanı olduğu bilgisi verilmiştir. Cumhurbaşkanı olabilmenin şartları olan yükseköğretimi bitirmiş ve

40 yaşında olmak bilgisi verilmiştir. Cumhurbaşkanının ülkede seçimlerin yapılmasına, başbakanın atmasına ve istifasının kabulüne gibi görevlerinin olduğu belirtilmiş ve “Atatürk’ün 29 Ekim 1923’de seçilmesinden günümüze kadar geçen sürede kaç cumhurbaşkanı görev yapmıştır?” şeklinde bir soru sorulmuştur.

Resim 4.18. ile Çankaya Köşkü’nde çekilen bir resime yer verilmiştir. Resimde öğrenciler Köşk’ü ziyaret etmektedir. Resimin altındaki yazıda ise öğrencilerin köşkü ziyareti ile ilgili gazete haberi verilmiş ve konu resim ve gazete haberi ile desteklenmiştir.

Resim 4.18. 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı’nda öğrencilerin köşkü ziyareti ile ilgili haber.

Kaynak: Tekerek, 2009: 163.

Cumhuriyetin ilanı konusunda 1998 İlkokul Programı’nda cumhuriyetin ilanından önceki süreç üzerinde durulmuş ve anlatılmıştır. Atatürk’ün bu konuda yaptığı çalışmalara ağırlık verilmiştir. 2004 İlköğretim Programı’nda ise cumhuriyet konulu

sorularla konu pekiştirilirken, cumhuriyetin ne olduğu, cumhurbaşkanının görevleri ve seçilme şartları anlatılmıştır. 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı ile ilgili gazete haberlerinin yayınlanması öğrencinin derse olan ilgisini artıracaktır. Ayrıca konuyla ilgili anılar ve resimler gibi birinci el kaynaklar ile konu desteklenmiştir. Bu da öğrencinin konuyu öğrenmesini kolaylaştıracaktır. Kuru bilginin yerine görseller ile desteklenmiş bilgini öğrenilmesi daha kolaydır.

Halifeliğin Kaldırılması

1998 İlkokul Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “*Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk*” ünitesinde “*Halifeliğin Kaldırılması*” başlığında halifeliğin tanımı, özellikleri anlatılmıştır. Ayrıca saltanatın kaldırılmasına karşın Halife Abdülmecit Efendi’nin padişah gibi davrandığı ve saltanatı geri getirmek için mücadele verdiği sebepleri ile 3 Mart 1924’de halifeliğin kaldırıldığı, laikleşme için önemli bir adım atıldığı ve Türkiye Cumhuriyeti’nin çağdaş bir yapıya kavuşmaya başladığı bilgileri verilmiştir.

2004 İlköğretim Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “*Adım Adım Türkiye*” ünitesinde “*Yaşasın Cumhuriyet*” başlığında “*Saltanatın kaldırılmasından sonra halifelik makamı görevine devam etti. Bu durum ülke yönetiminde ikilik oluşturuyordu. Bu yüzden TBMM hükümeti halifelik makamını 3 Mart 1924’te kaldırdı. Böylece laikleşme için önemli bir adım atıldı. Cumhuriyet sağlamlaştırılıp inkılapların gerçekleşmesi için uygun ortam sağlandı*” şeklinde belirtilmiştir.

Halifeliğin kaldırılması konusunda 1998 İlkokul Programı’nda halifenin faaliyetleri ile cumhuriyetin geleceğini tehlikeye düşürdüğü ve halifeliği kaldırmanın kaçınılmaz olduğu üzerinde durulmuştur. 2004 İlköğretim Programı’nda ise halifeliğin tanımı yapılmamış, halifenin cumhuriyete karşı yaptıklarına değinilmemiştir. Fakat laikleşme vurgusu yapılmıştır. 1998 İlkokul Programı çağdaşlaşma vurgusu yapmış, halifenin olumsuz faaliyetlerine vurgu yapmıştır. Bu yönüyle 1998 İlkokul Programı daha çağdaş bir program izlenimi vermektedir.

Öğretim Birliği

1998 İlkokul Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk” ünitesinde “Öğretim Birliğinin Sağlanması” başlığında Osmanlı Devleti’nin çöküşüyle eğitim kurumlarının da zarar gördüğü, medreselerin özelliğini yitirdiği, üç başlı (medrese, yabancı ve devlete bağlı) eğitim kurumu modeli olduğu bilgisi verilmiştir. Atatürk’ün “Türk milleti, evlatlarına vereceği eğitimi, okul ve medrese diye iki ayrı kuruluşa bırakamazdı” Görüşüne yer verilmiştir. Yapılan devrimlere uygun eğitim sisteminin gerekliliği ve bunun için 3 Mart 1924’de tüm okulların Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlanması ile öğretim birliğinin gerçekleştirildiği vurgulanmıştır. Ayrıca eğitim sistemimizin bu kanunla laikleştiği ve medreselerin kapatıldığı bilgisi aktarılmıştır.

Konuyla ilgili olarak Resim 4.19. Atatürk’ün öğretmen ve öğrencilerle birlikte bir resmine yer verilmiştir.

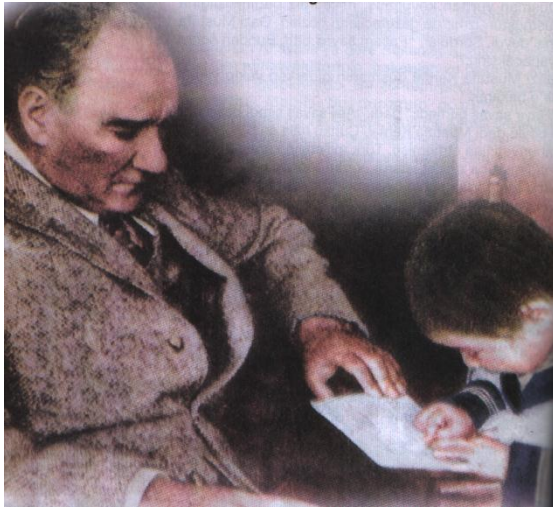

Resim 4.19. Atatürk, öğretmen ve öğrencilerle.

Kaynak: Şenünver, 2004: 34.

2004 İlköğretim Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “Adım Adım Türkiye” ünitesinde “Atatürk ve Eğitim” başlığında “Atatürk, akılcılığa ve bilimselliğe önem verirdi. Eğitimin, vatandaşların yaşadıkları topluma uyum ve katkısına inanırdı. Bir milletin kalkınmasında milli eğitimin ve milli kültürün yaygınlaşması gereğine inanıyordu. Milli eğitimin, milli kültürümüzü çağdaş uygarlık düzeyine çıkaracağını düşünüyordu. Bu düşüncelerle 3 Mart 1924’te Öğretimin Birleştirilmesi Kanunu’nu çıkardı ve medreseler kaldırıldı. Tekke ve zaviyeler kapatıldı. Bu durum eğitim ve öğretim birliğini engelliyordu. Öğretim Birliği Kanunu’nun çıkmasıyla eğitimdeki bu ikilik giderildi. Medreseler kapatılarak modern okullar kuruldu. Böylece laiklik ilkesi

doğrultusunda inkılaplar yapıldı” metnine yer verilmiştir. Konuyu desteklemek amacıyla Resim 4. 20. Öğretim Birliği adlı bir resimle verilmiştir.

Resim 4.20. Öğretim Birliği konulu resim.

Kaynak: Tekerek, 2009: 55.

2004 İlköğretim Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “*Adım Adım Türkiye*” ünitesinde “*Toplumsal Hayat Değişiyor*” başlığında 1925 yılında tekke ve zaviyelerle türbelerin kapatıldığı, bir takım unvanların kaldırıldığı bilgisi verilmiştir.

Öğretim birliği konusunda 1998 İlkokul Programı’nda öğretim birliği öncesi ülkedeki eğitim yapısını açıkça anlatmıştır. Öğretim birliğinin gerekçelerini belirterek eğitim sisteminin bu kanunla laikleştiği vurgusu yapılmıştır. 2004 İlköğretim Programı’nda ise Atatürk’ün konuya ilişkin düşüncelerine yer verilmiş, laiklik yolunda bir inkılap olduğuna vurgu yapılmıştır. Ayrıca bir takım unvanlarında bu kanunla kaldırıldığı belirtilmiştir. Bu unvanların kaldırılmasının Fransız Devrimi’nde yapılan bir uygulama olduğu bilgisi verilmemiştir.

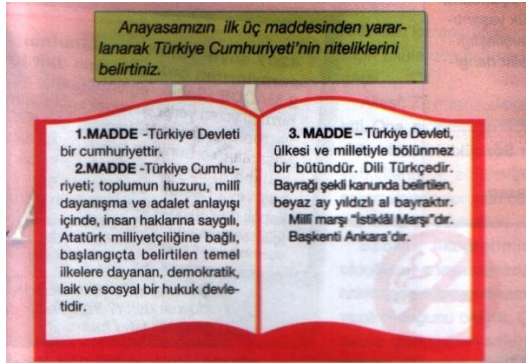
Anayasa’nın Kabulü

1998 İlkokul Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “*Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk*” ünitesinde “*Anayasa’nın Kabulü*” başlığında anayasanın devletin yönetim biçimini belirlediği, yasama, yürütme ve yargının nasıl kullanılacağını belirlediği, vatandaşın hak ve görevlerini bildirdiği, devletin temel kanunu olduğu bilgileri verilmiştir. Her kanunun anayasaya uygun olması gerektiği ve ilk anayasanın

20 Ocak 1921’de kabul edildiği bilgileri verilmiştir. 29 Ekim 1923’de “*Türkiye Devleti bir cumhuriyettir*” maddesinin eklendiği belirtilmiştir.

2004 İlköğretim Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 7. Ünite “*Bir Ülke Bir Bayrak*” ünitesinde “*Yasalar Bizim İçin Var*” başlığında Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nde uyulması gereken kurallar ve yasaların olduğu, anayasanın bunların temelini oluşturduğu bilgisi verilmiştir. Meclisin açılmasından sonra hazırlanan ilk anayasanın 1921 Anayasa’sı olduğu ve bu anayasanın ilk üç maddesi şema ile verilmiştir. Şemanın üstüne “*Anayasamızın ilk üç maddesinden yararlanarak Türkiye Cumhuriyeti’nin niteliklerini belirleyiniz*” şeklinde bir soru sorulmuştur. Ayrıca 1924, 1961, 1982 anayasaları hakkında bilgiler verilmiştir.

Resim 4.21. Anayasa metni ile Anayasa’nın ilk üç maddesi göstermektedir.

Resim 4.21. Anayasa metni.

Kaynak: Tekerek, 2009: 159.

Anayasanın kabulü konusunda 1998 İlkokul Programı’nda anayasanın ayrıntılı tanımı yapılmıştır. 2004 İlköğretim Programı’nda ise diğer anayasalar hakkında da bilgiler verilmiş anayasanın ilk üç maddesi diyagramla anlatılmıştır.

Şapka Kanunu

1998 İlkokul Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “*Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk*” ünitesinde “*Kıyafette Değişiklik*” başlığında Osmanlı Devleti’nde giyimde bir birlik olmadığı, Atatürk’ün Türk halkının baştan aşağıya dış görünüşüyle medeni insanlar olduğunu göstermek istediğini, Atatürk’ün yurt gezileriyle bu isteğini anlattığı anlatılmaktadır. Kastamonu’ya yaptığı gezide, fes yerine şapka giymenin daha

doğru olacağını açıkladığı bilgisi verilmiş ve O'nun “*Fikrimiz, zihniyetimiz tepeden tırnağa kadar medeni olacaktır. Medeni milletler arası kıyafet, milletimiz için layık bir kıyafettir. Onu giyeceğiz*” Sözüne yer verilmiştir. 25 Kasım 1925’de çıkarılan kanunla Türk halkının modern bir görüntüye kavuştuğu bilgisi verilmiştir.

Konuyla ilgili olarak Resim 4.22. Kıyafet İnkılabından sonra Türk milletinin yeni görünümü adlı resim verilmiştir. Resim Kıyafet İnkılabının getirdiği yenilikleri gösterme açısından yararlıdır. Yeni kıyafetler resimde görülebilmektedir.

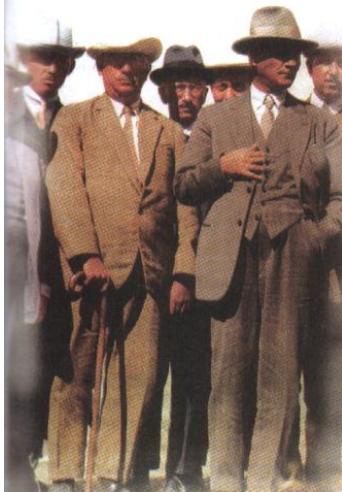

Resim 4. 22. Kıyafet Devrimi’nden sonra Türk milletinin yeni görünümü.

Kaynak: şenünver, 2004: 62.

2004 İlköğretim Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. nite “*Adım Adım Türkiye*” nitesinde “*Toplumsal Yaşam Değişiyor*” başlığında Osmanlı Devleti’nde halk arasında kılık kıyafet birliği olmadığı, farklı din ve millet mensuplarının, devlet yöneticileri ve memurların farklı giysiler giydiği belirtilmiştir. Atatürk’ün her alanda olduğu gibi bu alanda da çağdaşlaşmayı saplamak için gezilerde modern kıyafetler giydiği ve Kastamonu gezisi dönüşünde 25 Kasım 1925’te şapka giyilmesi hakkında kanunun kabul edildiği bilgisi verilmiştir. Ayrıca fes yerine şapkanın giyilmeye başlandığı ve kıyafet konusunda düzensizliğin ortadan kalktığı belirtilmiştir.

Konuyla ilgili olarak Resim 4.23 verilmiş, modern kıyafetlerle Atatürk konulu bir resimle konu desteklenmiştir.

Resim 4. 23. Kıyafet Devrimi.

Kaynak: Tekerek, 2009: 59.

Yukarıda belirtildiği gibi Kılık Kıyafet Kanunu hakkında 1998 İlkokul Programı'nda Atatürk'ün görüşlerine yer verilmiştir. 2004 İlköğretim Programı'nda konu kısaca anlatılmış verilen resimde kıyafet devriminin sadece şapka devrimiymiş gibi yansıtıldığı anlaşılmaktadır. Fakat 1998 İlkokul Programı'ndaki gibi modern bayan giysilerine örnek verilmemiştir.

Uluslararası Saat ve Takvimin Kabulü

1998 İlkokul Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “*Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk*” ünitesinde “*Takvim, Saat ve Ölçülerde Değişiklik*” başlığında cumhuriyetin ilk yıllarında Osmanlı Devleti zamanındaki takvim, saat ve ölçülerin kullanıldığı, bununda diğer ülkelerle resmi ilişkileri zorlaştırdığı bilgisi verilmiştir. Bu amaçla 1 Ocak 1926’da hicri takvim yerine miladi takvimin getirildiği, alaturka saat yerine milletler arası saatin kabul edildiği belirtilmiştir.

2004 İlköğretim Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “*Adım Adım Türkiye*” ünitesinde “*Toplumsal Yaşam Değişiyor*” başlığında cumhuriyetin ilk yıllarında Osmanlı Devleti zamanındaki takvim, saat ve ölçülerin kullanıldığı, bununda diğer ülkelerle resmi ilişkileri zorlaştırdığı bilgisi verilmiştir. Bu amaçla 1 Ocak 1926’da hicri takvim yerine miladi takvimin getirildiği, alaturka saat yerine milletler arası saatin kabul edildiği belirtilmiştir.

Uluslararası saat ve takvimin kabulü konusunda her iki müfredatta batı ülkeleri ile olan her türlü ilişkide standart olmadığını ve bunun ülkenin gelişmesini engellediği vurgusu yapılmıştır.

Türk Medeni Kanunu'nun Kabulü

1998 İlkokul Programı 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 1. Ünite “*Aile Okul ve Toplum Hayatı*” ünitesinde “*Aile Yapısı ve Önemi*” başlığında resmi nikâhtan bahsetmektedir. Türk Devrimi'nin bir yönü olan Medeni Kanuna atıf yapılarak Resim 4.24. verilmiş, resimdeki nikâh görseli ile konu desteklenmiştir.

Resim 4.24. Nikâh memuru, tanıklar huzurunda bir nikâh kıyarken.

Kaynak: Şenünver, 2003: 12.

1998 İlkokul Programı 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 1. Ünite *Aile Okul ve Toplum Hayatı* ünitesinde “*Çalışma Hayatında Türk Kadınının Yeri*” başlığında geçmişten günümüze Türk kadınının toplumdaki yerinin önemli olduğu vurgulanarak, Türk kadınının ailede ve Kurtuluş Savaşında oynadığı rol üzerinde durulmuştur. Atatürk'ün “*yürüyeceğimiz yol, büyük Türk kadınına çalışmalarımıza ortak kılmak, hayatımızı onunla birlikte yürütmek, Türk kadınına bilimsel, ahlaki, toplumsal, ekonomik hayatta erkeğin ortağı, arkadaşı, yardımcısı, koruyucusu yapmak yoludur*” sözüne yer verilmiştir. “*Cumhuriyet döneminde Türk kadının en önemli kazanımlarından biri de seçme ve seçilme hakkıdır. Kadınlarımız bu hakkı, diğer birçok ülke kadınından önce elde etmiştir. Günümüzde, Türk kadının ekonomik yaşama katılımını artırmak ve sosyal güvenliğini sağlamak için çeşitli çalışmalar yapılmaktadır*” denilerek Atatürk'ün kadın haklarına verdiği önem belirtilmiştir.

Cumhuriyet ile birlikte kadınların eşit haklar elde ettiği eğitim olanaklarının artması ve

yaygınlaşmasıyla Türk kadının birçok meslek dallarında çalışmaya başladığı belirtilmiştir. Konuda Türk Kadını çalışan, sanat yapan, saygın duruşu olan ve kendine güvenen bireyler olduğunu gösteren (Resim 4. 25. ve Resim 4.26.) fotoğraflarla konu desteklenmiştir. Resimde anlaşılacağı gibi Cumhuriyetin istediği kadın tipinin kendine güvenen, sanattan anlayan ve saygın duruşu olan kadın profili olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 4.25. Atatürk ve modern Türk kadınları.

Kaynak: Şenünver, 2003: 39.

Resim 4.26. Çalışma hayatında Türk kadını.

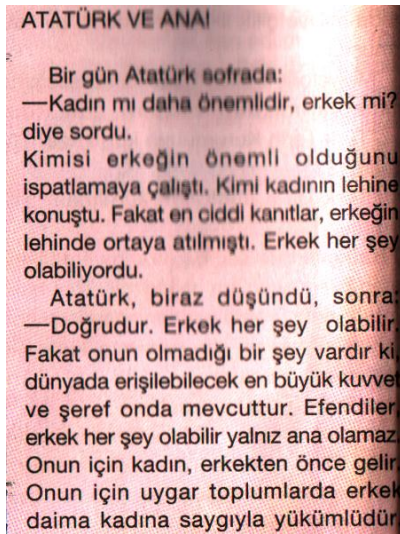
Kaynak: Şenünver, 2003: 39.

1998 İlkokul Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk” ünitesinde “Türk Medeni Kanunu ve Türk Ceza Kanunu” başlığında medeni kanunun evlenme, boşanma, miras ve kişilerin birbirleriyle ilgili ilişkilerini kapsadığı, 4 Ekim 1926’da kabul edildiği, kanunun getirdiği, tek kadınla evlilik, kadına mirastan eşit hak bilgileri verilmiştir.

1998 İlkokul Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “*Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk*” ünitesinde “*Türk Kadın Hakları*” başlığında Atatürk’ün “*Dünyada hiçbir milletin kadını ben, Anadolu kadınından daha fazla çalıştım, milletimi kurtuluşa ve zafere götürmekte, Anadolu kadını kadar gayret gösterdim diyemez. Siyasi ve sosyal hakların kadın tarafından kullanılmasının, insanlığın mutluluğu açısından çok gerekli olduğuna eminim*” diyerek Türk kadınına verdiği önemi belirtmiştir. İlk Türk devletlerinde kadın ve erkeğin eşit haklara sahip olduğu, erkeğin tek kadınla evlendiği, ev de eşlerin ortak malı sayıldığı, çocuklar üzerinde babanın olduğu kadar annenin de hakkı olduğu, kurultaylara hakanla beraber hatununda katıldığı, devlet memurluklarında görev yapabildiği bilgisi verilmiştir. Ayrıca Osmanlı Devleti zamanında kadınların bir çok haklarını kaybettiği, evlenme, boşanma, miras, devlet memuru olabilme haklarını kaybettikleri, bu durumun Cumhuriyet Dönemi’nde Türk Medeni Kanunu’nun kabulüne kadar devam ettiği anlatılmıştır. Bu kanunun hem toplumsal hem ekonomik anlamda kadın ve erkek eşitliğini sağladığı, 1930 yılında Türk kadınının belediye seçimlerine, 1934 yılında milletvekili seçme ve seçilme haklarına kavuştuğu, cumhuriyet yönetimi ile kazandıkları haklarla toplumda saygın bir yer aldıkları, aynı zamanda medeni ülkelerin ve bütün dünya kadınlarına örnek olduğu anlatılmıştır.

2004 İlköğretim Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “*Adım Adım Türkiye*” ünitesinde “*Atatürk ve Kadın Hakları*” başlığında Atatürk’ün kadın ve erkek eşitliğine önem verdiği, bağımsızlığın kazanılmasında üzerine düşen görevi yapan Türk kadını devlet yönetiminde de söz sahibi olması gerektiği görüşüne yer verilmiştir. 17 Şubat 1926’da Türk Medeni Kanunu’nun kabul edildiği ve kadınların yeni haklara kavuştuğu, resmi nikâh, tek eşli evlilik ve kadına boşanma hakkının verildiği bildirilmiştir. “*Fotoğraftaki konuşmacı sen olsaydın kadın hakları konusunda neler söyledin?*” sorusunun sorulduğu fotoğraflarla konu pekiştirilmiştir. Ayrıca kadınlara 3 Nisan 1930’da belediye ve muhtarlık seçimlerine katılma hakkı ve 1934’de milletvekili seçme ve seçilme hakkının verildiği bilgisine yer verilmiştir.

Konuyla ilgili olarak Resim 4.27.’deki Atatürk ve Ana adlı bir metin verilmiştir. Bu anıda kadınların ana olarak önemli olduğu vurgusu yapılmıştır. Ayrıca Resim 4.28.’deki modern Türk kadınına temsil eden bir fotoğrafta Türk kadınının modern giysiler giyen kadın profili olduğu vurgulanmıştır.

Resim 4.27. Atatürk ve Ana adlı anı.

Resim 4.28. Atatürk ve Türk Kadını.

Kaynak: Tekerek, 2009: 64.

Kaynak: Tekerek, 2009: 60.

Türk Medeni Kanunu'nun kabulü konusunda 1998 İlkokul Programı'nda resmi nikâh yapılan bir tören resmi verilmiştir. Atatürk'ün konuyla ilgili düşünceleriyle konu desteklenmiştir. Türk kadını hayatın her alanında olan, üreten, çalışan ve kendi ayakları üzerinde duran insan olarak anlatılmıştır. İlk Türk devletlerinde kadın erkek haklarının eşit olduğu, Osmanlı Devleti ile tüm bu hakları kaybettikleri, Cumhuriyet ile tekrar kazandıkları bilgisi verilmiştir. Cumhuriyetin kadınlar açısından bir çok kazanımlar getirdiği vurgusu önemlidir. Ayrıca hakları ile medeni ülkeler ve diğer dünya kadınlarına örnek oldukları anlatılmıştır. 2004 İlköğretim Programı'nda ise Atatürk'le ilgili bir anı ve bir fotoğraf ve fotoğraf ile ilgili sorular ile konu anlatılmaya çalışılmıştır.

Harf Devrimi

1998 İlkokul Programı 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 1. Ünite "Aile Okul ve Toplum Hayatı" ünitesinde "Eğitimde ve Öğretimde Öğretmenin Rolü ve Önemi" başlığında "Öğretmenin önemini en iyi anlayan, anlatan ve onlara değer veren Atatürk'tür. O, eğitimle ve öğretmenle çok yakından ilgilenmiştir. "Yeni nesil sizlerin eseri olacaktır" sözüyle öğretmenliği önemini vurgulamıştır. Öğretmenlere, "Sizin başarınız cumhuriyetin başarısı olacaktır." şeklinde Atatürk'ün öğretmenlerin genç

nesillerini yetiştireceğini, başarılarının cumhuriyetin başarısı olacağını ve onlara verdiği önemi belirtilmiştir. Ayrıca konuda Atatürk'ün yeni Türk harflerinin öğretilmesinde öğretmenlik görevini üstlendiği yaptığı gezilerde bu harfi öğretmen için çaba sarf ettiği anlatılmıştır. Atatürk'e “*Başöğretmen*” unvanını bu yüzden verildiği belirtilerek Resim 4.29 ile konu desteklenmiştir.

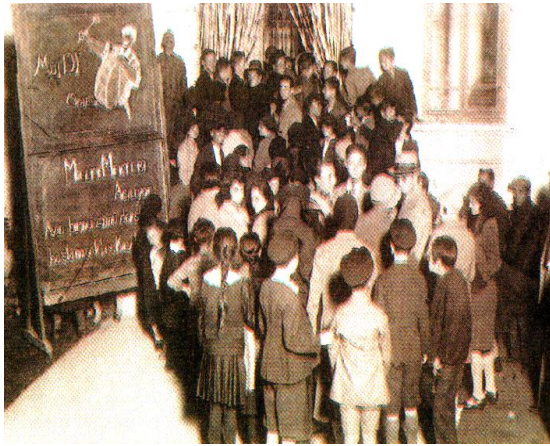

Resim 4.29. Başöğretmen Atatürk.

Kaynak: Şenünver, 2003: 30

1998 İlkokul Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “*Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk*” ünitesinde “*Yeni Türk Harflerinin Kabulü*” başlığında Türklerin birçok alfabe kullandığı, Arap alfabesi ile okuma yazmanın öğrenme ve öğretmenin çok zor olduğu, Arap alfabesinin Türk diline uygun olmadığı, okuma yazma bilmeyenlerin sayılarının çok fazla olduğu bilgileri verilmiştir. Okuma yazmayı kolaylaştırmak amacıyla bilim adamlarının çalışmaları ile yeni Türk alfabesinin hazırlanarak 1 Kasım 1928’de mecliste kabul edildiği, Atatürk’ün gittiği her yerde alfabeyi öğretmek için çabaladığı ve onun Türk milletinin başöğretmeni olduğu vurgusu yapılmıştır.

Konuyla ilgili olarak Resim 4.30. halka ve yeni harflere eğitim veren okul ve Resim 4.31. Başöğretmen Atatürk resimleri verilmiştir.

Resim 4.30. Halka yeni harflerle eğitim veren bir okul (İstanbul, 1929).

Kaynak: Şenünver, 2004: 60.

Resim 4.31. Başöğretmen Atatürk (Kayseri, 1928).

Kaynak: Şenünver, 2004: 61.

2004 İlköğretim Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “*Adım Adım Türkiye*” ünitesinde “*Atatürk ve Eğitim*” başlığında “*Mustafa Kemal toplumun kendini daha rahat ifade edebilmesi için okuma ve yazmayı da kolaylaştırmak istiyordu. Bunun için okuma ve yazması zor olan Arap alfabesi yerine 1 Kasım 1928’de TBMM’de yeni Türk alfabesi kabul edildi.1 Ocak 1929’da yeni Türk alfabesinin öğretimi için Millet Mektepleri açıldı*” Cümlesine yer verilmiştir. Millet Mekteplerinde yaşlı, genç, çocuk, kadın... Herkesin yeni harflerle okuma ve yazma öğretildiği Atatürk’ün bu mekteplerin başöğretmeni olduğu bilgisi verilmiştir. Atatürk’ün “*Sizin başarınız cumhuriyetin başarısı olacaktır*” sözüne yer verilmiş Millet Mektepleri yasasının 24 Kasım’da yürürlüğe girdiği için o günün 1981’den beri Öğretmenler Günü olarak kutlandığı anlatılmıştır.

Konuyla ilgili olarak Resim 4.32. verilerek “*Fotoğraflara bakarak inkılaplar öncesi ve sonrası eğitimi karşılaştırınız*” sorusu sorulmuştur.

Resim 4. 32. İnkılaplar öncesi ve inkılaplardan sonra eğitim.

Kaynak: Tekerek, 2009: 57.

Harf devrimi 1998 İlkokul Programı'nda her iki senede işlenmiştir. Atatürk'ün sözlerine yer verilmiştir. Atatürk'ün öğretmenlere verdiği değer sözleriyle anlatılmıştır. Harf devriminin gerekliliği ve süreç anlatılmıştır. 2004 İlköğretim Programı'nda ise Atatürk'ün öğretmenlere verdiği değer, yeni alfabenin yayılması için kurulan Millet Mektepleri, öğretmenler gününün tarihçesi verilmiştir. Ayrıca 2004 İlköğretim Programı'nda inkılaplar öncesi ve sonrası adlı bir resimle inkılapların yarattığı değişim somutlaştırılmıştır.

Türk Tarih Kurumu'nun Kurulması

1998 İlkokul Programı 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 4. Ünite "*Tarih, İlk Yurdumuz ve Tarihte Anadolu*" ünitesinde "*Türk Milletinin Tarihteki Yeri*" başlığında tarihin bilinmesinin gerekliliği üzerinde durulmuş ve Atatürk'ün "*Türk çocuğu atalarını tanıdıkça daha büyük işler yapmak için kendinde kuvvet bulacaktır*" sözüne yer verilmiştir. Atatürk'ün tarihimizin ve milli kültürümüzün korunması ve geliştirmesi için çaba harcadığı ve bunun için Türk Tarih Kurumu'nu kurdurup bilimsel araştırmalar yaptırdığı anlatılmaktadır.

Konuyla ilgili olarak Resim 4.33. Atatürk'ün Türk Tarih Kurumu çalışmalarına bizzat katıldığı ve bu konuya önem verdiğinin anlaşılabilineceği bir fotoğrafa da yer verilmiştir.

Resim 4.33. Atatürk, Türk Tarih Kurumu çalışmalarına katılırken.

Kaynak: Şenünver, 2003: 131.

2004 İlköğretim Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “*Adım Adım Türkiye*” ünitesinde “*Atatürk ve Eğitim*” başlığında “*Milli tarihe önem veren Atatürk 1931 yılında Türk Tarih Kurumunu kurdu bilgisi verilmiştir* (Tekerek, 2009: 57).

Türk Tarih Kurumu’nun kurulması konusunda 1998 İlkokul Programı’nda Atatürk’ün sözlerine yer verilmiş, kurumun kurulmasının milli kültürün korunması için önemli olduğu belirtilmiştir. Ayrıca Atatürk’ün milli tarihin araştırılmasına ayrı bir önem verdiği vurgulanmıştır. 2004 İlköğretim Programı’nda ise konuyla ilgili herhangi bir resim veya vurgu yoktur. Konu kısa bir bilgi verilerek kısaca geçilmiştir.

Türk Dil Kurumu’nun Kurulması

1998 İlkokul Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 1. Ünite “*Vatan ve Millet*” ünitesinde “*Dil Birliği*” konusunda dilin tanımı, dil birliğinin önemi, Türk milletinin dilinin Türkçe olduğu, Türklerin tarih boyunca dillerini geliştirdiği, zenginleştirdiği, eserler verdiği, Türkçe’nin en güzel ve zengin dillerden biri olduğu, Atatürk’ün Türk Dili’ne verdiği önem ve Türk Dil Kurumu’nu kurması anlatılmaktadır. Atatürk’ün Türk Dil Kurumu toplantısı ile “*Türk dili, Türk milleti için kutsal bir hazinedir. Türk dili, milletin kalbidir, zihnidir*” sözlerine yer verilmiştir. Aşağıda Atatürk’ün Türk Dil Kurumu toplantısında yer aldığı Resim 4.34. verilmiştir. (Şenünver, 2004:15).

Resim 4. 34. Atatürk, Türk Dil Kurumu toplantısında.

Kaynak: Şenünver, 2004: 15.

2004 İlköğretim Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “*Adım Adım Türkiye*” ünitesinde “*Atatürk ve Eğitim*” başlığında “*Mustafa Kemal, Türk kültürünün korunması için Türkçenin yabancı dillerin etkisinden kurtulması gerekliliğine inanıyordu. Türkçenin sade ve kolay anlaşılır bir dil olmasını istiyordu. Ben edebiyatı ve şiiri severim diyen Atatürk 1932 yılında Türk Dil Kurumunu kurdu*” cümlesine yer verilmiştir (Tekerek, 2009: 55).

Türk Dil Kurumu’nun kurulması konusunda 1998 İlkokul Programı’nda Atatürk’ün sözlerine yer verilmiştir. Atatürk’ün Türk diline verdiği önemi, Türk diline neden sahip çıkılması gerektiği, milli bir öge olduğu ve korunması ve sahip çıkılması gerektiği açıklanmıştır. 2004 İlköğretim Programı’nda ise yine Atatürk’ün sözlerine yer verilmiş, Atatürk’ün dil sevgisinin şiir ve edebiyat sevgisi olduğu izlenimini yaratan bilgiye yer verilmiştir. Konuyla ilgili herhangi bir resim verilmemiştir.

Soyadı Kanunu

1998 İlkokul Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “*Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk*” ünitesinde “*Soyadı Kanunu*” başlığında cumhuriyetten önce ülkede ailelerin ve kişilerin soyadının olmayışı, bu yüzden karışıklıkların çıktığı bunu önlemek için 21 Haziran 1934’de bir kanunla her aileye soyadı alma zorunluluğu getirildiği belirtilmiştir. TBMM’nin Mustafa Kemal’e Atatürk soyadını verdiği bilgisi verilmiş, Resim 4.35’de Atatürk’ün nüfus cüzdanı resmiyle konu pekiştirilmiştir.

Resim 4. 35. Atatürk'ün nüfus cüzdanı.

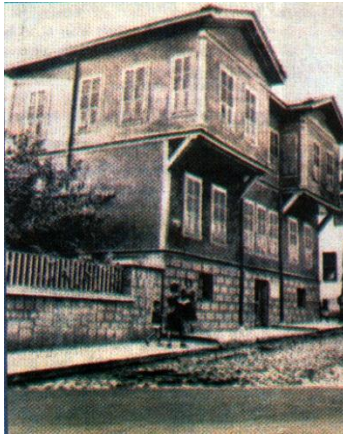
Kaynak : Şenünver, 2004: 63.

2004 İlköğretim Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “*Adım Adım Türkiye*” ünitesinde “*Toplumsal Yaşam Değişiyor*” başlığında Osmanlı Devleti’nde soyadının olmadığı, bu durumun kişiler arası ve devletle olan ilişkileri zorlaştırdığı, kişilerin adlarına lakap, unvan, doğum yeri veya baba adının eklendiği fakat karışıklığı önlemediği bu yüzden 21 Haziran 1934’de Soyadı Kanunu’nun çıkarıldığı bilgisi verilmiştir. Toplumda ayrıcalık yaratan bey, ağa, paşa gibi unvanların kaldırıldığı Mustafa Kemal’e de Atatürk soyadı verildiği bilgisi verilmiştir. Atatürk’ün nüfus cüzdanı resmi konuyla beraber verilmiştir.

Soyadı Kanunu konusunda 1998 İlkokul Programı’nda bu kanunun gerekliliği üzerinde durulmuştur. 2004 İlköğretim Programı’nda ise 1998 İlkokul Programı’ndan farklı olarak bey, ağa, paşa gibi unvanların da bu kanunla kaldırıldığı bilgisi verilmiştir.

Atatürk’ün Hayatı

1998 İlkokul Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “*Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk*” ünitesinde “*Atatürk’ün Hayatı*” başlığında, Atatürk’ün doğum yeri, anne ve baba adı, babasının işi, annesinin kişilik özellikleri, Atatürk’ün çocukluk yılları hakkında geniş bilgiye yer verilmiştir. Ayrıca Atatürk’ün kişilik özellikler olan çok yönlülüğü, önder oluşu, öğreticilik yönü, yöneticiliği, ileri görüşlülüğü, açık sözlülüğü, insan sevgisi, birleştirme ve bütünleştirme gücü, vatan ve millet sevgisi de alt başlıklarla örnek vererek açıklanmıştır. Atatürk’ün doğduğu evin resmi Resim 4.36’de verilmiş ve konu bu görselle desteklenmiştir.

Resim 4. 36. Atatürk'ün, Selanik'te doğduğu ev.

Kaynak: Şenünver, 2004: 77.

1998 İlkokul Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “*Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk*” ünitesinde “*Atatürk’ün Hayatı*” başlığında Atatürk’ün eğitim ve öğretim hayatı hakkında geniş bilgiler verilmiştir. Okul yıllarında çalışkan bir öğrenci olduğu, annesinin onun mahalle mektebine gönderdiği, babasının ise daha çağdaş bir okul olan Şemsi Efendi İlkokulu’na gönderdiği, sonrasında Selanik Mülkiye Rüştiyesi’ne girdiği oradan da Selanik Askeri Rüştiyesi ’ne gittiği anlatılmaktadır. Selanik Askeri Rüştiye’sinde matematik öğretmenin “*Senin de adın Mustafa, benim de. Bu böyle olmayacak. Arada bir fark bulunmalı. Bundan sonra senin adın Mustafa Kemal olsun*” sözleri ile Kemal adının alışı anlatılmıştır. Atatürk’ün daha sonra sırasıyla Manastır Askeri İdadisi, İstanbul Hark Okulu, Harp Akademisi’ni bitirdiği ve kurmay yüzbaşı olarak orduya katıldı anlatılmış, konuyla ilgili olarak Atatürk’ün bir resmine yer verilmiştir (Resim 4.37).

Resim 4. 37. Mustafa Kemal, kurmay yüzbaşı olarak orduya katıldığı günlerde.

Kaynak: Şenünver, 2004: 78.

2004 İlköğretim Programı 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “*Geçmişimi Öğreniyorum*” ünitesinde “*Atatürk Okulda*” başlığında Atatürk’ün doğumu, anne ve baba adı, doğduğu yer, öğrenim gördüğü okullara yer verilmiştir. Konuyla ilgili olarak Resim 4.38’deki Atatürk’ün doğduğu evin resimlerine, Resim 4.39.’da ki gibi anne ve babasının resimlerine ve çocukluk yıllarına ait iki anısına yer verilmiştir.

Resim 4.38. Atatürk’ün doğduğu ev.

Kaynak: Tekerek, 2009: 46.

Resim 4.39. Atatürk’ün ailesi.

Kaynak: Tekerek, 2009: 46.

1998 İlkokul Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “*Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk*” ünitesinde “*Atatürk’ün Askeri Hayatı*” başlığında kazandığı başarılarla

Türk tarihinde parlak sayfalar eklendiği, 20. yüzyılın en büyük askeri dehası olarak kabul edildiği belirtilmiştir.

2004 İlköğretim Programı 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “*Geçmişimi Öğreniyorum*” ünitesinde “*Atatürk Okulda*” başlığında Atatürk’ün sırasıyla Şemsi Efendi İlkokulu, Selanik Askeri Rüştüyesi, Manastır İdadisi, Harp Okulu’na gittiği tarihleriyle verilmiştir. Okul yıllarında hürriyet şairi Namık Kemal ve ünlü Fransız yazarların eserlerini okuduğu ve kendi kendine Fransızcasını ilerlettiği anlatılmaktadır.

Konuyla ilgili olarak Resim 4.40.’ da Atatürk’ün öğrencilik yıllarına ait fotoğraflarla konu görselleştirilmiştir.

Resim 4. 40. Atatürk’ün öğrencilik yılları.

Kaynak: Tekerek, 2009: 47.

2004 İlköğretim Programı 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “*Geçmişimi Öğreniyorum*” ünitesinde “*Trablusgarp’tan Çanakkale’ye*” başlığında Atatürk’ün asker hayatı anlatılmaktadır. Trablusgarp Savaşı ve Çanakkale Savaşı anlatılmaktadır. Atatürk’ün Trablusgarp’ta görev yaptığı dönemde bulunduğu yöresel kıyafetleriyle çekilmiş bir fotoğrafı (Resim 4. 41), Atatürk’ün Çanakkale’de tabyada savaşı izlerken bir fotoğrafı ve Seyit Onbaşı’nın 276 kilogramlık topu kaldırış anısı ve resmi ile konu görselleştirilmiştir. Kınalı Kuzu adlı Çanakkale Savaşı’na ait bir anı da konuyu desteklemek amacıyla verilmiştir.

Resim 4.41. Atatürk Trablusgarp'ta.

Kaynak: Tekerek, 2009: 48.

1998 İlkokul Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “*Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk*” ünitesinde “*Atatürk’ün Siyasi Hayatı*” başlığında onun her alanda kendini yetiştirdiği, devlet yönetim şekillerini incelediği, zihninde olgunlaştırdığı düşüncelerini sırasıyla Kurtuluş Savaşı, TBMM’nin açılması, devletin kurulmasını başardığı anlatılmaktadır.

1998 İlkokul Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “*Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk*” ünitesinde “*Atatürk’ün Fikir Hayatı*” başlığında onun okuma ve yazmayı çok sevdiği, zengin bir kitaplığı olduğu, tarihe ayrı bir önem verdiği, her alanda akıl ve bilimi yol gösterici olarak kabul ettiği, barışçıl bir devlet adamı olduğu anlatılmaktadır. Düşüncelerinin Atatürk İlkeleri olduğu ve bizi her konuda aydınlattığı ve doğru yol gösterdiği belirtilmiştir.

1998 İlkokul Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “*Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk*” ünitesinde “*Atatürk’ün Eserleri*” başlığında onun en büyük eserinin Türkiye Cumhuriyeti olduğunu yine onun “*Az zamanda çok ve büyük işler yaptık. Bu işlerin en büyüğü, temeli Türk kahramanlığı ve yüksek Türk kültürü olan Türkiye Cumhuriyeti’dir*” Sözleriyle anlatılmıştır. Atatürk’ün çok okuyan, araştıran ve düşüncelerini kaleme alarak ortaya eser koyan bir lider olduğu vurgusu yapılmış “*Vatandaş İçin Medeni Bilgiler*” kitabının önemli bölümlerini yazdığı belirtilmiştir. Atatürk bu eserinde vatandaşların görev ve sorumluluklarını açıklamış, gelecek olan gençleri bilinçlendirmeye çalışmıştır. Ayrıca ileride cumhuriyeti ilerletecek olan bireylere nasıl çağdaş ve uygar olunabileceğinin cevabını vermeye çalışmıştır. Ayrıca Nutuk eserinden bahsedilmiş, bu eserin yakın tarihimizle ilgili en güvenilir kaynak

olduğu, Türk tarihinin ve Türk edebiyatının ölümsüz eserleri arasında yer aldığı anlatılmıştır. Konuyla ilgili olarak Resim 4.42. Atatürk'ün Nutuk'u okuduğu bir fotoğrafa yer verilmiştir.

Resim 4.42. Atatürk, tarihi büyük Nutkunu okurken.

Kaynak: Şenünver, 2004: 83.

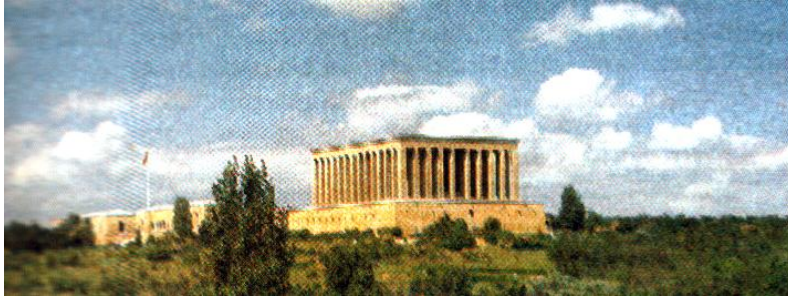
1998 İlkokul Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “*Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk*” ünitesinde “*Atatürk’ün Kişiliği ve Özellikleri*” başlığında Atatürk’ün kişiliği ve özellikleri bölümünde onun:

- Çok yönlülüğü
- Önder oluşu
- Öğreticilik yönü
- Yöneticiliği
- İleri görüşlülüğü
- Açık sözlülüğü
- İnsan sevgisi
- Birleştirme ve bütünleştirme gücü
- Vatan ve millet sevgisi

özelliklerini taşıdığı anlatılmıştır.

1998 İlkokul Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “*Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk*” ünitesinde “*Atatürk’ün Son Günleri*” başlığında Atatürk’ün bütün hayatını milletinin huzur ve mutluluğuna adanmış, devlet adamı özelliği ile de Türkiye Cumhuriyeti’ni kurduğu, inkılapçılığı ile de Türk milletini bütün yönleriyle

çağdaştırmayı amaçla amaçladığı bilgisi verilmiştir. Onun yoğun çalışmasının genç sayılabilecek bir yaşta hasta olmasına sebep olduğu ve Bursa'ya bir gezi esnasında hastalandığı, son günlerinde Hatay sorunu ile ilgilendiği, 10 Kasım 1938'de hayata gözlerini yumduğu, daha sonra Ankara Etnografya Müzesi'ne ve 10 Kasım 1953'te Anıtkabir'e konulduğu bilgileri verilmiştir. Ayrıca Anıtkabir'in bir resmine de yer verilmiştir (Resim 4.43.)

Resim 4.43. Anıtkabir.

Kaynak: Şenünver, 2004: 80.

1998 İlkokul Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “*Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk*” ünitesinde “*Atatürk İle İlgili Anılar*” başlığında Atatürk’ün Alfabe toplantısında ve 29 Ekim 1938 Cumhuriyet Bayramı Günü adlı iki anısı yer almaktadır.

1998 İlkokul Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “*Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk*” ünitesinde “*Atatürk İle İlgili Anılar*” başlığında Atatürk Müzesi ve içersindeki eşyalar (üniformalar, Atatürk’ün İstiklal Madalyası, Atatürk’ün Nutku, Atatürk’ün Nutku ’nu yazdığı tarihi kalem) ve resimleri verilmiştir.

2004 İlköğretim Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “*Adım Adım Türkiye*” ünitesinde “*Son Günler*” başlığında Atatürk’ün kendisini düşünmeden büyük fedakârlıklarla yoğun çalışmalarından dolayı genç sayılabilecek yaşta hasta olduğu belirtilmiştir. 1938 yılı başlarında Bursa'ya yaptığı bir gezide hastalandığı, Ankara'ya dönünce Çankaya Köşkü'nde dinlendiği anlatılmıştır. Ayrıca güney illerine yaptığı seyahatte yeniden hastalandığı Ankara'ya döndüğü ve oradan istirahat için İstanbul'a geçtiği ama yine de memleketin iç ve dış işleriyle ilgilenmeye devam ettiği bilgisi verilmiştir. Son günlerinde hasta olmasına rağmen Hatay sorunu ile ilgilendiği, vasiyetini yazdığı ve çok arzulasa da Ankara'ya dönemediği ve Cumhuriyet Bayramı il TBMM'nin açılış törenlerine katılmadı anlatılmıştır. 10 Kasım 1938'de hayata

gözlerini yumduğu, ilk olarak Etnografya Müzesi'ne 10 Kasım 1953'de ise Anıtkabir'e nakledildiği bilgisi yer almaktadır. Ölümünün yurtiçi ve yurtdışında geniş yankılar uyandırdığı belirtilmiştir. Dönemin İngiltere Başbakanı Winston Churchill, Yunan Başbakanı Yani Mihal Metaksas ve Yunus Nadi'nin taziye mesajlarına yer verilmiştir. Anıtkabir ve Atatürk adlı bir resimle konu pekiştirilmiştir (Resim 4.44.)

Resim 4.44. Anıtkabir ve Atatürk.

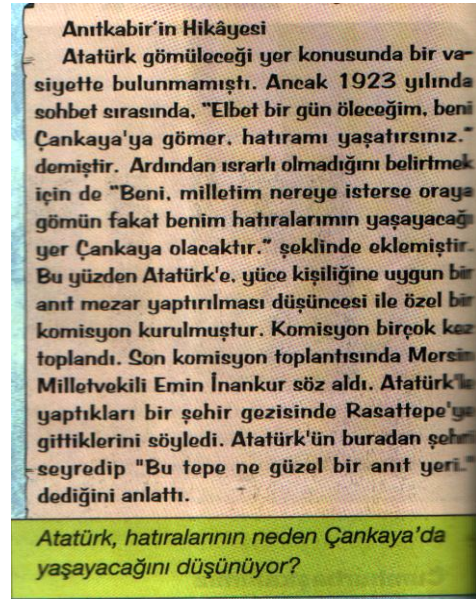
Kaynak: Tekerek, 2009: 67.

2004 İlköğretim Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 7. Ünite “*Bir Ülke Bir Bayrak*” ünitesinde “*Ulu Önder Atatürk ve Anıtkabir*” başlığında Anıtkabir ile ilgili “*Anıtkabir'in Hikâyesi, Anıtkabir'i 24 Ülkenin Ağaçları Süslüyor ve Anıtkabir*” resimlerine yer verilmiştir. Resim 4.45.'de Anıtkabir'in inşaatına 9 Ekim 1944'de başlandığı, Anıtkabir'in süslenmesi için 24 ülkeden 57 yıl önce yüzlerce ağacın getirildiği, Anıtkabir'in Atatürk'ün orada yattığı için bir sembol olduğu, insanların sık sık Ata'yı ziyaret için oraya gittikleri ve oraya gidenlerin anılarını yazdığı ziyaretçi defterinden bahsedilmiştir. Ayrıca Resim 4.46.'da yer alan Anıtkabir'in hikâyesi ile konu desteklenmiştir.

Resim 4.45. Anıtkabir'i 24 Ülkenin Ağaçları Süslüyor Haberi.

Kaynak: Tekerek, 2009: 164.

Resim 4.46. Anıtkabir'in Hikâyesi.

Kaynak: Tekerek, 2009: 164.

Atatürk'ün hayatı konusunda 1998 İlkokul Programı'nda daha çok Atatürk'ün kişiliği, eğitimi, siyasi hayatı, fikir hayatı ve eserleri (Vatandaş İçin Medeni Bilgiler, Nutuk) konularına ayrı ayrı yer verilmiştir. Okuldaki başarıları ve çalışkanlığı konusuna vurgu yapılmıştır. Kemal adını alışının nasıl olduğu anlatılmıştır. Kişilik özelliği olarak kendinden emin olduğu ve böylece cumhuriyeti kurduğu, her alanda akılcı olduğu ve bilimi kendine önder kabul ettiği, barışçıl yönü ve eserleri hakkında bilgiler verilmiş, kişilik özellikleri konu başlıkları halinde yazılmıştır. 2004 İlköğretim Programı'nda ise yine Atatürk'ün çalışkanlığı, okuduğu okulları üzerinde durulmuştur. 21. y.y.'in dehası olduğu vurgusu yapılmış konuyla ilgili bir anıya da yer verilmiştir. Diğer yandan Atatürk'ün kişilik özellikleri ve hizmetleri yerine Anıtkabir'in özellikleri anlatılarak konudan uzaklaşmıştır.

Atatürkçü Düşünce Sistemi

1998 İlkokul Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite "Cumhuriyet'e Nasıl Kavuştuk" ünitesinde "Atatürkçü Düşünce Sistemi" başlığında:

- Atatürkçülüğün oluşmasındaki iki temelini Fransız İhtilali ve Osmanlı Devleti'nin çöküşü olduğu,
- Atatürkçülüğün “*Devlet hayatının her alanında ve toplumun fikir hayatını kapsar. Türk milletinin, bugün ve gelecekte tam bağımsızlığa, huzur ve refaha sahip olmasını amaçlar. Devletin, millet egemenliği esasına dayandırılmasını öngörür. Aklın ve bilimin öncülüğünde, Türk kültürünün, çağdaş uygarlık düzeyi üzerine çıkarılması hedef alınır*” tanımı,
- Atatürkçülüğün ilkelerinin birbirinin devamı ve tamamlayıcısı olduğu, akla ve bilime dayandığı, vicdan ve düşünce hürriyetine saygılı olduğu, milli birlik ve beraberliğe önem verdiği, yurttan ve dünyada barışın korunmasından yana olduğu niteliklerini taşıdığına,
- Atatürkçü düşünce sisteminin Türk milletinin sınırları içinde bağımsız yaşamaktan vazgeçmeyeceği, komşularla barış içinde yaşanması gerektiği belirtilmiş, “*Yurtta sulh, cihanda sulh*” sözüne yer verilmiştir.
- Atatürk'ün “*Siyasi, askeri zaferler ne kadar büyük olursa olsunlar, ekonomik zaferler ile taçlandırılmazlarsa elde edilen zaferler kalıcı olamaz, kısa zamanda söner*” sözüyle güçlü ve bağımsız devlet olmakta ekonominin önemine vurgu yapılmıştır.
- Atatürk'ün “*Ordumuz, Türk birliğinin, Türk kudret ve kabiliyetinin, Türk vatanseverliğinin çelikleşmiş bir ifadesidir*” sözüyle yurdun bağımsızlığının koruma ve kollama görevini Türk ordusuna verildiği belirtilmiştir.
- Atatürk'ün “*En önemli, en esaslı nokta eğitim sorunudur. Çünkü eğitim bir milleti a hür, bağımsız, şanlı, yüce bir toplum halinde yaşatır ya da bir milleti esarete ve sefaletle terk eder*” sözüyle eğitimin milletlerin bağımsız yaşayabilmesi, kalkınıp güçlenebilmesi için önemli olduğu vurgulanmıştır.
- Atatürk İlke ve İnkılaplarının dayandığı esaslar olarak:
  - a) *Milli tarih bilinci*
  - b) *Vatan ve millet sevgisi*
  - c) *Milli dil*
  - d) *Milli bağımsızlık ve özgürlük*
  - e) *Egemenliğin millete ait olması*
  - f) *Çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkma ülküsü*

- g) *Milli kültürün geliştirilmesi*
- h) *Türk milletine inanmak ve güvenmek*
- i) *Milli birlik ve beraberlik anlayışı*
- j) *Akılcılık (hayatta en gerçek yol gösterici bilimdir, fendir prensibi)*
- k) *Barışçılık (yurtta barış dünyada barış prensibi)* olarak verilmiştir.

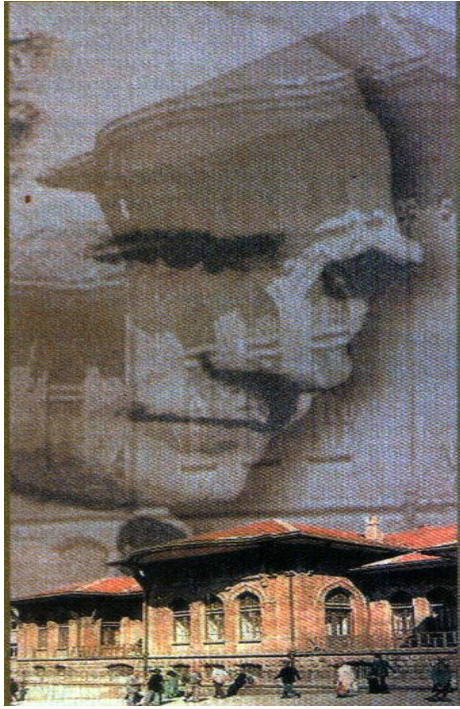
2004 İlköğretim Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “*Adım Adım Türkiye*” ünitesinde “*Atatürkçü Düşünce Sistemi*” konu başlığında

- Atatürk’ü anlamının O’nun nasıl düşündüğünü anlamaya çalışmaktan geçtiği, Atatürk’ün araştıran ve okuyan bir lider olduğu,
- Cephede bile okumayı ihmal etmediği,
- Gerçekçi fikirlere sahip olduğu,
- Fransız İhtilali’nden etkilendiği,
- Arkadaşları ile 1906 yılında “*Vatan ve Hürriyet*” adında bir cemiyet kurduğu,
- Atatürkçülüğün “*Atatürk’ün ilkelerine bağlı olarak çağdaş uygarlığın üzerine çıkma yolunda yürümek, ülkemizi yükseltmek idealine Atatürkçülük denir*” şeklinde tanımlama yapılmıştır. 2004 İlköğretim Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında Atatürkçü Düşünce Sistemi’ni yüzeysel olarak anlattığı görülmektedir.

Atatürkçü Düşünce Sistemi’ne 1998 İlkokul Programı’nda geniş yer ayrılmıştır. Düşüncenin temelini Fransız İhtilali ve Osmanlı Devleti’nin çöküş yılları olduğu, Atatürkçü Düşünce Sistemi’nin tanımı, düşüncelerin birbirinin tamamlayıcısı olduğu, akla ve bilime dayandığı, barışçıl olduğu, devletin bağımsızlığını korumanın ve kollamanın ordunun görevi olduğu, tek egemenlik olduğu ve bunun meclis olduğu ve düşüncenin dayandığı esaslar verilmiştir. 2004 İlköğretim Programı’nda ise Atatürk’ü anlamının çalışmaktan geçtiği, onun çok okuyan biri olduğu ve Fransız İhtilali’nden etkilendiği anlatılmıştır. Genel olarak 2004 İlköğretim Programı’nda Atatürkçü Düşünce Sistemi irdelenerek anlatılmamıştır. Atatürkçü Düşünce Sistemi’nin akla ve bilime dayandığı, birbirinin tamamlayıcısı ve birbirinin devamı olduğu, bağımsızlığa büyük önem verdiği, savaşın yanında ekonomik zafere önem verdiği, bağımsızlığı korumanın Türk ordusuna verildiği, milli tarih bilinci, milli dil kısaca millik olduğu bilgilerine de yer verilmelidir.

Atatürk İlkeleri

1998 İlkokul Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “*Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk*” ünitesinde “*Atatürk İlkeleri*” başlığında “Cumhuriyetçilik” Atatürk’ün cumhuriyetçilik ilkesinde devletin cumhuriyet ile yönetilmesini öngördüğü, bu yönetimde egemenlik, yani devleti yönetme hak ve yetkisinin milletin olduğu vurgulanmıştır. Atatürk’ün “*Cumhuriyette son söz millet tarafından seçilmiş meclistedir. Millet adına kanunları o yapar. Hükümete güvenoyu verir veya onu düşürür. Millet, vekillerinden memnun olmazsa belirli zamanlar sonunda başkalarını seçer. Millet egemenliğini, devlet idaresine katılmasını, ancak zamanında oyunu kullanmakla sağlar*” ve “*Türk milletinin karakter ve adetlerine en uygun olan idare cumhuriyet idaresidir*” sözlerine yer verilmiş. Konuyla ilgili meclisin bir fotoğrafı eklenmiştir (Resim 4.47).

Resim 4. 47. Atatürk ve en büyük eseri ilk Türkiye Büyük Millet Meclisi.

Kaynak: Şenünver, 2004: 71.

2004 İlköğretim Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “*Adım Adım Türkiye*” ünitesinde “*Atatürk İlkeleri*” konu başlığında “Cumhuriyetçilik” ilkesinin Atatürk’ün yeni Türk devletinin yönetim biçiminin insan onuruna en çok yakışan devlet şekli olmasını istediği, egemenliğin milletin olması gerektiği ve yöneticilerin halkın

oyuyla iş başına gelmesi gerektiğini düşündüğü belirtilmiştir. Atatürk'ün “*Milletin başına yalnız ve ancak millet egemen olacaktır*” ve “*Türk milletinin tabiatına en uygun idare cumhuriyet idaresidir*” sözlerine yer verilerek Atatürk'ün millet egemenliğine ve egemenliğe verdiği öneme vurgu yapılmıştır. Atatürk'ün meclisten çıkarken çekilen bir fotoğrafı verilmiş (Resim 4.48.) ve altına “*Atatürk'ün gerçekleştirdiği bir inkılap sonrası durum söz konusudur. Bu inkılap ne olabilir? Hangi ilke ile ilişkilendirebilirsiniz?*” sorusu sorulmuştur. Ayrıca ilke ile ilişkilendirilebilecek inkılaplar olarak Saltanatın Kaldırılması ve Cumhuriyetin ilanı verilmiştir.

Resim 4.48. Cumhuriyetçilik ilkesini temsilen Atatürk ve arkadaşları.

Kaynak: Tekerek, 2009: 62.

1998 İlkokul Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “*Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk*” ünitesinde “*Atatürk İlkeleri*” başlığında “*Milliyetçilik*” ilkesinin milli birlik ve beraberliğimizin temel taşı olduğu Kurtuluş Savaşı'nın başarıya ulaşmasında katkısının büyük olduğu belirtilmiş; Atatürk'ün “*Ne Mutlu Türk'üm Diyene!*” sözüne yer verilerek ulusal bütünlüğe vurgu yapılmıştır. Ayrıca milliyetçiliğin milleti sevmek, milleti yüceltmek amacını benimsemek ve o yolda yürümek olduğu, Atatürk'e göre milliyetçiliğin bir vicdan ve duygu işi olduğu, dini inançları, dili ne olursa olsun kendini Türk sayan, Türk bilen ve Türk olarak yaşayan her insanın Türk olduğu vurgusu yapılmıştır.

2004 İlköğretim Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “*Adım Adım Türkiye*” ünitesinde “*Atatürk İlkeleri*” konu başlığında “*Milliyetçilik*” ilkesinin Türkiye'yi yurt edinmiş ve yurttaşlık hakkı kazanmış herkes Türk'tür tanımı yapılarak ırk, renk, dil farkı gözetmediği vurgulanarak Türk'ün bir üst kimlik olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca milliyetçiliğin ırkçılık, zümrecilik ve bölgecilği reddettiğini,

Kurtuluş Savaşı'nda önemli bir rol olduğu bilgisi verilmiştir. İlkeyle ilgili olarak Türk Tarih Kurumu'nun kurulması ve Türk Dil Kurumu'nun Kurulması inkılapları verilmiştir.

1998 İlkokul Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite "*Cumhuriyet'e Nasıl Kavuştuk*" ünitesinde "*Atatürk İlkeleri*" başlığında "Halkçılık" ilkesi bölümünde halk; bir ülkede oturan, o ülkeyi vatan bilen, kaderini, o ülkenin kaderine; mutluluğunu, o ülkenin mutluluğuna bağlamış olan insanların bütünüdür tanımlaması yapılmıştır Atatürk'ün "*Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türkiye halkına, Türk milleti denir*" sözüne yer verilmiştir.

2004 İlköğretim Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite "*Adım Adım Türkiye*" ünitesinde "*Atatürk İlkeleri*" konu başlığında "Halkçılık" ilkesinin Türk halkının bir bütün olduğu, yönetimin kaynağı olduğu ve hiçbir aileye yasalar önünde ayrıcalık tanınmayacağı bilgileri verilmiştir. Atatürk'ün "*Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türkiye halkına, Türk milleti denir*" sözüne yer verilerek ulusal bütünlüğe vurgu yapıldığı gibi bütün herkes eşit tutulmuştur. İlkeyle ilgili olarak Soyadı Kanunu ve 1934 yılında kadınlara seçme ve seçilme hakkının tanınması inkılapları verilmiştir.

1998 İlkokul Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite "*Cumhuriyet'e Nasıl Kavuştuk*" ünitesinde "*Atatürk İlkeleri*" başlığında "Devletçilik" ilkesi bölümünde devletçiliğin; Türkiye'de Atatürk tarafından uygulamaya konulan bir ekonomi siyaseti olduğu belirtilmiştir. Atatürk'ün "*Devlet ve özel teşebbüsün birbirine karşı değil, birbirinin tamamlayıcısıdır*" sözüne yer verilmiş ve diğer ülkelerde uygulanan devletçilikle Türkiye'de uygulanan devletçiliğin farklı olduğu belirtilmiştir.

2004 İlköğretim Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite "*Adım Adım Türkiye*" ünitesinde "*Atatürk İlkeleri*" konu başlığında "Devletçilik" ilkesini, cumhuriyetin ilk yıllarında özel sermayenin yetersiz olduğu için devletin yatırım yaptığı, zamanla bunu özel sektöre bıraktığı, devletin kişileri üretim ve ticarete özendirmediği, devletçiliğin sadece ekonomi alanında değil savunma, adalet, asayiş sağlama alanlarında da geçerli olduğu bilgisi verilmiştir. Atatürk'ün "*Hiçbir medeni devlet yoktur ki ordu ve donanmasından önce iktisadını düşünmüş olmasın*" sözüne yer verilerek 1998 İlkokul Programı'ndan daha net açıklayıcı bilgi verilmişti. İlkeyle ilgili

olarak Türkiye İktisat Kongresi'nin toplanması ve Etibank'ın ve Sümerbank'ın açılması inkılapları verilmiştir.

1998 İlkokul Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “*Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk*” ünitesinde “*Atatürk İlkeleri*” başlığında “Laiklik” ilkesi başlığında; laikliğin, din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması, devlet yönetiminde ve siyasette din kurallarına yer verilmemesi, millet egemenliğinin esas alınması olduğu tanımlanmıştır. Ayrıca cumhuriyetten önceki dönemde padişah din ve devlet işlerinin birlikte yürüttüğü, ancak bunun zamanla sakıncalara sebep olduğu ve devletin geri kalmasına sebep olduğu anlatılmıştır. Atatürk'ün konuyla ilgili “*Din, herkesin vicdanına kalmış bir iştir. Hiçbir kimse, hiçbir kimseyi ne bir din, ne de mezhep kabulüne zorlayamaz. Din ve mezhep hiçbir zaman politikaya alet olarak kullanılamaz*” ve “*Herkes, vicdan, dini inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir*” sözlerine yer verilmiştir.

2004 İlköğretim Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “*Adım Adım Türkiye*” ünitesinde “*Atatürk İlkeleri*” konu başlığında “Laiklik” ilkesinin dinin siyasete karıştırılmaması, düşünce ve inanç özgürlüğü laiklik ilkesinin özünü oluşturduğu belirtilmiştir. Cumhuriyetten önce din ve devlet işlerinin beraber yürütüldüğü, cumhuriyetten sonra din ve vicdan hürriyetinin anayasa ile güvence altına alındığı bilgisi verilmiştir. Atatürk'ün “*Din vicdani bir mesele olduğundan, cumhuriyet din fikrini, devlet ve dünya işlerinden ve siyasetten ayrı tutmayı başlıca ilke edinmiştir*” sözüne yer verilmiştir. İlkeyle ilgili olarak Halifeliğin Kaldırılması ve Tekke ve Zaviyelerin Kapatılması bilgisi verilmiştir.

1998 İlkokul Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “*Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk*” ünitesinde “*Atatürk İlkeleri*” başlığında “İnkılapçılık” ilkesi bölümünde Atatürk'ün inkılapçılık anlayışının eskiyi, kötüyü kaldırıp yerine yeniyi, iyiyi ve güzeli koymak olduğu, bu anlayışın sürekli olarak çağdaşlaşmayı kapsadığı belirtilmiştir. Her eskiden ziyade çağdaşlaşma ve ilerleme karşısında bulunan eskiler kaldırılmalı ve yerini yeniyi bırakmalıdır. Atatürk'ün “*Yaptığımız ve yapmakta olduğumuz inkılapların amacı, Türkiye Cumhuriyeti haklı, tamamen çağdaş ve bütün anlam ve görünüşü ile uygar bir toplum durumuna ulaşmaktır*” sözüne yer verilmiştir.

2004 İlköğretim Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “*Adım Adım Türkiye*” ünitesinde “*Atatürk İlkeleri*” konu başlığında “İnkılapçılık” ilkesinin “*Türk*

toplumunu her yönden ilerletmek ve çağdaş uygarlığın üzerine çıkmak için yapılan köklü değişikliklerdir” tanımlaması yapılmıştır. Atatürk’ün “Yaptığımız ve yapmakta olduğumuz inkılapların gayesi, Türkiye Cumhuriyeti halkının tamamen çağdaş ve modern, uygar bir toplum konumuna ulaştırmaktır” sözüne yer verilerek Mustafa Kemal Atatürk’ün Türk Devrimi’ni yapma gerekçesi vurgulanmıştır. İlkeyle ilgili olarak Yeni Türk Alfabesinin Kabulü ve Öğretim Birliği inkılapları verilmiştir.

1998 İlkokul Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 1. Ünite “ *Vatan ve Millet*” ünitesinde “*Vatan Sevgisi*” başlığında vatan kavramı ve Türklerin vatanının Türkiye olduğu belirtilmektedir. Türklerin vatan sevgisi ve Atatürk’ün vatan sevgisi anlatılmıştır. Atatürk için “*Atatürk, yurt toprağı! Sana her şey feda olsun. Kutlu olan sensin. Hepimiz senin için fedaiyiz. Fakat sen Türk milletini sonsuza kadar yaşatmak için feyizli kalacaksın*” sözüne yer verilmiştir. Ayrıca Türkiye Haritası içerisinde Cumhuriyet Bayramı kutlamaları resmine yer verilmiştir (Resim 4.49.)

Resim 4.49. Cumhuriyet Bayramı kutlamalarından bir görünüm.

Kaynak: Şenünver, 2004: 12.

1998 İlkokul Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 1. Ünite “ *Vatan ve Millet*” ünitesinde “*Millet sevgisi?*” başlığında Milli Mücadele konulu resim (Resim 4.50.) ve Atatürk resimlerine yer verilmiştir. Ayrıca Atatürk’ün “*Türkiye Cumhuriyetini kuran Türkiye halkına, Türk milleti denir*”, “*Ne mutlu Türk’üm diyene!*” , “*Millete efendilik yoktur. Hizmet emek vardır. Bu millete hizmet eden onun efendisi olur*”, “*Ben, gerektiği zaman, en büyük hediyem olmak üzere, Türk milletine canımı vereceğim*” ve Çanakkale Savaşı sonrası Anzak askerleri için söylediği “*Onlar bu topraklara canlarını verdikten sonra, artık bizim çocuklarımız olmuşlardır*” sözlerine yer verilmiştir. Bu sözler Atatürk’ün “*Yurta Sulh Dünyada Sulh*” sözlerinde belirttiği gibi barışçıl kişiliğinin vurgulanması amacıyla verilmiştir.

Resim 4. 50. Kurtuluş Savaşı ve halkın mücadelesini gösteren temsili bir resim.

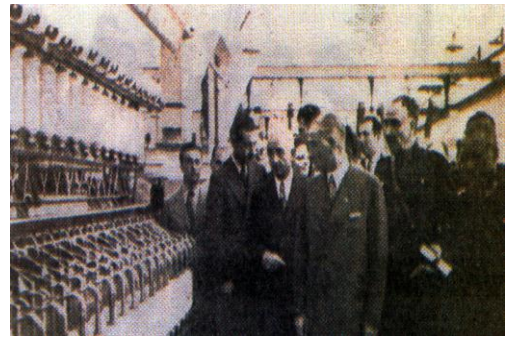
Kaynak: Şenünver, 2004: 13.

1998 İlkokul Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 1. Ünite “ *Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk*” ünitesinde “*Milli Ekonominin Kurulması*” başlığında Kurtuluş Savaşı sonrası ekonomik yönden çökmüş durumda olan Türk milletini kalkındırmak için çalışmalar yapmanın şart olduğu belirtilmiştir. Bunun için aş’ar vergisinin kaldırıldığı, İzmir’de İktisat Kongresi (1923) yapıldığı, Kabotaj Kanunu (1926) çıkarıldığı, Karabük Demir Çelik Fabrikası’nın açıldığı, Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü’nün kurulduğu bilgileri verilmiştir. Atatürk’ün tarıma verdiği önemi gösteren ve Atatürk’ün bir traktörle yer aldığı bir fotoğraf (Resim 4.51.) ve Atatürk’ün Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası’nın açtıktan sonra fabrikayı gezerken çekilmiş bir fotoğraf (Resim 4. 52.) ile konu desteklenmiştir.

Resim 4.51. Atatürk’ün tarıma verdiği önem.

Kaynak: Şenünver, 2004: 65.

Resim 4.52. Atatürk’ün Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası’nı açması.

Kaynak: Şenünver, 2004: 66.

2004 İlköğretim Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi 2. Ünite “*Adım Adım Türkiye*” ünitesinde “*Ekonomimiz Güçleniyor*” konu başlığında Kurtuluş Savaşı sonrası ekonomik yönden çökmüş durumda olan Türk milletini kalkındırmak için çalışmalar yapmanın şart olduğu belirtilmiştir. Bunun için aşar vergisinin kaldırıldığı, İzmir’de İktisat Kongresi (1923) yapıldığı, Kabotaj Kanunu (1926) çıkarıldığı, Atatürk Orman Çiftliği’nin kurulduğu, Karabük Demir Çelik Fabrikası’nın açıldığı, şeker ve kâğıt fabrikalarının kurulduğu, Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü’nün kurulduğu bilgileri verilmiştir.

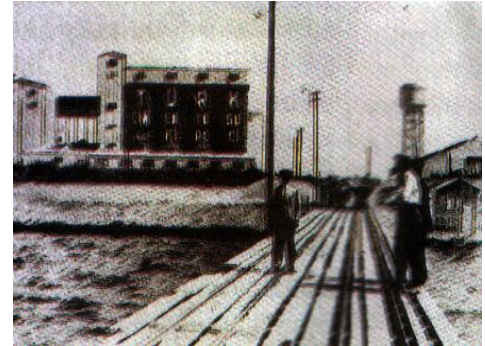
Konu ile ilgili olarak Atatürk ve tarım Resim (4.53.), Cumhuriyet’in ilk yıllarında yapılan İstanbul Çimento Fabrikası Resim (4.54.), Cumhuriyetin ilk yıllarında demiryolu çalışması (Resim 4.55.) ve Cumhuriyetin ilk yıllarında yol yapımı çalışması (Resim 4.56.) resimleri ile desteklenmiştir. Resimlerin altlarında şu sorular sorulmuştur.

- Günümüzde fabrikaların yaygın olarak bulunduğu şehirlerimiz nerelerdir?
- Kara yolu yapımı çalışmasında ne gibi zorluklarla karşılaşmış olabilir?
- Ülkemizde demir yolu niçin yeterince kullanılmamaktadır?

Resim 4. 53. Atatürk’ün tarıma verdiği önem.

Kaynak: Tekerek, 2009: 60.

Resim 4. 54. Cumhuriyet’in ilk yıllarında yapılan İstanbul Çimento Fabrikası.

Kaynak: Tekerek, 2009: 60.

Resim 4.55. Cumhuriyetin ilk yıllarında demiryolu çalışması.

Kaynak: Tekerek, 2009: 61.

Resim 4.56 Cumhuriyetin ilk yıllarında yol yapımı çalışması.

Kaynak: Tekerek, 2009: 61.

Atatürk İlkeleri konusunda her iki müfredat da ilkelerin özelliklerini Atatürk'ün sözleriyle anlatmış Atatürk'ün düşüncelerine de yer vermiştir. Ayrıca 2004 İlköğretim Programı'nda her ilkenin anlatımı yapılırken konuyla ilgili olarak Türk Devrimi'nde gerçekleştirilen inkılap verilerek konu desteklenmiştir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ ve ÖNERİLER

5.1. SONUÇ

Cumhuriyetten günümüze İlköğretim Sosyal Bilgiler programlarının üniteleri, öğrenme alanları, amaç ve kazanımları Türk Devrimi açısından karşılaştırıldığında aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Programların içeriği zaman içinde değişime uğramıştır. 1931-1998 yılları arasında uygulanan ilköğretim programlarında eğitimin temelini başta Atatürkçülüğün oluşturmuştur.

1968 İlkokul Programı'nda tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi konuları bir ders altında toplanırken, derslerle ilgili konular ayrı ayrı hazırlanmıştır. 1974, 1990 ve 1998 İlkokul Programları içeriklerimde önemli değişiklik yapılmamıştır. 2004 İlköğretim Programı ile büyük değişiklik yapılmıştır. Örneğin 2004 İlköğretim Programı Sosyal Bilgiler dersi 5. Sınıf Kitabı'na Ermeni Sorunu ile ilgili bir konu eklenmiştir.

Cumhuriyetin ilanından günümüze İlköğretim 1. Kademe Sosyal Bilgiler programları ve bu programa göre hazırlanmış ders kitaplarının aynı konuları içerdikleri için programlarının içeriklerinin aynı olduğu ve son iki programda verilen amaç ve kazanım sayılarındaki farklılıkların bu iki program arasındaki en büyük farkı oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır. 1998 İlkokul Programında Türk Devrimi içerikli konu ve amaç sayısının 2004 İlköğretim Programı'nda yer alan Türk Devrimi içerikli konu ve amaç sayısından daha fazla olduğu bilgisine ulaşılmıştır.

1998 İlkokul Programı ve 2004 İlköğretim Programı karşılaştırıldığında sosyal bilgiler dersinde 4 olan ünite sayısı 8'e çıkarılmakta, ancak öğrenci kazanımları 8 ünite için toplam 46 ile sınırlandırılmaktadır. Programdaki bilgi yükü azaltılmaktadır. Öğrencilerin öğretim sürecine etkinlikler yolu ile aktif olarak katılması, araştırmaya yönlendirilmesi amaçlanmaktadır. 2004 İlköğretim Programı ile ünite sayısı artırılırken Türk Devrimi konularında azalmanın görülmüştür. Böylece Cumhuriyetin ilanından

1998 İlkokul Programı'na kadar İlköğretim 1. Kademe Sosyal Bilgiler programlarının yeniden düzenlenmesinde Türk Devrimi ilkelerine dikkate alındığı ve 2004 yılı programı ile Türk Devrimi ilkelerinin ağırlığın azaldığı bilgisine ulaşılmıştır.

Türk Devrimi konusu 1998 İlkokul Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında; Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan başlayarak, Kurtuluş Savaşı, Savaş Dönemi, Barış Dönemi, Türk İnkılabı ve Önemi, Atatürkçü Düşünce Sistemi, Cumhuriyetimizin Kurucusu: Atatürk ana başlıkları ile verilmiştir. Konular derinlemesine incelenmiş, geçmişte yaşanan savaş ve anlaşmaların öğrencinin derinlemesine bilgi sahibi olmasının amaçlandığı görülmüştür. 2004 İlköğretim Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ise Cumhuriyet'e Nasıl Kavuştuk; Türk İnkılâbı ve Atatürk, Yaşasın Cumhuriyet, Siyasi Alanda Yapılan İnkılâplar, Hukuk Alanında İnkılâplar, Eğitim ve Kültür Alanındaki İnkılâplar, Toplumsal Alanda Yapılan İnkılâplar, Ekonomik Alanda İnkılâplar, Atatürkçü Düşünce Sistemi Nedir? Atatürk İlkeleri, Atatürk'ün Son Günleri ve Ölümü, Yurt İçi ve Yurt Dışındaki Yankıları, İnkılâplarımızın Zaman Dizini başlıklarıyla verildiği, bilgi olarak derinlemesine bilgilendirme yapılmadığı görülmüştür.

1998 İlkokul Programı'nın temeli diğer eğitim programlarında bahsedildiği gibi eğitimin kalitesini yükseltmek, ezberci ve sorgulamayan bir eğitim yerine, günün ihtiyaçlarına cevap veren bir program olma amacını taşıdığına ulaşılmıştır. 2004 İlköğretim Programı'nın temelinin ise bilimsel ve teknolojik gelişmelerin eğitim sistemine yansımaları, bireysel değerlerle küresel değerlerin bütünleşmesi ve programın Avrupa Birliği normlarına uygun hale getirilmesi amaçları ile geliştirildiği anlaşılmaktadır.

1998 İlkokul Programı 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi programında Mondros Ateşkes Antlaşması, Milli Birlik, Kongreler, 1. İnönü Savaşı sonuçları, 2. İnönü Savaşı sonuçları, Moskova Antlaşması, Sakarya Meydan Muharebesi sonuçları, Mudanya Antlaşması, Lozan Konferansı, Saltanatın Kaldırılması, Halifeliğin Kaldırılması, Şapka Kanunu, Medeni Kanun, Türk Tarih Kurumu'nun Kurulması, Türk Dil Kurumu'nun Kurulması, Atatürk'ün Hayatı ve Atatürk'ün Düşünceleri konuları 2004 İlköğretim Programı'na göre daha geniş içerikle anlatılmıştır. 2004 İlköğretim Programı'nda bu konuların kısaca geçildiği görülmüştür.

Türk Devrimi'nin programlarda öncelikle milli kültür öğeleri, daha sonra ise öncesi ve sonrasında Kurtuluş Savaşı ve son olarak da yapılan inkılapların anlatımı şeklinde verildiği anlaşılmıştır.

Cumhuriyetin ilanından günümüze İlköğretim 1. Kademe Sosyal Bilgiler programları ve ders kitapları 2004 programına kadar öğrenci merkezlik yerine öğretmen merkezli, öğretmenin bilgi aktardığı, öğrencinin katılımının sınırlı olduğu programlardı. 2004 programı etkinlik temelli bir program olduğu, öğrenci merkezli olup yapılan etkinliklerle, belirli bir süreç içerisinde yapılan performans görevleri ve proje ödevleri ile bilginin yapılandırılarak öğrencinin daha iyi kavramasının amaçlandığı, programdaki bilgilerin azaltılarak etkinliklere ağırlık verildiği,

Semenderoğlu ve Gülersoy (2005)'in de değindiği gibi “Yeni program küreselleşme rüzgârına uyma eğilimi nedeniyle ulusallık bilincini erozyona uğratma riski vardır. Ulusal vatandaşlık yerine ülke dışında şekillenen tepeden inme küresel vatandaşlık aktarımı niteliği vardır”. Yani yeni üniteler yabancı ülkelerin tanıtımı, yabancı ülkelerin kültürlerinin tanıtımını yaparken kendi kültür öğelerine uzaklaşmaktadır.

Yeni programda, önceki programda yer alan “Vatan ve Millet”, “Cumhuriyet’e Nasıl Kavuştuk?”, “İslamiyet’in Doğuşu” ünitelerine yer verilmemiştir. 1998 Sosyal Bilgiler programının genel amaçlarında Atatürk, Türk, vatan, millet, Cumhuriyet ve milli kavramları toplam 43 kez işlenmiştir. Söz konusu kavramlar yeni Sosyal Bilgiler programının genel amaçlarında 10 kez geçmektedir. Önceki programda beşinci sınıflarda okutulan Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan ulusal kavramların toplam sayısı 1139’dur. Ulusal kavramların özellikle beşinci sınıf ders kitabında yoğun olması, ünitelerin ulusalcı içeriği hakkında önemli ipuçları vermektedir. Bu kavramların 1074’üne, yeni programda yer verilmeyen “Vatan ve Millet” ile “Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk?” ünitelerinde rastlanmaktadır (Canerik, 2005: 364).

1998 İlkokul Programı’nda okutulan ders kitaplarındaki resimler çoğu zaman yetersiz ve görüntü kalitesi düşük olduğu, 2004 İlköğretim Programı’nda yer alan resimler ise daha kaliteli olduğu, 2004 İlköğretim Programı’nda yer alan şema, kavram haritası gibi teknikler dersin daha kolay anlaşılmasını sağladığı, eski programda

haritalara yer verilirken 2004 İlköğretim Programı'nda haritaya yer verilmediği, harita bilgisi oluşturulmadığına ulaşılmıştır.

Akalın'ın da belirttiği gibi (2004: 221) yeni programda vatan ve millet, Türkiye, Cumhuriyet vb. adlar taşıyan ünitelerin tamamı kaldırılmıştır. Yeni programda ulusal içerikli hiçbir ünite adına rastlanmamaktadır. Kaldırılan ünite de vatan ve vatan sevgisi, millet ve millet sevgisi, milleti oluşturan öğeler, dil, tarih, yurt, kültür, ülkü birliği ve Türk Milletinin özellikleri bulunmaktadır. Bu konular mevcut programda bulunmamaktadır. Mevcut program önceki programın aksine küreselleşme üzerinde durmaktadır.

1998 İlkokul Programı'nda kitabın sonunda yer alan “Okuma Parçası” bölümleri konuyla ilgili bilgiler verdiği, konunun somutlaşarak daha iyi anlaşılması için önemli olduğu, diğer yandan 2004 İlköğretim Programı'nda verilen kısa anı, gazete haberleri gibi birinci el kaynakların bilginin öğrenilmesini kolaylaştırdığı, fakat her konuyla ilgili anı ve gazete haberine yer verilmediği için bu uygulamanın sınırlı kaldığı görülmüştür.

Canerik'in (2005: 364)'de dediği gibi Sosyal Bilgiler beşinci sınıf ders kitabında (Şenünver, 2004) yer alan toplam 103 resimden 54'ünde ulusal kavramlar (Atatürk, Türk, Milli Mücadele vb.) işlenmektedir. Yine bir başka beşinci sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında (Şahin, 2003) yer alan 87 fotoğraf ve resimden 39'u (% 44) ulusal içeriklidir. Ulusal içerikli kavramların sayısı, dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler programındaki ünitelerin içeriğinden dolayı beşinci sınıfa oranla daha düşüktür.

1998 İlkokul Programı'nın genel amaçlarının 1. maddesi “Ailesine, milletine, vatanına, Atatürk inkılâp ve ilkelerine bağlı, çalışkan, araştırmacı, özverili, erdemli, girişimci iyi insan, iyi vatandaş olarak yetişirler” (MEB, 2000: 165). Yeni programın ilk maddesinde özgür bireye vurgu yapılmaktadır: “Özgür bir birey olarak fiziksel, duygusal, özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varır” şeklindedir (MEB, 2005: 95). Yine Akalın'ın belirttiği gibi (2004: 227) İki programın genel amaçlarının 1. maddesinde görüldüğü üzere, 1998 İlkokul Programı'nda daha ziyade millet ve vatan kavramları üzerinde durularak bunun Atatürkçülükle ilişkilendirildiği gözlenmektedir. Mevcut programda daha ziyade öğrencilerde fiziksel ve duygusal özellik ön plana çıkmakta AB'nin istediği bireysel insan tipi yaratılmaya çalışıldığı görülmektedir. Yine

bir önceki maddede belirttiğimiz gibi 1998 İlkokul Programı'nın genel amaçlarında, öğrencilere ulus ve yurt için çalışma bilincinin kazandırılacağı belirtilmektedir: “Millet ve yurt işlerini her şeyin üstünde tutarak milleti ve yurdu için canla başla hizmet etmeyi alışkanlık ve ilke haline getirirler” (MEB, 2000: 165). Yeni programın genel amaçlarında millete ve yurda hizmet etme düşüncesi yer almamıştır. Nitekim 1998 İlkokul Programı'nda, öğrenciye Türk Milletinin ülküsünü gerçekleştirmek için her türlü fedakârlığı göze alabilecek bir karakter kazandırılması hedeflenmektedir (MEB, 2000: 165). “Mevcut Sosyal Bilgiler programının genel amaçlarında Türk Milleti kavramı geçmemektedir”

1998 İlkokul Programı'n genel amaçları arasında yer alan cesaret, kahramanlık, fedakârlık vb. kavramlara 2004 İlkokul Programı genel amaçları ve değerler bölümünde yer verilmemiştir.

5.2. ÖNERİLER

- Türk Devrimi kavramlarına ünitelerde daha çok yer verilmelidir.
- Sınıf kitaplıklarında öğrencilerin seviyesine uygun Türk Devrimi konulu kitaplar bulundurulmalıdır.
- Türk Devrimi'ni özümsemeleri için öğrenciler, Çanakkale ve müze gezileri, film ve belgesel gösterileri, sergiler, yaşayan gazileri ziyaret gibi etkinliklere yönlendirilmelidir.
- Serbest etkinlikler dersleri etkinlikleri arasında Türk Devrimi konulu etkinlikler işlenebilir.
- Performans ve proje ödevlerinden en az bir tanesi Türk Devrimi konulu verilebilir.
- Kitaplarda daha çok haritaya yer verilebilir.
- Öğrencilere kronoloji bilgisi verilebilir.
- Program çalışmalarında öğretmenlerin görüşlerine yer verilebilir.
- Sosyal Bilgiler müfredatında yer alan soyut konular somut örneklerle pekiştirilebilir.

- Sosyal Bilgiler dersinde başarının arttırılması için tüm okullarda Sosyal Bilgiler setlerinin bulundurulması sağlanabilir.
- 2004 İlkokul Programı'na göre hazırlanan Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ünite değerlendirme kısmında bulunan “şimdi okuma zamanı” adlı bölümde öğrencilere tavsiye edilen kitapların daha ulaşılabilir ve öğrencinin seviyesine göre düzeltilmesi gerekmektedir.
- Öğrenciler Türk Devrimi'ni iyi anlamalıdır. Kendi devrimini bilmeyen bireyler devrimleri bir üst seviyeye çıkaramazlar. Türk Devrimi'ni anlamak milli birlik ve beraberlik, çalışkanlık, üretkenlik, milli bilinç, demokrasi, Atatürkçülük, çağdaşlık, bilimsellik ve ilericilik demektir. Ülkemizin geleceği geçmişten ders çıkarmaya ve geleceğe bu derslerle aydınlatılmaya bağlıdır.
- Kitaplarda yer alan bilgi hataları üzerine bir araştırma yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Akdağ, H. (2009) Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar, Refik Turan (Ed.), *Sosyal Bilgilerin Tanımı, Amacı, Önemi ve Türkiye'deki Yeri.* (s. 6). Pegem Akademi: Ankara.
- Arslan, M. (19.10.2012) *Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Programları ve Belli Başlı Özellikleri*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sanal Eğitim Bilimleri Kütüphanesi., http://www.egitim.aku.edu.tr/m_arslan.htm
- Atatürk, M. K. (1973) *Nutuk*, cilt: 1-2-3, Milli Eğitim Basımevi: İstanbul.
- Aybars, E. (1986) *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-1*, Ege Üniversitesi Basımevi: İzmir
- Aydoğan, M. (1999) *Yeni Dünya Düzeni Kemalizm ve Türkiye, 20. Yüzyılın Sorgulanması*, Kum Saati Yayınları: İstanbul.
- Başaran, E. (2000) *Eğitim Yönetimi*, Feryal Yayınevi: Ankara.
- Canerik, Hüseyin. (2005) Sosyal Bilgiler Programı ve Öğretimi, *Yeni İlköğretim Programları Değerlendirme Sempozyumu*, Ankara: Tekişik Eğitim Araştırma Geliştirme Vakfı, ss. 362–371.
- Çelebi, M. (2012) *Türk İnkılap Tarihi*, Özal Matbaası: İstanbul.
- Erden, M. (1998) *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Alkım Yayınları: İstanbul.
- Eroğlu, H. (1990) *Türk İnkılap Tarihi*, Soy Matbaası: Ankara.
- Esemenli, B. (1987) *Tanzimat'tan Bugüne Batılılaşma Hareketleri ve Fikir Akımları* (Vol. 9). Türkiye Kemalist Yazarlar ve Sanatçılar Derneği: Ankara.
- Eyüpoğlu, İ. Z. (1998) *Düşünceleriyle Yaşayan Atatürk*, Say Yayınları: İstanbul.
- Fer, S. (2005) Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Programı Üzerinde Bir Değerlendirme. *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları Sempozyumu*, Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi ve Başbakanlık Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi: İstanbul.
- Fidan, N. (1996) *Eğitim Psikolojisi (Okulda Öğrenme ve Öğretme)*, Alkım Yayınevi: Ankara.

- Gülekli, N. (1997) *Atatürk Hayatı ve Devrimleri*, Anka Ofset A.Ş. : İstanbul.
- İlhan, S. (2001) *Türk Devrimi ve Türk Dünyası*, Atatürk Araştırma Merkezi: Ankara.
- İnan, A. (1991) *Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları: Ankara.
- Karaalioğlu, S. (1984) *Atatürk, Hayatı İlkeleri ve Devrimleri*, Anka Ofset Basımevi: İstanbul.
- Karagöz, D., Tekerek, M., Kaya, N., Azer, H., Alış, M. D., Yılbat, B., et al. (2009) *İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı – 5*, Semih Ofset: Ankara.
- Kili, S. (1982) *Türk Devrim Tarihi*, Tekin Yayınevi: İstanbul.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1930) *İlk Mektepler Müfredat Programı*. İstanbul.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1936) *İlk Mektepler Müfredat Programı*. İstanbul.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1948) *İlkokul Programı*. İstanbul.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1962) *İlkokul Programı Taslağı*, İlköğretim Genel Müdürlüğü Program Geliştirme Bürosu Yayınları: Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1968) *İlkokul Programı*. İstanbul.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1977) *1931 Sayılı Tebliğler Dergisi*, Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1990) *2315 Sayılı Tebliğler Dergisi*, c. 53, Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1998) *2487 Sayılı Tebliğler Dergisi*, c. 61, Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2000a) *İlköğretim Okulu Ders Programları 4. sınıf*, İstanbul.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2000b) *İlköğretim Okulu Ders Programları 5. sınıf*, İstanbul.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2005) *Sosyal Bilgiler Programı 4–5 Sınıf Programı*, Ankara.
- Mumcu, A. M. (1989) *Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi*. Anka Ofset: İstanbul.
- Mumcu, A. , Özbudun, E. , Feyzioğlu, T., Ülken, Y., Çubukçu, İ. (1997) *Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi*. Yüksek Öğretim Kurulu Matbaası: Ankara.
- Oğuzkan, A., F. (1891) *Eğitim Terimleri Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları, A.Ü. Basımevi: Ankara.

- Önal, H., Kaya, N. (2006) *Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının (4 ve 5. sınıf) Değerlendirilmesi*, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 36.
- Öztürk, C. (Ed.) (2009) *Sosyal Bilgiler Öğretimi, Demokratik Vatandaşlık Eğitimi*, Pegema Yayıncılık: Ankara.
- Parlakıyıldız, H. (2003) *Cumhuriyet ve Atatürk Devrimleri*, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, c.19, s. 55, ss. 5-9.
- Semenderoğlu A., Gülersoy A. (2005) *Eski ve Yeni 4-5. sınıf Sosyal Bilgiler Programlarının Değerlendirilmesi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi 18: 141-152.
- Sezgen, Ş.M., Soysal, S., Özkaya, G., Özler, İ. & Güven, S. (1990) *Eğitim ve Öğretim İlkeleri*. Milli Eğitim Basımevi: İstanbul.
- Şenünver, G., Karabulut, D., Kesim, S. H., Turgut, R., Ercan, N., Küçükbaycan, M., et al. (2003) *İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Ders Kitabı – 4*, Milli Eğitim Basımevi: İstanbul.
- Şenünver, G., Karabulut, D., Kesim, S. H., Turgut, R., Ercan, N., Küçükbaycan, M., et al. (2004) *İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı – 5*, Milli Eğitim Basımevi: İstanbul.
- Tarakçıoğlu, N. (1983) *Türkiye İlkeleri ve İnkılap Tarihi*, Bizim Büro Basımevi: Ankara.
- Tarlan, E., A. (2006) *Aydınlanma Hareketi Olarak Türk Devrimi*. (Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul.
- Tekerek, M., Kaya, N., Alıç, M. D., Yılbat, B., Yıldırım, T., Koyuncu, M., et al. (2009) *İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 4*, İhlas Gazetecilik: İstanbul.
- Timur, T. (2001) *Türk Devrimi ve Sonrası*, İmge Kitabevi Yayınları: Ankara.
- Tunaya, T. Z. (1981) *Devrim Hareketleri İçinde Atatürk ve Atatürkçülük*, Arba Yayınları: İstanbul.
- Türker, H. (2000) *Türk Devrimi ve Basın (1922-1925)*, Dokuz Eylül Yayınları: İzmir.
- Tüysüz, S., Aydın, A., Özemsoy, A. U., & Aynacı, C. (2010) *İlköğretim 4. sınıf Öğretmen Kılavuz Kitabı*, Okyay Yayıncılık: Ankara.

- Varış, F. (1997) *Eğitimde Program Geliştirme: Teori ve Teknikleri*, Alkım Yayınları: Ankara.
- Yalnız, D. A. (2007) *Cumhuriyetten Günüme İlköğretim 1. Kademe Sosyal Bilgiler Programlarının Atatürk İlkelerine Göre Değerlendirilmesi (Yüksek Lisans Tezi)*, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Aydın.
- Yavuz, Ü. (1990) *Atatürk: İmparatorluktan Milli Devlete*. Türk Tarih Kurumu Basımevi: Ankara.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Volkan KAZ
Doğum Yeri ve Tarihi : Manisa/ 05.10.1982

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi
Sınıf Öğretmenliği Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi :
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri :

İş Deneyimi

: -Muş, Korkut, Karakale Beldesi İlköğretim Okulu (2005 - 2006)
- Şırnak, Silopi, Doruklu Köyü İlköğretim Okulu (2006 - 2007)
- Manisa, Kula, Gökçeören Beldesi Yunus Emre İlköğretim Okulu(2007 - 2008)
- Bingöl, Kiğı, YİBO (2008 - 2009)
- Manisa, Kula, Gökçeören Beldesi Yunus Emre İlkokulu (2009 -)

İletişim

E-posta Adresi : volkanmanisa@gmail.com
Tarih : 16.05.2013